

აკაკის

თ ვ ი უ რ ი

ს რ მ მ ს ღ ი

წელიწადი პირველი

№ IV°

დეკემბერი, 1897

თფილისი

Типография Е. И. Хеладзе. ||| სტამბა ეჭვთი მე ივ. ხელაძისა
1897

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 29 ноября 1897 г.

შინაურსი

განყოფილება

I

	83.
I ბებერი, ლექსი.	1
II უბრალო საუბარი („კრებულის ფოსტა“).	3
III <u>ქახეთში მოგზაურობა</u>	13
IV მწყემსის სიმღერა, ლექსი	39
V მცირე შენიშვნა	41
VI † სამძიმარი	46

განყოფილება

II

VII <u>პატარა ქახი, ისტორიული ღრამა</u>	1—112
---	-------

განყოფილება

III

VIII საბრფილო ლექსები (შეკრებილი სოსიკო. მერკვილაძისაგან)	1
IX ს. ჯოღაძე (მასალა დ. ო—ძისა)	17
X მუშური ლექსები (შეკრებილი ს. მერკვილა- ძისაგან)	33
XI განცხადება.	

ბ ე ბ ე რ ი

რას სინათლეს სინათლე
დამცხროალი, ძველი მთვარისა?
ვინ თქვა, რომ რქაცუკი კარგათ სწავს
ნაცად, ბებერი ხარისა?!

მოხუცის სანუგეშებლათ
ეს უთქვამს ვილაც ცბიერსა
და ჭკონებია ძარბალი
გულ-ნაკლულ, საწყალ სნიერსა!..

ძეკი არ ძჯერა, რადგანაც
გამოცდილი მუქეს სიბერე:
გულს არ ვიტყვი, ფაფხურით
ბევრი ვიჭიმე, ვიბერე...

თმაც შევიძინე, კბილებიც,
ბევრი რამ გამოვიგონე
და მაინც ვერ დავიბრუნე
ახალ-განსდობის ძალ-ღონე!..

ქალებიც მიტატანებენ:
გასწი, შე ბებრუცანაო!..
სხვაც ბევრი არის ურგები
აქ, ჩვენში, შენისთანაო...

მართალს ამბობენ: სიბერეს
აღარას არგებს წვალებს!..
ნათქვამი არის: «ხალთაში
შუბი არ დაიძალებს».

უბრალო საუბარი

(„კრებულის“ ფოსტა)

ლექსუმი—ვანძე სვანს. იწერებით: „თქვენა „კრებულის“ გამოწერა მსურს, მაგრამ შეძლება არ მაძლევს ნებას ერთად შემოვიტანო ფულიო.“ ეს სურვილი სხვებმაც გამოაცხადეს და ჩვენც ამიტომ წესათ დავდევით შემდეგი: მსურველს შეუძლია მიმართოს პირ-და-პირ რედაქციას, ან მის აგენტებს და წვრილ-წვრილათ, წლის განმავლობაში, როცა ემარჯვებოდეს და ეხერხებოდეს, ცოტ-ცოტაობით შემოიტანოს ხოლმე. აგრევე, ვინც ისე ღარიბია, რომ ვერც ამას შეიძლებს და არაფერი საშუალება არა აქვს, იმან მხოლოდ თვითონვე იკისროს ფოსტით გასაგზავნი ქირის გადახდა და ჩვენი „კრებული“-კი უსასყიდლოთ მიირთვას ხოლმე ყოველ თვე და თვე. სახალხო ბიბლიოთეკებს-კი დაეთმობათ მთელი წლის ნახევარ ფასათ—4 მანეთად.

ერთ ჩვენს აგენტთაგანს. გვირჩევათ, ვეცადოთ, რომ დიდსა და პატარას ყველას მოსწონდეს ჩვენი „კრებული“ და რომ შიგ საწყენი არა ვისი რა იბეჭდებოდეს. კარგი რჩევაა, მაგრამ ერთ არაკს მოგვაგონებს: ერთი ვინმე ბატონ-კაცი მისთანა მოურავს ეძებდა, რომ სამოურავოში ყველა მოემადლიერებია. ეს არ მოხერხდა და უმოურავოთ დარჩა. ერთხელ მივიდა მასთან ერთი ვინმე და მოახსენა: მევიკისრებ თქვენს მოურავობას, თუ ამ საკითხავზე მიპასუხებთო: 1) დარი ჯობია თუ ავდარიო?

და 2) დღე უკეთესია თუ ღამეა?—რა თქმა უნდა, დღე ღამეზე უკეთესია და ავდარს დარი ჯობიაო—უპასუხა ბატონ-კაცმა. არ დაეთანხმა პირველი და თავ-თავის აზრის დასამტკიცებლათ დაიწყეს აქეთ-იქით სიარული და შეჰქნეს მოკითხულობა. მივიდნენ ერთ ოჯახში. აქ ყველა, ქალი და კაცი, ცხვირ-პირ ჩამოშვებული დაუხვდა და უკმაყოფილოთ წუწუნობდნენ: რა კარგი იქნებოდა, რომ იმ დალოცვილ ღმერთს ერთი ორი დღე კიდევ დაეცლია და დარი ყოფილიყო? ახლა ხომ დავიღუბეთ და ამოვვარდითო!.. შევიდნენ მეორე ოჯახში—მეზობლისას. აქ კი ყველა მხიარულათ იყო: მადლობა ღმერთს! გვეწვევლა, ძლივს არ გაწვიმდაო!.. ერთი ორი დღე რომ კიდევ დარები დაექირა, შენი მტერი ამოვარდნილა, ჩვენ ამოვვარდებოდითო!.. გამოიკითხეს მიზეზი და რა გამოდგა: პირველი თურმე მეჭურჭლე ყოფილიყო და ქოთნების გაშრობა ეჩქარებოდა, მეორე-კი—მეწალკოტე (მეზბღე) და გვალვას შეეშინებია!.. ასე, ამ გვარათ, მთელი დღე იარეს და სადაც-კი იკითხეს, ზოგს დარი ენატრებოდა და ზოგს ავდარი!.. მიზეზსაც სულ სხვა-და-სხვას ამბობდნენ. რომ დაიღალენ,—იმ მოურავობის მსურველმა ბატონი ერთ ნანგრევ ციხე-დარბაზში შეიყვანა: „ცოტა შევისვენოთო!“ აქ ბატონს უჩვენა კედლებზე და თაღზე აქა-იქ მიკრული, მკვდარივით ჩამოკიდებული, ღამურები და იქვე მჯდომი, მომაკვდავსავით აფულული, ბუ და უთხრა: ამ საწყლებს ვერ ხედავთ, როგორ შეუწუხებია დღესო, მაშინ როდესაც სხვა ფრინველები-კი გარეთ მოიღუხნენ და ჟრიამული გააქვთო? აბა, მოვიცადოთ დაღამებამდი და ვნახავთ ამათაც აფრთქილებულს და იმ ჩიტებს კი ხმა ჩაწყვეტილებსო. მართლაც, რომ დაღამდა, აფრთქილდნენ ღამის ჩიტები და მათთან ერთად ღამურებიც;

დღის ფრინველები კი მიიმალ-მოიმალენ. მაშინ შიუ-ბრუნდა ბატონს მოურავი და ბოახსენა: ახლა ხომ ხე-დავო? თუ კი ყოვლის-შემძლებელს ვერ მოუხერხებია, რომ ერთსა და იმავე დროს, ერთითა და იმავეთი ქვეყანაზე ყველა დააკმაყოფილოს, შენი მოურავი როგორღა მოახერხებს ყველა მოიმადლიეროს?.. ამისი არ იყოს, შექსპირსა ჰყავს დამწუნებელი და ჩვენი „კრებული“ როგორ შეიძლებს, რომ ყველას მოსწონდეს და ყველა მოიმადლიეროს? კაცმა თავისი მოვალეობა უნდა გულ-წრფელათ მოიხადოს ხოლმე და—კმარა, თორემ, თუ იმას გამოუდგა და აჰყვა, ვინ რას ამბობს, ვის სწყინს და ვის არაო, —ის ველარას გააკეთებს!..

თფილასშა — ბ. ა...ის. გვიბძანებთ, თქვენო აღმატებულიებაე, რომ დღეიდან „კრებული“ თქვენი მსახურის სახელობით ვაგზავნოთ ხოლმე? თქვენი ნება გახლდესთ! აქამდი პირ-და-პირ თქვენ მიტომ გიგზავნიდით, რომ თქვენი სახელით იყო გამოწერილი და დარწმუნებული მაშინაც-კი ვიყავით, რომ ლაქიას მიუღიოდა.

ჩვენს კრატაკოსს. ზეპირ-სიტყვაობის შესახებ რაც მოგეწერათ, ვიგულისხმეთ და ის დასკვნა გამოვიყვანეთ, რომ თქვენც, სხვებსავით, „ვითომდა ინტელიგენციურ“ ენის ქავილს გაუტაცნიხართ!.. თქვენ გამკეთებელი გვიბძანეთ, თვარა გამფუჭებელი და ხელის შემშლელი ბევრია. ჩვენი უბედურებაც ის არის, რომ ერთმა ვინმემ, თუ საქმეს მოჰკიდა ხელი, სხვები, მოხმარების ნაცვლათ, ხელს უშლიან!.. იწერებით: „სახალხო ნაწარმოების“ გამოცემა თქვენი საქმე არ იყო, რადგანაც არც პროგრამმა გაქვთ და არც სისტემამო და უმჯობესი იყო სხვების-

თვის დაგეცლიათო! ვინ მოგახსენათ, რომ პროგრამმა არა გვაქვს?! ჩვენი პროგრამმა გასაგებათ იყო გამორკვეული „კრებულის“ პირველ ნომერში და თქვენი შენიშვნებიც იქიდან არის ამოწერილი, მაგრამ, რადგანაც თქვენ ბოლომდე არ წაგიკითხავთ, მიტომ კოჭლობს თქვენი რჩევა და დარიგება.

„უსისტემოთ ბეჭდავთო“ — ჰძანებთ!.. გაგიგონიათ ჰრეკენო და სად და როდის, ის კი აღარ იცით!.. მე მხოლოთ მასალას ვაგროვებ ზებირ-სიტყვაობისას და ვბეჭდავ, რომ ერთად, ყველასათვის ხელ-მოსაკიდებლათ, იყოს შეგროვილი და მერე, თუ თვითონ მე ველარ მოვესწრები, — გამოჩნდებიან სხვები ჩვენზე უჯრო კარგები და გარჩევენ სისტემატიურათ. ჯერ მასალა არმოგროვებულა და თქვენ კი შენობას თხოულობთ! აბა, რომელი ჭკუათა მყოფი ეტყვის ხუროთ-მოძღვარს, როცა ის ჯერ მარტო მასალას აგროვებს, რომ შენ უბლანოთა და უსისტემოთ შედგომიხარ საქმესო? და რაც შეეხება თქვენს მესამე დარიგებას: „სხვებს აცალეთო“ — სწორე მოგახსენოთ, ეგეც უსაფუძვლო რჩევაა და ერთ არაკს მოგვაგონებს: ერთ სახლში ქურდი მიიპარებოდა, ყველას ეძინა და ბებერმა გაიგო; მეტი რომ ველარა შეიძლო რა, ყეფა დაიწყო და გააბრუნა შეშინებული ქურდი. მეორე ღღეს შეიღებმა უსაყვედურეს: ყეფა რა შენი საქმე იყოვო? რა მექნაო — უპასუხა ბებერმა — თქვენ ყველას გეძინათ... ის ოხერი ძაღლებიც არა ჰყეფდენ და მეც რომ მანამდი მომეცადა, სანამ ან თქვენ გამოიღვიძებდით და ან ძაღლები გაიგებდენ, აღარათერს შეგვარჩენდა ქურდიო. მისი არ იყოს, მეც როდემდის უნდა გიცადლოთ? ღღემდი ცოცტა ხანმა გაიარა, რომ თქვენ ხელი არათრისთვის მიგიყვიათ?!.. და თუ მიგიყვიათ, ნაყოფი სად არის?

მახსოვს, და თქვენც იცით, ჩემ სიყმაწვილეში ერთმა ახალგაზდა ქართველმა შეაგროვა ბევრი ხალხური ზეპირ-გადმონაცემი. ერთხელ დავეკითხე მე: ეს კარგი, რომ შეგიგროვებია, მაგრამ რაღას უცდი, რატომ არ გამოცემ-მეთქი? დინჯათ ხელი მაღლა აიღო და მიპასუხა: „ფაფა გგონიაო?... ჰალა-ჰალა ხომ არ არის ამის გამოცე-მაო?! ამას გარჩევა უნდა, გარკვევა, შესწავლა და მერე დაბეჭდვაო“. მას აქეთ აგერ ნახევარი საუკუნე გარბის, სიბერით მეცა და იმასაც ორივეს წვერ-უღვაში დაგვ-ცვივდა და „ფაჟა“ კი ისევ უხარშავია! ამ დღეებში შე-ვხვდი და ვახოვე: თუ შენ არას აპირობ, მე გადმომეცი და დაბეჭდავ-მეთქი. დარბაისლურათ ბოღიში მოიხდა და მითხრა: „ნუ გეწყინება და ვერ გადმოგცემ—მე თვი-თონ მინდა გამოვსცეო.“ ქეშმარიტათ რომ მიამა და ვპკი-თხე: მაღე გამოვა-მეთქი? იმ დალოცვილმა ისევ ისე ძველებურათ დინჯათ ააღო ხელი მაღლა და მითხრა: ვა! ფაფა გგონიაო?! ჰალა-ჰალა ხომ არ არის იმის გამოცე-მაო? ამას გარჩევა უნდა, გარკვევა, შესწავლა და მერე გამოცემაო!“ გამეცინა და გამახსენდა „ჰაჯის აბანო.“ ერთი ჰაჯია იყო, აბანოს აშენებდა და არ იქნა, არ გა-ათავა! რომ ჰკითხავდით: რას შერები, რატომ არ გაათა-ვებო? ის სულ იმას იძახოდა: „მოიცადეთ, გავათავებო!“ თურმე მკითხავს ეთქვა: „სანამ ეგ შენი შენობა არ გა-თავდება,—არც შენ მოკვდებიო და მიტომ აგვიანებდა!.. ღმერთმა დიდხანს აცოცხლოს ეს ჩვენი ქართველი, ამას შეგროვილი მაინც აქვს რამოდენიმე და თქვენ რომ ჯერ ხელიც არ მიგიყვიათ, როგორ უნდა გიცადოთ და რო-დემდის?!.. ზეპირ-სიტყვაობა ისეთი დაუღვეველი ზღვა არის, რომ არა თუ ერთი-ორი, ათასი შემკრებელიც ვერ დაა-შრობს. თქვენც შეუღეჟით და იმუშავეთ, ვინ გიშლისთ?!

იმ განძრახვით-კი ნუ გამოდიხართ, რომ სხვასაც ხელი შეუშალოთ და თქვენც არა გააკეთოთ რა! და ჩვენ, ჩვენი მხრით, კიდევ და კიდევ ვთხოვთ ყველას, ვისაც-კი ამ დიდ საზოგადო საქმეში დახმარება შეუძლია, ნუ აჰყვე-ბიან ცუდ მითქმა-მოთქმას და შემწეობას ნუ მოგვაკლებენ.

ახალგაზდა მწკნაღს. დიდი სიამოვნებით ვასრულებთ თქვენს თხოვნას და გაძლევთ რჩევას. იწერებით, მწერალს რა ეჭირვებაო? და აი რა: 1) უნდა ნიჭი ჰქონდეს, 2) დრო და ჟამის შესაფერათ უნდა იყოს ნასწავლი და განვითარებული, 3) უნდა შესწავლილი ჰქონდეს ის ენა, რომელზედაც აპირობს წერას, 4) გულ-წრფელი უნდა იყოს და კალამი ისე არ აიღოს ხელში, რომ არ გაიხსენოს: „გული წმინდა დაბადე ჩემთან, ღმერთო, და სული წრფელი განმიახლე გვამსა ჩემსაო;“ თავის თავს ისე უნდა უყურებდეს, როგორც მოციქულსა და ქვეყნის მოძღვარს: უშიშარი უნდა იყოს, შეუპოვავი, მტერ-მოყვრობის გადუყოფელი, რასაც ხალხს ეუბნება, ის უნდა გულის-წმინდით იყოს ნათქვამი, ისე როგორც აღსარებაა ქრისტეს წინაშე, პირადობა შესწიროს საზოგადოს და მზათ იყოს, რომ გაჭირვება და უსამართლობა აიტანოს ხოლმე. აი, თუ ამას ყოლიფერს გრძნობ შენში, მაშინ აირჩიე საზოგადო ასპარეზი და უამისოთ კი, რომ შენც, სხვებსავით, ნახირში გამოერიო მეცამეტე გოჭივით,—რა სარგებელია? და თუ საზოგადო მოღვაწეობას ისე უყურებ, როგორც ცხოვრებაში გამოსადეგ იარაღს, რომ მითი ქვეყნის თვალში ძალა შეიმატო, უმეტესობას თვალი აუხვიო და, ზოგიერთებსავით, მარტო შენ პირად კეთილ-დღეობაზე იფიქრო, ეს ხომ ყოველ გვარ

დამნაშაობაზე უარესია და ღმერთმაც გაშოროს!.. მასთანაც ამ გვართ მოპოებული ღირსება და დიდება ხანგრძლივი საგზალი არ არის.. საშვილიშვილო ბარგათ არავის გამოადგება და უმჯობესია ასე თავის საკუთარ, საოჯახო და საპირადო საქმეებზე იფიქროს კაცმა მშვიდათ და კეთილათ. რაც შეეხება თქვენს ლექსებს, ნიჭი გეტყობათ, მაგრამ განვითარება გაკლიათ და გაუწვრთნელათ ნიჭი რა გამოსადგება? ხომ გაგიგონიათ: უჭკუო, მაგრამ ნასწავლი და განვითარებული — მალლა-მალლა მჟრინავი კაჭკაჭიაო, ჭკვიანი, მაგრამ უსწავლელი და უვიცი — ჯაჭვით დაბმული ლომიო!“ პირველი ღმერთს აუცილებია თქვენთვის, როგორც თქვენი ნაწერიდანა ჩანს, და მეორე-კი თქვენ ხელთ არის. ეცადეთ რომ თავი აიშვათ!

ახალ კნაცაკოსს. ეს მეორეთ მოგვდის თქვენი რჩევისა და დარიგების წერილი. გმადლობთ! დარწმუნებული ვართ, რომ ჩვენთვის კეთილი გსურთ და მიტომ გვამხილებთ ყოლიფერს გულ-წრფელათ... ვეცდებით, რომ ჩვენც სამაგიერო გადაგიხადოთ და გულ-წრფელათვე მოგახსენოთ: ერთი ორათ და ერთი სამათ თქვენზე უხნესი ზართ, თქვენზე მეტი გვინახავს და გაგვიგონია, გამოცდილებაც მეტი გვაქვს და რატომ გგონიათ, რომ თქვენ მართალი, შეუცდომელი ბრძანდებით და ჩვენ-კი მტყუანი და შემცდარი?!. მაგრამ ჯერ ბევრი რამ მოგეთხოვებათ? თქვენს ხანში ჩვენც მეტი აზრის ვიყავით ჩვენს თავზედ! უბრალო რამ გაგვაკვირვებდა, ცოტაც დიდათ მიგვაჩნდა და სხვებს დიდათ არ ვაგდებდი, ყველას წუნსა ვდებდით!.. რასაც თვითონ ვერ მივწვდებოდით და ჯერ გავიგებდით, ის ყოველივე სისულელე გვეგონა. მა-

გრამ იმდენი ზდილობა კი გვქონდა, რომ ამავსე ყველას გულში ვინახავდით, თავხედათ არა ვყიროდით და, მადლობა ღმერთს, რომ ასე ვიქცევოდით, თვარა დღეს, როდესაც შევიგენით მაშინდელი ჩვენი სიყმაწვილე, სანანებლათ გვექნებოდა იმ დროინდელი ჩვენი თავხედობა!.. ეცადეთ, რომ საბოლოოთ თქვენც არ გაგაწბილოსთ დღევანდელმა თქვენმა მეტიჩრობამ... ზდილობა და მოკრძალება კარგი თვისებაა!..

შემცდარა არიან ისინი საზოგადოთ, ვისაც თავმდაბლობა სულ-მდაბლობათ მიაჩნიათ და ხეპრული, თავშეუყავებელი პირდაპირობა, სიმართლის მოყვარეობა ჰგონიათ. ორიოდვე გაცვეთილი წიგნის წაკითხვა, და ისიც წარამართა გაგებული, საკმაო არ არის ჩვენთვის, რომ თავი დიდათ მივიჩნიოთ და სხვების სამოძღვროთ გამოვიდეთ. ჯერ ისწავლეთ, ისწავლეთ და თუ ღმერთმა შეგნება მოგცესთ, მაშინ მოგვთხოვეთ პასუხი და მაშინ დასდეთ წუნი ჩვენს მოქმედებას. მაშინ ეგება ჩვენც ბევრი რამ დაგიჯეროთ და ჯერ კი ტყვილათ ნურც მარკების ფულსა ხარჯავთ და ნურც ჩვენ გვაცდენთ!..

ქუთაისს — ბ. ლ. „ერთი ალილო მღვდელსაც შეეშლებო“ — ბძანებთ. — „ნამსახურ კაცსა და ნაერთგულარს ერთი-ორი დანაშაულობა როდი უნდა მოგუხსენოთო!“ ვერ გეთანხმებით: დანაშაულობაც არის და დანაშაულობაც! თუ კაცი უნებურათ და ან იძულებით შემცდარა, ის სხვა არის! მაგრამ, თუ განძრახვითა და გაუქირვლათ, მხოლოთ საპირადო ანგარიშით გადაუხვევია სწორი გზიდან, იმისთანა მოღვაწის აღარა დაიჯერება რა!.. იუდა დიდი ერთგული და თავდადებული მოციქული იყო და მხოლოთ ერთხელ შეცდა; გასცა ქრისტე

და გაჰყიდა ჭეშმარიტება... ისევ მალეც შეინანა და თავიც ჩამოიღრჩო, მაგრამ მაინც „იუდათ“ დარჩა ჭვეყნის თვალში სამარადისოთ.

ახალგაზდა შეგობაძეს. იწერებით „გამოცანები“ ავხსენიო. მოხარული ვართ, რომ გამოგიცვნიათ. რაც შეეხება „მუზის“ გამოგზავნას, გაახლებდით, მაგრამ, ვაი, თუ ახლაც ასე მოგვივიდეს, როგორც ადრე. ზოგიერთებს ვახელით ხოლმე ჩვენი „მუზა“, მაგრამ უკანვე მოგვადგა ხოლმე კარზე, დაბრუნებული! კარგათ ვერ მიმიღო მასპინძელმა, მწყრალათ დამიხვდა და ველარც მე მოვუცადეო!..

კახეთში მოგზაურობა

დიდი ხანია კახეთი აღარ მენახა და „სალავერდობოთ“ დავაპირე წასვლა. იმ ერთი იმერლისა არ იყოს, რომ უთქვამს: „კვიცსაც გავხედნი და ნათლიდედასაც ვნახავო,—მეც ვიფიქრე: კახეთს გავივლი, თელავში ერთ ჩემ მეგობარ სახლობას ვნახავ და „ალავერდობასაც“ დავესწრები-მეთქი.

აქა და კახეთში „ალავერდობა“ იციანო, თბილისში მეეტლეებს ქირა გაეორკეცებიან და იძულებული გავხდები დილითანსით წავსულიყავ; იქაც დიდი გაჭირვებით ვიშოვე, როგორც იქნა, ერთი ადგილი. ჩემს გარდა, რასაკვირველია, სხვებიც იყვენ და ზოგი მათგანი იარაღში იყო ჩამჯდარი. გამიკვირდა: ხოჯახნობა გადავარდა, შამილობა აღარ არის და, ესენი რომ ასე საომრათ გამოწყობილან, რას ნიშნავს-მეთქი? „გზაში ყაჩაღების შიშიაო“—მიპასუხეს თანამგზავრებმა. დაგელოცოს, ღმერთო, სამართალი!.. დიდებული რუსეთის მფარველობის დროს? ეს ამდენი ჯარი, ამდენი პოლიცია, სამაგალითო კანონი და სამართალი... ეს ავაზაკები რაღას უყურებენ? გაგონილა ამისთანა უშიშრობა?! ეჰ, თევზისა არ იყოს: „სათქმელი ბევრი გვაქვს, მაგრამ პირი-კი წყლითა გვაქვს სავსე!“ ამ ფიქრებით რომ ვიყავი გართული, კონდუქტორმა უცბათ დააძახა მისი საყვირი და დილითანსაც მოადგა ერთი მგზავრი. ჯერ მუცელი შემოდვა შიგ და მერე თვითონაც თან შემოიპყვა; მიგეჭექეყ-მოგეჭექეყა და დაეშვა დაბლა რუმბივით. საოცარ ღიპზე უზარ-მაზარი ხან-

2. ჯალი ჰქონდა არდი-გარდა გადებული ქოლოკივით; იქით-
აქეთ გვერდზე რევოლვერები ჩამოეკოწიალებია, ხელ-
შიაც თოფი ეჭირა და ისეც ეჭირა, თითქოს ნიშანი ამო-
ღებული აქვს და ჩახმახზე შეყენებას უპირებსო. თვალე-
საც აბრიალებდა და ერთი შეხედვით, ფეხ-ალაგობ, ჰაჯი-
მურადი ეგონებოდა კაცს! „ვა, იქით, თუ ღმერთი გრწამს,
ტუჩი აქეთ ნუ გიქნია!“ მიადახა მის პირ-და-პირ მჯდო-
მარემ.

— რას გიშლის? — დაეკითხა „ჰაჯი-მურადი.

-- რომ გავარდეს, ხომ შიგ პირში მომხვდება?!..

— დალოცვილო!.. გატენილი რომ არ არის?!

— მაშ რათ გინდა ცარიელი? — დაეკითხნენ სხვები.

— ეს ხომ ქართული თოფი არ არის? რა დიდი სა-
ქმეა ამის გატენა? მალაზიაა ჩვენებურათ გადმოკეთებუ-
ლი, ხელათ გაგტენი და მორჩა!.. პატრონების მეტი რა
მაქვს?!

— ვა! ვა! იქით, შე დალოცვილო! ეგ კიდევ უარე-
სი! ეგ რა გიქნია? ასე მცოდნოდა არ წამოვიდოდი...
ერთი რომ გასქდეს, მერე ხომ გავფუქდით ამთენი კაცი?!..
გადაყარე პოჟოლუსტა!.. კონდუქტორ! კონდუქტორ! სტოი
პოჟოლუსტა!.. ღრიალებდა დამფრთხალი მოქალაქე.

— რათა სწუხდებით, განა აქა მაქვს პატრონები?
ჩამადანში მიყრია და ისიც ხომ დილიჯანის თავზეა. გა-
სქდება — მალლა წავა, აქეთ რა უნდა ჩვენსკენ?!

— მაინც რათ გინდა ეგ ეშმაკის მოგონილი? მიე-
ცი პოჟოლუსტა კონდუქტორს!.. ხათა არა მოხდეს რა,
ერთი აქედან გაიტანოს — ეუბნებოდა ვედრების კილო-
თი მოქალაქე. — ნათქვამია: „წელიწადში სამჯერ ეშმაკი
გატენისო!“ განა ცოტა მარცხი მომხდარა, რომ ცარიე-
ლი ყოფილა და უცბათ კიბავარდნილა?!.

ზოგიერთებმა სიცილი აიტეხეს. ერთი ვილაც ბოდბელი აზნაური იყო და მიუბრუნდა ამ სიტყვებით: „შენ, ვი, ჩემო ძმაო, ისეთი რამა სთქვი, რომ სათქმელი იყოს!

— განა ტყუილია?!..

— თავისით რომ გავარდება, ის შენი საკუთარი თოფი იქნება, მისი პატრონიც შენ იქნები და ნასროლიც შენვე მოგახმაროს!.. შენც კიდევ, ეგ ცარიელი თოფი რომ ხელში დაგიჭერია, აბა რათ გინდოდა? მაგრამ გეტყობა, რომ ძაღლის არაკს ასრულებ. „ძაღლსა ჰკითხეს: რათა ჰყეფო?—მინდა დათვი შევაშინოვო! კუდი რაღათ ამოგიძუებიაო?—მე თვითონ მეშინიაო!“ იმისი არ იყოს, გინდა განა შეაშინო ვინმე? ყაჩაღები ნუ დაგიხვდებიან, თორემ ეგ შენი მალაზია ველარას გიშველის.

— შენ კი რაღათ გინდა ეგ თოფი?

— მე ცხვრების პატრონი ვარ: ფარა დამყავს აქეთ-იქით საძოვარზე და თოფსაც ვერ ვიშორებ. საჭიროა ნადირს ვიგერებ და, თუ ყაჩაღი სადმე დამიხვდა, იმასაც პასუხს გავსცემ.

— თუ გასცემ და გამოგაჩნდება! აი, ამბობენ, რომ ვაზიანის მახლობლათ ყაჩაღები დადიანო.

— მე კი არ მჯერა და... კახეთის გზაზე ყაჩაღები ვის გაუგონია?

— ვა, როგორ არა?!—წამოიძახა მოქალაქემ—აკი ამ ხუთის წლის წინათ მე დამიხვდენ!.. ეს ამბავი მაშინ ყველა გაზეთებში ჩააგდეს. კახეთში მივდიოდი და ოთხასი თუმანი თან მიმქონდა. ისეთ ცხენზე კი ვიჯექი, რომ ელვა იყო! გზაში სალამომ მოატანა; მზე ჩადის და მეც დარდში ვვარდები: ვამბობ თუ, რომ დამიღამდეს, რაღა ვქნა?! ამ დროს დავინახე, მოდის ერთი ვილაც ცხენოსანი და უნაგირზე აღარ დგება, ინძრევა, თითქოს გად-

მოხტომას აპირებსო. ვამბობ: ვა! ეს რას შერება? რა ღროს ცხენიდან ჩამოხტომია შუა გზაში, თუ ეს კარგი ვინმე იყოს! ვიფიქრე, სიფრთხილეს თავი არა სტკივა, ერთი გავეცლები ამ გიჟს, ცხენს გავაქენებ... მაგრამ სად წახვალ? მარცხნივ ტყეა, მარჯვნივ — გადასავარდნი, წინ ის მოღის და უკან დაბრუნება-კი ძნელია: ცხენი დამამტვრევს, — ორივე ხელით ძლივს მიჭირავს!.. ყოველი მხრით ხათაა რაღა!.. „ტერ ვოლორმია!“ ვამბობ გუნებაში, ეგება გაიაროს, ან გაბრუნდეს... რა ბძანებაა! მოღის პირ-და-პირ და აბრიალებს თვალებს, თვითქოს დამცინისო. ახლოს რომ მოვიდა, „კნიაზს გაუმარჯოს-თქო“ — მივაძახე. ეს „კნიაზი“ მიტომ ვუთხარე, ეგებ შეიფეროს და არ გაჯავრდეს-მეთქი. „შენც ღმერთმა შეგარცხინა და შენი კნიაზიცაო!“ — შემომიძახა — სად მიხვალ, შე ქრისტეს ფეხის მომჭმელოვო?!

— სოფელში გიახლები-მეთქი.

— ფულები ბევრი მივაქვსო?

ეს რომ მკითხა, მე კინალამ გული წამივიდა: რათ მკითხავს ამას, რა უნდა, რა ჩემი დახლიდარია-მეთქი? ვეუბნები: თუ, მე ფული ვინ მომცა, ერთი-საწყალი კაცი ვარ... ფეხზე ვვაქრობ... დღიურად ძლივს გამოვდივარ-მეთქი!..

— მაშ, შენმა სიცოცხლემ, შენ კი ხარ, რომ უფულოთ აქეთ-იქით სოფლებში სიარული დაიწყო?! თუ არ დაგიშლია!.. მირონი შეგაქვს გლეხების ოჯახში რაღაო?.. მოიტა ეგ ეშმაკის გაჩენილი, რომ ცოდვა აღარა ჩაიდინო რაო. ეს რომ მითხრა, ჩემ ცხენს ლაგამში ჩავლო ხელი და მაგრათ დაიჭირა. ვსთქვი თუ, ეს კარგია: ცხენი აღარსად გამექცევა და მეც ერთ რასმე ვიღონებ, მეც კაცი ვარ, მეც ქუდი მხურავს და უღვაშები მასხია!.. ასე ჰალა-ჰალა არც მე დაგნებდები-თქო!..

— როგორ?! წინააღმდეგობა გაუწიე? — დაეკიანა გა-
ოცებით ბოდბელი.

— ვა, მაშ!

— ველარა წაგართვარა?..

— აბა მეც რა შეილი ვარ, რომ მივკემდი?! ვახსენე
ღმერთი და დავუხვდი მარჯვეთ!

— რა ჰქენი?

ის, რაც ღმერთმა მაგონა და ჩემმა ჯეელობამ შემა-
ძლებია: ერთი ისეთი დავიღრიალე „ყარაულ“-მეთქი,
რომ მე თვითონ შემეშინდა და გული დამიღონდა!. იქვე
ახლოს თურმე „პოსტი“ ყოფილიყო, ჩაფრებს გაეგონათ
და მომეშველენ. თვალები რომ გავახილე, ის ჰარამზადა
აღარსად იყო!.. ცამ ჩაყლაბა, თუ მიწამ — ველარა გავიგეთ
რა!.. ჩაფრები გამოუდგენ, მაგრამ ვერ ნახეს. „ყარაული“
არსად არისო და ერთი ვიღაც მთვრალი ცხენოსანი კი
მიდის თავისთვისო. ეგება ისიც იყო და სიმთვრალე მო-
იგონა!..

— შენ სადღა იყავ? ვერ იცანი?

— მე ხომ დასაჭერათ ვერ გამოვუდგებოდი? სამი ჩა-
ფარი იმას გამოვუყენე და მე კი იქვე დავრჩი ორი ჩაფ-
რით, ახლოს სადმე დამალული არ იყოს და კიდევ არ
გამომიხტესთქო. ჰაი, ნეტავი მართლა კიდევ გამოჩენი-
ლიყო, როგორ დაიჭერდენ ჩაფრები!.. სწორეთ ღმერთ-
მა შემიბრაღა, რომ მაშინ გადავრჩი!.. რევოლვერი-კი
დამკარგოდა, არ ვიცი მე გადავაგდე სადმე იმ აყალ-მა-
ყალში, თუ თვალები რომ დახუჭული მქონდა, მაშინ
მომპარა იმ ყურუმსაღმა! ადგილზე ბევრი ვაძებნიე და
ვერ ვნახეთ. ჩაფრები დავიჭირე ქირით და გომბორამ-
ღი მიმაცილეს. იმ ღამეს იქ დავრჩი ერთი ჩემი ნაცნო-
ბისას.

ამას ისეთის აღვლევებით ლაპარაკობდა, თითქოს ხუთი წლის ამბავი არ ყოფილიყოს და გუშინ ან დღეს მომხდარიყოს. ბოდბელმა გაიცინა, გადააქნია ნაღვლიანათ თავი და თქვა: „აი, შეილოსა, რა დრო მოგივიდათ?!. ჭიანჭველას ერიდებით, ბუზის გეშინიათ და ეს საქართველო-კი დაიჭირეთ ხელშიო!..“

— ეჰ, ეგ სულ ჭკუის საქმეა, ჩემო ძმაო!—წამოიძახა ერთმა მგზავრთავანმა.—აი, გადავლეთ თვალი გაღმა-გამოღმა ამ იორის პირებს!.. ეს სულ ერთ მებატონეს ეკუთვნის, კ. ჩ—ს; რამდენი ხანია, რაც სულ იმის მამულზე მოვდივართ და ჯერ კიდევ შორს არის! ამის პატრონი მილიონერი არ უნდა იყოს?

— განა ღარიბათ არის? — დავეკითხე მე.

— არა, მაგრამ არც-კი ისეა, რომ უნდა იყოს!.. იმაზეაც ის ითქმის, რაც ივან მაღხაზიჩმა ანდრონიკაშვილმა თავის ერთ მეზობელზე სთქვა: „მდიდარი მე კი არა ვარ, ის ჩემი მეზობელია: მე აგერ ორმოცი წელიწადი ვაშენებ ოჯახს და ვერ ამიშენებიაო!.. ის კი ანგრევს, იმავე ხნის განმავლობაში და ჯერ კიდევ ვერ მორევიო!“ აქ ვაჭრები იყვენ მოიჯარადრეები, ზოგს ტყე ეჭირა ხელში, ზოგს მიწები ჰქონდა აღებული და იცით როგორ დამდიდრდენ?.. ერთი ახლა პეტერბურგში ვაჭრობს და მილიონს ატრიალებს!.. რაღა ეგ გინდათ, მაგის მამულზე აგერ ხომ ეს ზავოდია სხვისი, სხვაგანაც კიდევ ქალაქია გაშენებული!.. თვითონ კი მარტო კნიაზია...

ამ გვარი საუბრით მივედით გომბორამდი. გომბორის შესახებ ბევრჯელ გამეგონა, რომ თვალთათვის მის სანახაობას არა სჯობს რაო, მაგრამ მე კი იმაზედაც ბევრათ უკეთესი ადგილები მინახავს დასავლეთ საქართველოში. მე უფრო აქ დასახლებულეებს, ანუ, როგორც

საქმე
ჩიანჭველა
ბუზი

ეძახიან, „პოსელენიას“ მივაქციე ყურადღება. კარგად არიან დასახლკარებული!..

საზოგადოთ ჩვენში ერთი შემცდარი აზრია შემდგარი—და ეს ბექდვითაც ბევრჯელ გამოთქმულა, რომ ქართველი გლეხები სიზარმაცის გამო ღარიბათ არიანო და ამის დასამტკიცებლათ ყოველთვის ამ ჩამოსახლებულებზე მიგვითითებენ ხოლმე. იმ დალოცვილებს ავიწყდებათ, რომ ქართველ მკვიდრს ორი ან სამი დღიურის მეტი არა აბადია რა და ისიც კიდევ სხვისი საზიარო და ჩამოსახლებულებს კი ასი და ორასი დღიური უჭირავთ ხელში. აბა სად ნახულა ჩვენში გლეხი, რომ დიდი მემამულე იყოს და ღარიბათ კი სცხოვრებდეს?.. მაგრამ ნათქვამია: „ბატონმა რომ გიბძანოს, მუხას ვაშლი აბიაო, შენც უნდა მაშინვე მოახსენო: კი, ბატონო, ასხია და მერე კიდევ რამოდენაებია!“ რა გაეწყობა, ჩვენც უნდა გავჩუმდეთ!.. გულ-ნატკენმა გადავიარე გომბორი. იმ ღამეს თელავში მივედი ერთი ჩემი მეგობრისას და მეორე დღესვე გავემგზავრეთ მე და ჩემი მასპინძელი „ალავერდობას.“ შორიდან გამოჩნდა უზარ-მაზარი შენობა ტრიოლ მინდორზე, მაგრამ ახლოს რომ მივედით, ის აღარ დამირჩა, რასაც ველოდი და ის ველარ ვნახე, რაც გამეგონა და წამეკითხა მის შესახებ!

ბევრი რამ გაგვიგონია ამ დიდებულ ტაძარზე და, სხვათა შორის, ისიც, რომ ალავერდა თათარს აუშენებია და მიტომ დარქმევია „ალავერდია“. ეს უკანასკნელი, რასაკვირველია, ზღაპარია. ეს ტაძარი აგებულია საუცხოვო ალაგას. მის წინ გადაშლილია ალვანის მინდვრები; ალვანის სოფლებიც მისი შენაწირი და მოხარკე იყვენ და მიტომაც ერქვა ამ ტაძარს „ალვან-ვედრი“ ე. ი. ალვანის სავედრებელი. ეს სიტყვა თათრებს გამოთქმის

არ ვარ - 21970

დროს გადაუკეთებიათ „ალავერდათ“ და იქიდან წამომდგარა დღევანდელი სახელ-წოდება. ამისივე მიზეზი უნდა იყოს, რომ კახეთში მოსახლე თათრები დღესაც კიდევ თაყვანსა სცემენ ამ ტაძარს და შესაწირი მიაქვთ ისე, როგორც მართლ-მადიდებლებს. ეს ადრინდელი ალვან-გედრი დღეს მართლა რომ „ალავერდიც“ გამხდარა და „იხშიოლიც“. ძველებური ხელოვნება მოშლილა, ნახატები აღარა სჩანან და საყდარი. შიგნით და გარეთ თერთად არის შეფეთქილი. ზედ მისავალ კარებთან, სადაც ადრე „საქალებო“ უნდა ყოფილიყოს, საყასბოა გამართული: იქ მიაქვთ ზვარაკის მხარ-ბეჭი და ცხვრის ტყავები და აქვე ვაჭრობაა გახურებული. ადრე ამას ჰქონდა მნიშვნელობა: ღარიბ მლოცველებს ბერები უმასპინძლებოდნენ და თუ ამ გვარა შესაწირი არ მიეღოთ, რა უნდა ექამათ? მაშინ ის ადგილიც, სადაც საკლავი მიჰქონდათ, მოშორებით იყო ეკკლესიაზე და დღეს კი ყველაფერი გადასხვაფერებულია. სახურავი გაფუჭებია ტაძარს, აღმოსავლეთის მხრით წვიმა ჩამოდის და შიგ ტაძარში ტბა დგება. გალავანს გარეთაც იმას ვეღარა ნახავთ, რაც ყოფილა. ძველათ აქ იყრიდნენ თავს ამ „ალავერდობა“ დღეს, კახელებს გარდა, ყოველი კუთხის ქართველობაც: გადმოდიოდნენ ქართლიდანაც, ჩამოდიოდნენ მთიულები სხვა-და-სხვა ნაწარმოებით და სულის საქმეს რომ მოილევდნენ, მერე სახორციელოსაც მიჰყოფდნენ ხოლმე ხელს. თხუთმეტი დღის განმავლობაში, სწორის-სწორამდე, იარმარკა იმართებოდა. დღესაც კიდევ რამოდენიმე ათასამდი იყო შეყრილი და დაბინავებული ხალხი ტაძრის ირგვლივ ტრიალ მინდოზზე. თავთავის უბნებათ იდგენ: თუშები ცალკე, ქისტები ცალკე, თათრები ცალკე, კახელები კიდევ ცალ-ცალკე გვარეულად და

სულ ამ გვარად. იმ ღამეს დიდი ღმინი იყო ყველგან გამართული, მაგრამ მოღმენა კი უფრო გლოვასა ჰგავდა. აქა-იქ უსიამოდ ჭიჭყინებდა ზურნა, თითქოს ნაძალადევიყო. სამაგიეროთ შარშანკა გაჰკიოდა თამამათ და გარმონიკის ჭიჭყინისაგან ყურთა სმენა აღარ იყო. საღლაც შორს, ერთ კარავში თათარი ბლადდა, თითქოს ყელში ძვალი გახირებია და იღრჩობაო.

ფა

როცა შესწყვეტდა ხოლმე ამ საცოდაობას და სულს მოიბრუნებდა, რამდენიმე ხმა მიადახებენ ხოლმე გასამხნევებლათ: „ჰაჯან! ჰაჯან! სან იახშიო!“ და შეიქნებოდა ტაშის კვრა. ესენი გახლდენ ახალგაზდა კახელი თავდაზნაურები, „ზოლოტაია-მოლოდიოჟს“ რომ ეძახიან და თვითონ ზოლოტოზე კი უკაცრავათ ბძანდებიან. მათი მიხვრა-მოხვრა, ქცევა და სიტყვა-პასუხი აღარც ქართული იყო და არც ევროპიული; ეტყობოდათ, რომ „სააზნაურო“ კლასიდან იყვენ, ე. ი. გიმნაზიის მეოთხე კლასიდან და მისი დიპლომიც ხელში ეჭირათ: წინ ხანჯალი, გვერდზე ხმალი, ქუდი განზე მოქცეული და ჰერი-ჰაჯ.

„ჩამოდექით სუყველა, კნიაზი მობძანდება!“

„მრავალ ჟამიერსაც“ სხვა და სხვა ხმაზე ამღერებდენ, მაგრამ შიგ კი არა იღვა რა!.. დაფუკვირდი, რომ გამეგრა ან სიტყვები და ან კილო, მაგრამ საჩვენო ვერა შევატყვე რა!.. და მომაგონდა ანჩის-ხატის დეკანოზი, ერმოლოვმა რომ მკვდარი გაუგზავნა: წესი აუგე და დასაფლავეო! დეკანოზმა ვერ გაიგო — რა რჯულისა იყო მიცვალებული და, რომ ცოდვაში არ ჩავარდნილიყო, წინ წაუძღვა საცეცხურის კმევით და თანაც თათრულად მიჩმდეროდა, ერთომდა ეგლოვობოდა: „ნა ბიზიმ დურ, ნა სიზინ დირ, ჯანაბინ ორთასინდა“

დურ!“ ე. ი. „არ ვიცი ჩვენია, არ ვიცი სხვისია, მაშ
ისევ შუაგულ ჯოჯოხეთისა იყოსო“...

ღიახ, ყველაფერმა იცვალა ფერი და დაჰკარგა უ-
წინდებური ხასიათი!.. ჭიდაობა რა არის, ჭიდაობა?
ისიც-კი უბრალო ხორხოზობათ და ჯივლიგანაობათ გა-
დაქცეულა. მეორე დღეს გამართეს ვითომ ჭიდილი და
მაყურებლებმა ერთმანეთი ჯივლიგით გაასივეს. სრულმა
უზღელობამ იჩინა თავი: აღარც ძველებური უფროს-
უმცროსობა, აღარც დიდ-პატარაობა და აღარც სქესო-
ბა!.. ჩვენი ქვეყანა და ჩვენი ერი ყოველთვის ზდილო-
ბით ყოფილა ქებული და დღეს კი ველური ხალხის უზ-
ღელობას აღარ ჩამოუვარდება მათი უზღელობა და სიტ-
ყვა-პასუხი. აქა და თან-სწორობა შემოვიდაო, აღარც
მღვდელი იციან და აღარც ერი. ერთი ვილაც უცხოე-
ლი დარბაისელი იყო აქ ქალებით და ჭიდაობის ყურე-
ბა უნდოდათ, მაგრამ ვინღა დააცალა? გაკინტოებული
ბიჭ-ბუჭები წამოატყდენ თავზე და გადალახეს ის საცო-
დავები. აღრე მთიულებს ეძახდენ ჩვენში უზღელებს და
დღეს-კი მათთან შედარებით „არა მთიულები“ ბძანდები-
ან ჩამორჩენილი. საზოგადოთ არავისი ხათრი და მორი-
დება აღარა აქვთ, თუ არ მოსამსახურე პირებისა და მა-
თაც, რასაკვირველია, რისხვითა და შეშინებით უჭირავთ
ხელში. სხვათა შორის, იმ დღეს აქ ერთი უსიამო ამ-
ბავი მოხდა. მოჭიდავესათვის ჩოხა უნდა ეშოვნათ. ბო-
ქაული ერთ ვილაც ჭიზიყელს მისწვდა და უთხრა: გაი-
ხადე ჩოხა, მოჭიდავეს უნდა ჩავაცვაო! ჭიზიყელმა იუ-
ცხოვა: დალოცვილო, ცხრა თვე ამ ჩოხაზე მიმუშავნია,
ჩემი ჭირი და ლხინი ეს არის და სხვას როგორ დავახე-
ვიოო? არ მისცა. ბოქაულს გული მოუვიდა, როგორ
გაბედა სიტყვის შემობრუნებაო, და უბრძანა ჩაურებს:

Handwritten notes:
ქვეყანა
და
ერო

გააძვრეთო! მისცვინდენ და დაებლაუქენ. გლახი. გაძალდა და ქამარ-ხანჯალზე მოივლო ხელი, რომ არ შემხსნანო. ჩაფრებმა აუკრიფეს მიზეზი: ხანჯლის ამოღება უნდოდაო და დაუწყეს ცემა!.. ხანჯალი წაართვეს, ქუდი მოხადეს და ოქმზე მიდგა საქმე. ატირდა გლახი. მივიდა მასთან ერთი კაცი და უთხრა: რას შერები, შელაჩარო! მაგოდენა ვაშკაცი რომ დედა-კაცივით აქვითინებულხარ საკადრისიაო?.

— „ეჰ, რავექნათ—უბასუხა—თათრობა ან ლეკობა რომ იყოს, მაშინ მე ვიცი რასაც ვიზამდიო!—არც გავიქცეოდი, არც ავტირდებოდი! გულის ჯავრს მევე ამოვიყრიდი. თავს შევაკლავდი, მაგრამ ხელ-ცარიელი არც მე დავრჩებოდი და ჩემი სისხლიც ამოუგებელი არ დამრჩებოდა!.. ვაშკაცურად მოვჰკვდებოდი ქვეყნისთვის და ისიც ცხონებას შემომითვლიდა!. ახლავი ვისთვის დავიგდო ავაზაკისა და კაცის მკვლელის სახელი?... მე დროსა ვტირი და მარტო ჩემ თავსო!... თუმცა მეც კი სატირალი ვარ ახლა და მკვდარზედაც უფრო უბედურია: ხანჯალ-შეხსნილი, ქუდმოხდილი და შერცხვენილი დაედვიარ ამდენ ხალხშიო, ხატობაც ჩამწარებული მაქვს და ერობაცო!“.

ამ სანახაობამ გული მომიკლა და მეც გამოვეშურე ისევ თელავისაკენ. გზაში ფიქრებმა წამიღო: ღმერთო ჩემო, ე რა სიღარიბე ვნახე ამ დღეობაში?! რამ დაჩაგრა და დააქნინა ყოველ-გვართათ ეს ხალხი? ზად არის ის აღრინდელი კახელობა, მე რომ ჩემ სიყვაწვილეში მინახავს? ჩოლოქის ომში რომ კახელობა დაესწრო, მის სანახაობას არა სჯობდა რა!... თავადი, აზნაური, გლახი, ყველა ერთი მეორეზე უკეთესი!.. მოხდენილათა და მდიდრულათა მორთულ-მო-

კაზმულები!... ძვირფას იარაღითა და ბედაურებით გამო-
წყობილები!.. კაცი იტყოდა, რომ ამათ მტერიც ვერ
გაიმეტებსო. სადღა არიან?!.. სჩანს, რომ წასულან, იმა-
ვე ბედაურებით გადგომიან გზას და თავის თავ-გადასა-
ვალიც აქ ზღაპრათ დაუგდიათ!.. ბევრ-გვარათ ვეკითხე-
ბოდი ჩემს თავს და მწარე პასუხი გულში მიკვდებოდა.

ხმა ამოუღებლათ მიველ ისევ თელავში. აღარ და-
ვრჩებოდი და მეორე დღესვე გამოვეგზავრებოდი, რომ
სიტყვა არ მქონოდა მიცემული საზოგადოებისათვის. სა-
დილათ ვიყავ მათგან მიწვეული და სადღა წავიდოდი?!

„ჩვეულება რჯულზედაც უნტიკიცესიაო!“ ტყუ-
ილათ კი არ არის ნათქვამი. რაც ხალხს საუკუნოე-
ბის განმავლობაში შესისხლ - ხორცებია, მისი გადაგ-
დება ძნელია. მოწამებრივმა ცხოვრებამ სულით ამაღ-
ლა ჩვენი ძველები და ქრისტიანული გრძნობები გაუ-
დიდა. სხვათა შორის, ავის მიტევება და კარგის გა-
დახდა ზნეთ ჰქონდათ გადაქცეული. თუ არ ამით,
მაშ რითი აიხსნება ჩვენს ისტორიაში ის გარემოება,
რომ ხშირათ ჩვენი მამა-პაპები მხარს აძლევდნ და ენ-
მარებოდნ თავის საკუთარს შოსისხარს მტრებსაც კი.
ქართველები არ იყვენ რომ ვახტანგ-გორგასლანის დროს
სპარსელებთან ერთად ზერძნებს მოფრიენ? მეორეთ, ინ-
დოეთამდე ჩაჰყვენ. მესამეთ ყანდალარი-დაპყრობიქს და
სხვანი? ქართველ ბუნებას არ შეუძლიან, რომ კარგი რამ
დაუფიწყოს, გინდ მტერიც იყოს მისი, და -სამაგიერო
არ გადაუხადოს!.. ეს თვისება რამდენათ გამოსადეგია
პოლიტიკაში და სასარგებლო ჩვენს უკუღმართ ცხოვრე-
ბაში, ეს სულ სხვა არის!.. მაგრამ მარტივათ კი, რო-
გორც პირადი ღირსება, კარგია!.. ამის უარს ვერავინ
იტყვის... ეს თვისება დღემდისაც კიდევ შერჩენია ჩვენ

ხალხს ყოველგან და არა მარტო კერძოსა და საპირადლოში, საზოგადოშიაც კი. თუ კი გაუგონია და იცის რომ ესა და ეს რომელიმე ჩვენი მიწის შვილი საზოგადო მოღვაწეა და ქვეყნის მოსამსახურეო, აღარ იცის როგორ გამოუცხადოს თანაგრძნობა და რა რიგი პატივი სცეს!.. საზოგადოთ ყოველგან და, რასაკვირველია, ჩვენშიაც ამისთანა შემთხვევაში მიღებულია პურ-მარილით პატივის-ცემა გამასპინძლებს, ლხინი და „მრავალუამიერი“. ძველათ ამას პირად სიამოვნებას გარდა სხვა-რამ ქვეყნისათვის სასარგებლო მნიშვნელობაცა ჰქონდა, მაგრამ დღეს კი, გარდა უნაყოფო მოღბენისა, აღარას მოასწავებს. მართალია, ამ გვარი პატივის-ცემა ახალ-გაზდა, თავ-მოძწონე კაცს გაამხნევებს და გაამაგრებს, მაგრამ დარჯაკში გამოსულ მოღვაწეს კი ბევრს ვერას შეჰმატებს. პირიქით, გულისაც დაწყვეტს, როდესაც დაინახავს, რომ მისი გულისათვის უზომოსა და ნამეტან ხარჯს ეწევიან იქ, სადაც, ვინ იცის, რამდენი საქველ-მოქმედო საქმეა ჩვენი ქვეყნისათვის საჭირო და სასარგებლო და უსაშუალოების გამო წინ ბიჯი ვერ წაუდგამს .. — „სადაც ბევრი არ იყოს, ის კი ცოტაც კმარიყოსო“ — ნათქვამია და ალბათ ამის მაზეზია, რომ მეც ჩვენი ხალხის თვალში საზოგადო მოღვაწეთ ვითვლები და ამ ორმოცი წლის განმავლობაში ბევრი ნიშანი მინახავს ჩემდამი თანაგრძნობისა და პატივის-ცემისა, მაგრამ ამ ყოველთვის გადაჭარბებულობას იმდენი სიამოვნება არ უგრძნობინებია ჩემთვის, რამდენიც უბრალო რამ მოულოდნელ და მოუმიზანდებელ შემთხვევას... და მართლაც ოფიციალური რამ მხოლოდ აბრუებებს კაცს, გაამხიარულებს, ათრობს, როგორც შავარი სასმელი, მაგრამ გულის კი მალამოთ არა ხვდება.

გავისხენებ ორ შემთხვევას, რომელიც უკეთ და-
ასაბუთებს ამ ჩემ აზრს. ერთხელ გრიგოლ გურიელმა მით-
ხრა ოზურგეთში, რომ ერთს მოხუცს, ნაკაშიძეს, შენი
ნახვა ენატრება და, თუ ნებას მომცემ, ცხენს გავუგზა-
ვნი, აქედან შეიღ ვერსტზეა, და ჩამოვაყვანიებო. მარ-
თლა იმ ღამესვე მოვიდა ის მოხუცი და სიამოვნებით
შემომყურებდა, თუმცა კი ლაპარაკით თავს არ გვაწყენ-
და. გავაბით საუბარი ჩვენებურ ლხინებ-შექცევაზე და
მე მაშინაც ის აზრი წარმოვსთქვი, რასაც ახლა აქ ვამბობ
და სხვათა შორის დავამატე: რა სჯობს იმას, როდესაც
მასპინძელი ისე მიგიღებს როგორც შინაურს-მეთქი?..
მოხუცი ნაკაშიძე ყურს გვიგდებდა, არას ამბობდა და როცა
გამოგვეთხოვა, დიდის მოწიწებითა გეთხოვა, რომ პარა-
სკევს იმას ვწვევოდით. ჩვენც, რასაკვირველია, სურ-
ვილი ავუსრულეთ, მიგვიღო შინაურულათ. სადილზე
სამარხვოს მეტი არა მოუტანიარა, მაგრამ იმ სამარხვოების
ჭამას არა სჯობდა-რა.. დღესაც კიდევ პირში მაქვს მა-
შინდელი გემო... სუფრაზე არც ტოლუმბაში, არც „მრავალ-
ვალთამიერი“ და არც სადღეგრძელოები.. მაგრამ ისე-კი
გავშნიარულდით ყველა, რომ ძალ-დაუტანებლათ შევ-
ზარხოშდით. თითქოს, რაღაც უმანკო ძალა გვხიბლავ-
და ყველას. ნასადილევს, წასვლის დროს, მასპინძელი
მიუბრუნდა გრიგოლ გურიელს და მადლი გადაუხადა:
ბატონიშვილო, ღმერთმა ნუ დაგივიწყოს, რომ გახსო-
ვარ და ეს ყმაწვილი გამაცანი.—კაცი დავბერდი და აქა-
მდი არ ვიცოდდი ლხინის მნიშვნელობა... მე მეგონა, რომ
ღვინის დაძალება და სმა ახალისებდა კაცს, ახლა გამო-
დის, რომ მხიარულება და სიამოვნება ასმევს თურმე კაცს.
ღვინოს.—იცოცხლე, დღეს მე კი დაგიხვდებოდით, რო-
გორც ჩვეულება მქონდა; ძროხასაც თავს გავაგდებივბდი

და საკლავებსაც ბევრს მივაყოლებდი, მაგრამ თურმე სულ ტყუილი ხარჯი იქნებოდა. თქვენ ლობიო გრჩევენებით.. სხვა რომ ვინმე დამეპატიუნა, ასი მანეთით ვერ გადავრჩებოდი და თქვენზე კი არა დამხარჯვიარა, მაგრამ, რავარც ვხედავ, არც თქვენ, სტუმრები, დამირჩით ნაკლებ ნასიამოვნები და მეც კმაყოფილი ვარ!.. ახლა, ჩემო ბატონიშვილო, ეს შესაწირი თქვენ რომ უფასო შკოლა გამართეთ, მისი იყოს... იმას ცოტას წაეხმარება და მეც მოგებაში ვარო... ეს უთხრა და ოცდა-ხუთმანეთიანი გადასცა... მას აქეთ ბევრი ლხინი დამვიწყებია, მაგრამ ეს კი საფლავის კარებამდი მიმყვება. მეორეთ ქვაში-ხორში მოვხვდი დადიანისას. მართლა რომ ოჯახის საკადრისი მასპინძლობა იყო. სიმღერა, გალობა, ღიღინი, სადღეგრძელოები და შესხმითი-სიტყვები ერთი მეორეს ენაცვლებოდენ. მეგრელები საზოგადოთ მქვერ-მეტყველები არიან, მაგრამ იმ დღეს კი გადაამეტეს: მთავარი აზრის ლარი მარჯვეთ გაყვანილი, ზედ ფერად-ფერადათ მიქსოვილ-მოქსოვილი, გადახვევ-გადმონახვევი ფრაზები და ხელოვნურათ ერთი აზრის მეორესთან გადაბმა-გადაკვერვა სწორეთ სამაგალითო რამ იყო... ყურს ვუგდებდი და მიკვირდა... დიდ ალტაცებასაც გამოვიჩენდი, რომ ის შესხმითი-სიტყვები ჩემდამო არ ყოფილიყვენ მომართული. უნდა გამოვტყდე, რომ პირადათ სასიამოვნოთ არ დამრჩენია მაინცა და მაინც ის მათი ქება-დიდება... როგორღაც მეჩოთირებოდა და ჩემს ქერქში აღარ მაყენებდა. იმ დამეს იქ დავრჩი. ჯერ დაძინებული არ ვიყავი, რომ შემოვიდა ჩემთან ერთი ვილაც ფეხ-შიშველა ბიჭი და დამადგა თავზე.

რა გინდა, ჩემო ძმაო? ვკითხე.

— არაფერი!.. თქვენი მშვიდობა, — მიპასუხა ზდილო-
ბიანათ.

— მაინც?

— მინდა შევიტყუო: რითი შემიძლია თქვენი სამსა-
ხური, რომ გასიამოვნოთ?

— მადლობელი ვარ, ჩემო ძმაო! მიკვირს, რომ უც-
ნობს მაგისტანა სურვილი აგძვრია!..

— თქვენ, ბატონო, არავისი უცნობი არ ბძანდე-
ბით. ბევრს არ უნახავხართ, მაგრამ გაგონებით კი იცი-
ან, რომ ბევრი რამ შეგიძლიათ!..

— მე?!. ვილაცას მოუტყუებინარ, ჩემო ძმაო... მე
რა საქმე მიჭირავს ხელში, რომ შემეძლოს რამე?

— ვიცით, რაც გიჭირავთ და მეც მიტომ გიახელი-
ოდონდ კი მომეხმარეთ და მიმსახურეთ!.. აქ, ამ სასახ-
ლეში ბაზიერათ გახლავარ და, თუ ინებებთ, ისეთ მიმი-
ნოს დაგიჭერთ და ისე გაგიწვრთნით, რომ ცაში ბუზიც
არ გაუშვას.

— მიმინო?!. მერე და რათ მინდა?!.

მწყერი დაიჭერინეთ და თვალის სეირს ნახავთ.

— ეგ არ მინდა და თუ მწყერს დაიჭერ მისთანას და
ისეც გაწვრთნი, რომ მიმინო დაიჭიროს, იმას კი დაგი-
მადლებ. გავეხუმრე მეც.

— თქვე დალოცვილო, მაგისტანა ბაზიერობა რომ
შემეძლოს, რაღა მიჭირდა?!. შესახვეწარიც აღარა მექნე-
ბოდარა და აღარც თქვენ შეგაწუხებდით.

— რა გაქვს მაინც შესახვეწი?

— რაი, შენი ჭირიმე და... ნოსირში ერთი გოგოა;
მისთანა ძღაბი სულ არ მოიპოვება ამ ჩვენ მხარეში, მისი
შერთვა მინდა ცოლათ, ვცდილობ და არ იქნა, ვერა
შევაგონე რა!.. არ გამიკითხა იმ ურჯულომ.

— მერე, მე რა ვქნა?

— უნდა მიშველოთ, მომეხმაროთ და ჩემი სიყვარული ჩაუგდოთ გულში!

— რას ამბობ, კაცო?!. კუდიანი ხომ არ გგონივარ, რომ შევულოცო?... მე არც შელოცვა ვიცი და არც ჯადო მაქვს...

— კი ვიცი, რაც ჯადო გაქვთ!.. თქვენ ერთი პატარა ლექსი დამიწერეთ და ის გასჭრის!..

— ლექსი?!. მერე და რა გამოვა? თუ ჩემი ლექსები მაგრე სჭრიდენ, ჩემმა თავმა ქვა მკრა?... მე კი არავინ მომწონს თუ?!. ამ გვარი რამეები ბევრი ვუთხარი, მაგრამ ვერ შევასმინე, ვერ დავაჯერე, აღარ მეშვებოდა: უნდა დამიწერო და ისიც კიდევ მეგრულათო! რომ აღარა გამივიდა რა, პირობა მივეცი და მოვიშორე. მე კი დიდ განსაცდელში ჩავვარდი!.. ვამბობ: რა ვქნა, ე მეგრული ლექსი რა ნაირათ დავწერო, რომ მეგრული არ ვიცი?... ბოლოს ვიფიქრე, მოდე ერთი დავამტვრევ ქართულს და ის იქნება-მეთქი. მართლაც, სახუმროთ დავწერე შემდეგი:

სქანი თოლი ჩქიმი სარკე,
ჩქიმი გური — სქანი ტახტი,
უსქანეთ ჩქიმი სიცოცხლე
ჯიხა რე დო ნაობახტი.

ესე იგი.

შენი თვალი ჩემი სარკე,
ჩემი გული — შენი ტახტი,
უშენოთ ჩემი სიცოცხლე
ციხეა და ნაობახტი.

მეორე დილას რომ წავუყუთხე და მივეცი, მის აღტაცებას საზღვარი აღარა ჰქონია!.. ბეჯითად შემეყვარებ-

Handwritten notes in red ink:
ქართული
171

სო, — ამბობდა. იმას აუხდა სურვილი თუ არა, არ ვიცი, მაგრამ მე კი იმ დღევანდელ შესხმებზე უფრო სასიამოვნოთ დამირჩა იმ ბაზიერის გულ-გასხნილობა, მოძღვრულ-მოწაფური ნდობა. აი, ამ ხისიათის კაცი ვარ, საზოგადოთ ლხინებში მე არა ვარ ხოლმე ჩემს ქერქში და იმ დღესაც თელავში თავს ავაშორებდი როგორმე ჩემთვის მომზადებულ ლხინს!.. მაგრამ ნათქვამია: „სტუმარი მასპინძლის ყურმოჭრილი მონააო“ და მეც ვიახელი გულ-უხვსა და გულ-კეთილ მასპინძლებს. მათმა გულ-წრფელობამ და ძველებურმა მოლხენამ, წინააღმდეგ ჩემის ჩვეულებისა, გამიტაცა და დიდათ ნასიამოვნები დავრჩი, მით უფრო, რომ ის „მრავალყამიერი“, რომელსაც დიდი და პატარა, ანუ როგორც ~~დათა გუგუნავა იტყოდა ხოლმე~~, ყველაყაი მღერის, არ ისმოდა და მის ნაცვლათ ნამდვილ კახურ „მრავალ-ყამიერს“ გაჰქონდა გუგუნე! ლეკურიც ძალიან გახურდა და სხვათა შორის ერთი დავლა ტიტყკო ვახვანისშვილმაც დაუარა. ერთ ღროს ის პირველი მოთაძაზე იყო, აღტაცებაში მომყვანი და თვალის წარმტაცი, მაგრამ ახლა კი შესანიშნავი არტისტი როსსი მომაგონა... ამ ორი წლის წინათ ხარკოვში შევხვდით მე და როსსი ერთმანეთს. ჩვეულებრივი მოკითხვის შემდეგ, მკითხა ჩემი შვილის პირით:

გახსოვსთ ტფილისში რომ მითხარით ერთხელ: ჩემი დედა-ენის შემდეგ, იტალიანურ, ენას არა მირჩევნია რაო? თუ მართალი იყო, რატომ აქამდი არ შეგისწავლიათ ის ენა ისე, რომ მე და თქვენ დღეს თავისუფლათ შეგვიძლებოდა ერთმანეთთან საუბარი?

— მაესტრო!.. არა გვეყვარებიათ მისთანა ვინმე, რომ მიზეზისა გამო სხვისა და სხვისა ვერ დაახლოებო-

დეთ, ხელში ვერ ჩაგეგდოსთ და გულში კი დღესაც გედვასთ?..

— როგორ არა!.. როგორ არა!.. ეგ რომ არ გამოეცადოს მისთანა ბედნიერი კაცი ძვირია!.. გამომიცდია და წარმოდგენით ხომ კიდევ უფრო მეტჯერ წარმომიდგენია!.. თითქმის ყველა პიესები მაგაზედ არიან დამყარებული!.. ძართლა, ისევ ისე ადრინდულათ მოგწონთ ჩემი თამაში?

— დღესაც ისევ ისე სწორ-უპოვარი ხართ მოხუცის როლებში. ვის არ მოიყვანს ალტაცებაში თქვენგან განხორციელებული მაკბეტი, მეფე ლირი, მეფე ივანე—მტარვალი და სხვანი... ამ უკანასკნელში პირველათა გხედავთ და გაოცებულიცა ვარ!..

— დღეს „რომეოსა“ ვთამაშობ და ხომ მოხვალთ?

— არა!.. ადრე მინახევხართ და ახლა...

— აღარ გინდათ, რომ ილლიუზია გაიფუჭოთ?.. ნუ გეშინიათ!.. კიდევ ისევ ისეთი ვიქნები, როგორიც გინახავარ!..

— დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ იმას სარკესავით წარმოგვიდგენთ...

— ე. ი. გარეგნობით სრულს, მაგრამ უსულოს და უგულოს?.. ჰმ!.. მართალი ხართ!.. სიბერე ხელს მიშლის „რომეოს“ სიჭაბუკე შევისისხლ-ხორცო!.. მაგრამ რაც გიყვარს და რასაც მთელი შენი სიცოცხლის განმავლობაში ეტრფოდნი, ძნელი გადასადგებია გულიდან და ძნელად მოსაშორებელი... თუ არა, ვის გაუგონია სამოცა-და-ათი წლის ახალგაზდა და თექვსმეტი წლის მოხუციო! მითხრა და ამოიხვნეშა კიდევ. ამ როსსისა არ იყოს, ტიტოკოც ისევ ისე კარგი სანახავი იყო, რომ გამოვიდა ლეკურში და ძველებურათ გაშალა ხელები, მაგრამ ის კი

აკლდა, რითიც ერთ დროს არხეოლოგები თფილისში ალტაცებაში მოიყვანა და გამოჩენილ ვირხოვსაც ათქმევინა: ერთხელ კიდევ ათამაშეთო!“, ე. ი. სისწრაფე!..

მეორე დღესაც კიდევ თელავში დავრჩი, რომ ქალაქი დამეთვალღიერებია და გამოვტყდები, რომ არ მიაშა. ოცის წლის წინეთ რომ შინახავს, იმაზე თუ უკლია თუ არა, არა უმატნიარა! საზოგადოთ მიღებულია, რომ ქალაქზე მობმულ სოფლებს ქალაქსვე მიაწერენ ხოლმე შესავსებლათ და აქ კი უმეტესი ნაწილი თელავისა, პირიქით, სოფელზე მიუწერიათ და მიუკერებიათ ის ნაწილი ქალაქისა, სადაც სულ ქართველები სახლობენ. ალბათ უფიქრნიათ, რომ ქართველები მაინც არ ვარგიან მოქალაქეებათ და ტყვილა-უბრალოთ ხელს მაინც აღარ შეგვიშლიან სომხობასო... მეორე კიდევ იმან გამაკვირვა, რომ ირაკლის სასახლის გალავნის ბურჯზე სომხების სამრეკლო ამოსულა სოკოსავით... ვერ გავიგე: ტორგით დარჩენიათ ვაჭრებს, თუ თვითონ ირაკლის უანდერძებია მათთვის?. თვითონ სასახლეში კი „წმინდა ნინოს“ დედათა სასწავლებელია გამართული და, სწორე მოგახსენოთ, უკეთესს დანიშნულებას ვერც მისცემდენ ამ ძველ ნაშთს... თვითონ სასწავლებელი კარგათ არის დაყენებული. ეტყობა, რომ მოვლა და ყურადღება არ აკლია. მე რომ მივედი, მაშინ აქ პარაკლისს იხდიდენ; გალობას პატარა ქალები ამზობდენ მწყობრათ და ხმატკბილათ. ერთხელ „უფალო შეგვიწყალეც“ გამოუტრის და მაშინ კი შეეტყოთ ცოტა ხმის აკანკალება. ამ სასწავლებელს, ვგონებ, საშუალება აკლია და მიტომაც ვერ გასწდომია ყველა მსურველების მოვლას. მაგიერობას კერძო უფასო შკოლები ჩადიან. იქ დედა-ენაა და რუსულს ერთად ასწავლიან ე. ი. ერთს მეორის შემწეობით

და წარმატებაც ღიღია! შვენიერათ სწერენ, კითხულობენ და ლაპარაკობენ, ასე გასინჯეთ, რომ გამოთქმაც კი წმინდა რუსული აქვთ. ნეტავი ერთი მივიღოდენ და თავის თვალით ნახავდენ და თავის ყურით მოისმენდენ ის პედაგოგები, რომელნიც ბუნებითი მეთოდს (ესტესტენი მეთოდს რომ ეძახიან) უპირატესობას აძლევდნენ და ყმაწვილებს ტყუილა-უბრალოთ აწვალდებდნენ და დროს აკარგვინებდნენ. მაგალითად, ყმაწვილს ეუბნები ორ სიტყვას ერთად: „ვირი“ და „ასიოლი“. ამაში ერთი წუთიც არ იკარგება. ახლა ავიღოთ ბუნებითი მეთოდი, რომელმაც მხოლოთ მიზანძვით უნდა წარმოუდგინოს მოსწავლეს საგანი, რომ მიახვედროს. ჯერ ხელებათ ყურები უნდა გაიკეთოს, მერე დაიყოყნოს და მერე კიდევ წიხლები ისროლოს. ცოტა დრო გაივლის, სანამდი თავს დაანახებდეს მასწავლებელი?

თელავის ინტელიგენცია ფიზიხლათ არის, ისე, როგორც ერთს დროს გორში იყო. თავის პედაგოგიურ დანიშნულებას გულ-წრველათ და ჭემმარტათ ასრულებდენ ვარეშე რამეების გადუყუღელათ. მაგრამ რაღა მართო ინტელიგენცია, თავად-აზნაურობასაც მარშლიდან დაწყებული უბრალომდე შეუგნიათ თავისი ცუდი მდგომარეობა და ცდილობენ, რომ როგორმე თავი დაახწიონ ეკონომიურ გაჭირვებას, მაგრამ ძნელია, თუ მიმშველი და მომბრე არ ეყოლათ. ცუდათ არიან ჩათრეული და შესალტული! მთელი კახეთი ვაჭრებისა და ჩარჩების ყმებათ არის გადაქცეული. კახელების სიმდიდრე ვენახებია და ისინიც ხომ სომხებს აქვთ გირაოთ... არა თუ მარტო მამული, თვით მემამულეთა შრომაც-კი: პატრონები მუშაობენ და მოსავალი-კი მოვალეებს მიაქვთ!..

ვისაც ჯერ კიდევ შერჩენიათ მამული, ისინიც ვერ

ასაღებენ ღვინოს: ჩარჩებს პირობა აქვთ შეკრული და როგორც უნდათ, ისე მიაქვთ. თფილისში გამართულმა ამხანაგობამ ცოტათი კი გამოიხსნა ამ გაჭირვებისაგან მემამულენი, მაგრამ ვინ იცის, ბოლო როგორი ექნება? ჯერ კიდევ, სანამ თ. ზაქარია ჭავჭავაძე ხელს უწყობს „ამხანაგობას“ და მეთაურებიც შეგნებულნი ჰყავთ, არა უჭირს რა, მაგრამ ვაი, თუ მერე, როდისმე, ქართულმა ჭირმა—იმ შეჩვენებულმა უთანხმოებამ, გამოუაროს და მაშინ-კი მშვიდობით კახეთის მეღვინეობის საქმე!

თელავიდან სიღნაღზე წამოვედი და გზაში ბევრი სასიამოვნო არა მინახავს რა. ყველგან სთველი იყო გამართული, მაგრამ ლხინი და სარგებელი-კი სხვებისა იყო: თავზე მოვალეები ადგენ ყველგან და პატრონებს-კი ყურძნის ჭამის ნებაც არა ჰქონდათ!.. გზაში შემთხვევა მომეცა, რომ მენახა კნენა ანდრონიკაშვილისა, ჩოლაყაშვილის ქალი, საზოგადოთ კახეთში მარშლის ცოლათ წოდებულნი, იმაზე ბევრი კარგი მქონდა გაგონილი და მართალიც გამოდგა. კნენა ერთი იმ ძველ ქართველ ქალთაგანია, რომელიც დღეს გვენატრება: ზრდილი, დარბაისელი, სიტყვა-პასუხიანი და ყოველ კარგის თანამგრძობი. სასიამოვნოთ დამრჩა არა თუ მარტო მისი ნახვა, არამედ იმათიც-კი, ვინც მას გარს ეხვიენ და მომაგონდა დედიჩემის დარიგება: შვილო, მეტყოდა ხოლმე, უნდა ცდილობდე კარგი ადამიანისა და კარგი საზოგადოების დაახლოებას, ისე როგორც მზისა და მთვარისას; იმათი სხივი და ნათელი შენც მოგხვდებაო და გამოგაჩენსო.

ერთი ღამე გზაში მამა პოლიევქტ კარბელაშვილისას გავათიე, სადაც გავსინჯე მისი ქართული ბიბლიოთეკა და კმაყოფილი დავრჩი. ამ საზოგადო მოღვაწე მღვდელზე როგორც მამა დეკანოზ ღამბაშიძეზე, ჩემ თავ-გადასავალში

ბევრი რამ მექნება მოხსენებული და მიტომაჲ აქ აღარას
ვამბობ. მეორე დღეს სიღნაღში ამოვყავი თავი და ისე
მეწუხდი, რომ ნეტავი არ მენახა-მეთქი...

სიღნაღისთანა თავ-გასული და გაბრიყვებული ქა-
ლაქი სხვა აღარსად მეგულება. იქაურ ვაჭრებს ისე შეუ-
კრავთ ერთმანეთში პირი, სეკტანტებივით, რომ სხვას
აღარავის იკარებენ. დღევანდელი გარემოებაჲ ხელს უმარ-
თავს მათ და ორიოდვე მცხოვრები ქართველები მათში
დიდ გასაჭირში არიან ჩავარდნილი და არა მარტო ეკო-
ნომიურადაც. მათი მონებიდან გამოსვლა თუ ვინმემ მო-
ინდომა, იმას არ გაახარებენ. ერთი ინსპექტორი იყო,
რომელიც სიმართლეს არავის დაუთმობდა და სიღნა-
ღის ვაჭრების ნება-სურვილს ყურადღებას არ აქცევდა;
გადაემტერენ და მოსვანებას არ აძლევდენ. სხვა რა ვე-
ლარა დააკლეს რა, სასწავლებლის ფანჯრებს უმტვრევდენ.
ერთხელ ესროლეს ქვა და მის პატარა შვილს თავი გაუ-
ტეხეს. გამწარებული მშობლები გამოვარდენ გარეთ და
დაიჭირეს დამნაშავე ქუჩის ბიჭი, რომელიც ალბათ სხვე-
ბისაგან შეგონებული იყო, და პოლიციაში დაუპირეს
ვაგზავნა. ახრიალდენ ვაჭრები და კინალამ თავზე გადა-
ანგრის სასწავლებელიც! ერთი სიტყვით, სხვა ტომის
ხალხის ცხოვრება ამ ქალაქში მეტათ საძინელოა. მთელ
კახეთში მხოლოდ ერთად-ერთი ქიზიყია, რომ ჯერ ვაჭ-
რებსა და ჩარჩებს ვერ მოუხერხებიათ ჩაყლაპვა, თუმცა
საცადს არ აკლებენ. მაგალითად, შარშან და შარშან წინ
მაჩხაანში ქართველებმა დებო ღააარსეს და ვაჭრების სა-
განგებო კომიტეტმა მაშინვე საზოგადო თანხიდან გამო-
იღო ფული და ქართველების დებოს კრიჭაში მარცხნივ
და მარჯვნივ ორი მაღახია აუშენეს, რომ ის აღარ გაა-
ხაროს. ხშირათ გვესმის სიტყვა „ეკონომიური ბრძოლა“ *

მაგრამ განა შეიძლება იქ ეკონომიური ბრძოლა, სადაც იარაღი და ხერხი სულ სხვა-და-სხვა ნაირია? ვინ არ იცის, საზოგადოთ სომეხმა რომ ქართველის მალაზიაში ივაქროს, მათი კომიტეტი ჯარიმას ახდევინებს! ქართველს-კი ამ გვარი რამ ფიქრშიაც არ მოუვა. მართალია, ქიზიყში-კი სოფლებებს პირის გაკვრა ნდომებოდათ, რომ იქაურ ვაჭრებთან ნურც ლხინში და ნურც ჭირში ნულარ მივალთო, მაგრამ ეთქვათ მაგისათვის დაისჯებითო და ამათაც შეშინებოდათ და დაეჯერებიათ. სწორეთ გულმკვდარი დავბრუნდებოდი კახეთიდან, რომ ბოდბეში წმ. ნინოს მონასტერი არ მენახა. ადრე რო სიღარიბეში იყო, ის აღარსად ჩანს. ძველი ეკლესია გაუშვენიერებიათ, ძველი ნახატებიც შეუბღალავათ დაუტოვებიათ; აუშენებიათ ახალი სადგურები, სადაც ასამდი მონაზონი ცხოვრობს; აშენებენ ახალ ეკლესიას, გაუმართავთ სკოლა, სადაც ახალგაზდა ქალებს ზდიან: ასწავლიან ხელსაქნარს, ხატვას, წერა-კითხვას როკორც რუსულათ, ისე ქართულათაც და ეს სულ იქაურ ილუმენიის მეცადინეობით არის. ერთად ერთი ნაკლი მხოლოთ ის არის, რომ იმ ტაძარში, სადაც ქართველების სიწმიდე და საუნჯე — წმ. ნინოს გვამია დაკრძალული და სადაც თუთხმეტი საუკუნის განმავლობაში ღვთისადმი ლოცვა-ვედრება გაისმოდა, დღეს აღარც ერთი ქართველი ფეხს აღარ ადგამს და მიზეზათ იმას ამბობენ, რომ არა გვესმის რაო. ეს მოვახსენე მე წინამძღვარს და ვთხოვე, როცა წმ. ნინოს დღეობაა, მაშინ მაინც აწირვინეთ ხალხისთვის-მეთქი. წინამძღვარმა თავი იმართლა: „მონაზნები სულ რუსეთიდან მყავს ჩამოყვანილი, ქართული არ იციან, ქართველები კი არ დადიან და ვილასთვის არის საჭირო ქართული

წირვა-ლოცვაო? — „თქვენ აწირვინეთ ქართულათ და ნახავთ თუ ხალხი არ მოვა-მეთქი“ — შევუბრუნე სიტყვა.

„განა ვერა ვხედავო, მიზასუხა, სხვებიც ბევრი არიან საყდრები და ტაძრები; სადაც ქართულათ სწირავენ და ხალხი მაინც არ დაიარებაო.“ ეს სწორეთ მართალი მითხრა. დღეს სარწმუნოებაზე თან-და-თან გულგრილდება ქართველი ხალხი... ამას, რასაკვირველია, მიზეზი აქვს და ამ მიზეზს რომ გამოიკვლევდენ და უურადლებას მიაქცევდენ, მადლია. წრეულ კახეთში ერთს სოფელში, ახმეტაში, აღდგომა კვირის მაგივრათ სამშაბათს გათენებიათ!.. მხოლოთ სამშაბათს შემოუვლიათ ლიტანია, „ქრისტე აღსდგაც“ მაშინ უთქვამთ და მაშინ გაუხსნილებიათ. ეს სამწუხარო და იმავე დროს სასაცილო საქმე ვისი ბრალია? მხოლოთ გარემოების და სხვისი არავისი.

ძველათ ქართველი მღვდლები მონასტრებში იზრდებოდენ. იმათ არც ფილოსოფიის კლასი ჰქონდათ გამოვლილი და არც მსოფლიო პოლიტიკისა გაეგებოდათ რა, მაგრამ საღმერთო წერილი-კი ზედ მიწევნით იცოდენ, ჯაფასა და შრომას იყვენ მიჩვეული, ბევრის ატანა შეეძლოთ და ცოტას ჯერდებოდენ. რა მაგისტანა პატარასოფელი ყოფილიყო, მაინც თავისი საკუთარი მღვდელი ჰყავდათ და მღვდელიც კმაყოფილი იყო. დღევანდელ მღვდლებს-კი მეტი ხარჯი უნდებათ და პატარა-პატარა სოფლები აღარა ყოფნისთ. ამიტომაც ერთ სოფელს მეორეზე აკერებენ, რომ სამყოფი მრევლი შეადგინონ ხალხმე. ამ გვარი მოძღვარი ყველა სოფელს ერთსა და იმავე დღეს ვერ გასწვდება, ხან ერთგან სწირავს და ხან მეორეგან და, აი, ახმეტასაც, უთუოდ ამიტომ რგებია აღდგომის წირვა მხოლოთ სამშაბათს. ბევრს რამეს ვიტყოდით, რომ გვეთქმოდეს და ახლა-კი მხოლოთ იმას

ვიტყვათ, რომ დღევანდელი ქართველების გულ-გრილობა გასაკვირვლათ მიგვაჩნია, მით უფრო, რომ თუთხმეტი საუკუნის განმავლობაში რჯულზე მტკიცეთ იდგენ ჩვენი ძველები. რა არ აუტანიათ იმათ თათრებისაგან, მაგრამ ვერც ტანჯვითა და ვერც მოფერებით რჯულზე ხელი ვერ ააღებდეს! მხოლოდ ერთხელ-კი კათოლიკეთა მღვდლების მეცადინეობამ კინალამ შეუცვალა გული. ისინი შემოვიდნენ საქართველოში მოყვრულათ. თავდაპირველათ ხალხს ძალიან ეჯავრებოდა ისინი და ცუდი აზრიც ჰქონდათ მათზე, მაგრამ იმათმა კეთილმა და მეგობრულმა ქცევამ ნელ-ნელა მიიზიდა ხალხი. ფრანგის მღვდლები ცდილობდნენ, რომ არავითარი შეურაცხყოფა არ მიეყენებიათ ხალხის თავმოყვარეობისათვის. პირ-აქეთ, შეისწავლეს ხალხის ენა, ვითომ და შეითვისეს მათი ზნე-ჩვეულება, დადიოდნენ მათ საყდარში და ისე აჩვენებდნენ თავს, რომ ბოლოს და ბოლოს ხალხმაც შეითვისა და შეიყვარა ისინი. მათაც გამართეს სკოლები, ასწავლიდნენ ყმაწვილებს, მშობლიურიდან გადაჰყავდათ უცხოზე და რომ ერთ უბრალო გარემოებას არ შეეშალა ხელი, დღეს საქართველო გაფრანგებული იქნებოდა. აი, როგორ გასჭრა ჰკუთამ და როგორ უნაყოფოთ ჩაიარა ძველათ თათრების უჭკუო ძალ-დატანებამ. დღეს, ღვთის მადლით, ამ გვარი არა გვიჭირს რა: მართლ-მადიდებელი რუსეთია მფარველი ჩვენი ეკლესიისა და ჩვენი ეკლესიაც ისევ ძველებურათ ამადიდება, იმედია, და ხალხიც არ დაკარგავს სარწმუნოებას, რომ ღმერთიც აღიღოს და მფარველიც მოიხსენოს.

მწყემსის სიმღერა

შენ, ჩემო ძროხავ, შეინდაო,
საკვები აღარ გინდაო:
ზაფხული კარზე მოგვადგა,
ცამ ლურჯათ მოიწმინდაო.

გაკდენი საბალახოსე,
თან წამოგეგები მეცაო;
ძირს დედაძიწა ბიბინებს
და დაგვექათებებს ზეცაო.

იქ წყალი ჩამოხუხუხებს
უკვდავებისა წყაროთო,
შენ იმ ბუნების სიუსვით,
მე შენით გავინაროთო!

გაძლები, გასისინდები,
ზურგზე დაიჯენ ღარსაო,
გაკიფრთსილდები თვალის ჩინს,
შემოგეველები გარსაო.

დაემსგავსები ირემსა,
კისერსაც მოიღერებო...
ნუ გეშინია ნადირის,
ხელ-მარჯვეთ მოგიგერებო!..

ზათხულიც ძაღუ გაირბენს,
იქ არ დავჩნებით დიდ ხანსო;
წველას უძატებ, ერთგულო,
გამოიტყინი ჯიქანსო.

ზბოსაც ეყოფა, ოჯახსაც
ეგ შენი მონაწველიო,
არ დაგვაკლდება ზამთრისთვის
ერბო და სანჯო-უველიო.

მადლი შენს გამჩენს, შეინდაო!
დღეს მეტი რაღა გვინდაო?
ზათხული კარსე მოგვადგა,
ცამ ლურჯათ მოიწმინდაო!..

მცირე ზენიზხვა

ბატ. კიტა აბაშიძის საპასუხოთ „კვალის“ № 46 დაბეჭდილია ერთი შესანიშნავი სტატია, რომელიც სხვა და სხვა დასებზე მსჯელობს და სხვათა შორის მეც მიხსენიებს მეორე დასის მეთაურად. ნათქვამია: „რაც არ მერგებაო, არც შემერგებაო.“ მე ჩემ დღეში არა თუ მეთაური, უბრალო წევრიც არ ვყოფილვარ რომელისამე დასისა, მით უფრო, რომ ეს დასები არსად მინახავს. შემინიშნავს მხოლოდ ამ ორმოცი წლის განმავლობაში ჩვენ ახალგაზდებში, თვითო-ოროლა მოღვაწე ამა თუ იმ საზოგადო რომელსამე საქმეს რომ ხელს ჰკიდებდა და მასთან ერთად სხვებიც იჯგუფებოდნენ ხოლმე მისივე ფენის აყოლით. მაგრამ ყოველივე ეს ხომ შემთხვევითი მოვლენა იყო, გარეშე მიმბაძობით აღძრული, ხან-მოკლე და უნიადაგო და თავის თავად-კი ფეხ-მოუკიდებელი. ამათთან მე საერთო, გარდა შორეული თანა-გრძობისა და მეგანგაშეობისა, არ მქონია რა: მათი კარგი ყოველივე მიხაროდა, მომწონდა და ვაქებდი... ცუდი მწყინდა და წუნსა ვდებდი. იმ თავითვე ისე, როგორც დღესაც, მე დარწმუნებული ვიყავი, რომ, ჩვენდა საუბედუროთ, ჯერ-ჯერობით შეერთებული შრომა ჩვენში მოუხერხებელია!.. ერთს შეუძლია გააკეთოს რამ, მაგრამ თუ იმავე საქმეში სხვებიც ამოიყენა გვერდით და საზიაროდ გახადა საქმე, მაშინ კი სახირო აღარა გამოვა რა და შეიძლება კიდევ, რომ იმ სასარგებლო

საქმემ სავენებელიც გამოიწვიოს. ამისი მაგალითები წინ ბევრი გვიძევს. აი, სწორეთ ამ მოსახრებით მეც განზე ვიდექ და სხვების ფერხულში არ ვერეოდი. თუ კი რასმე შევძლებდი და მოვახერხებდი ჩემდა თავად—ვწრომობდი.. მივდიოდი თავისუფლად ერთხელვე არჩეული გზით, არცა რა ვისი ბატონობა მსურდა და არც ყმობა; ვისაც იმავე გზით მიმავალს ვნახავდი, რა გზითაც მე მივდიოდი, და სანამ ჩემ გვერდით იქნებოდა, მეც ის, რასაკვირველია, ამხანაგათ და ჩემიანათ მიმაჩნდა. ჩემი მტერ-მოყვარეობაც იმაშივე ისახებოდა, თვარა თამამად შემიძლიათქვა, საპირადო და კერძო არავისთან რა მქონია. ეს ჩემი კრძალვა-მორიდება და გამარტოება მაშინდელ წრეებისათვის გაუგებარი იყო და მათგან ჩემი ათვალწუნებაც ამის მიზეზი უნდა ყოფილიყო. ერთხანს უნიჭოთ მთვლიდენ და დამცინოდენ. ბოლოს, როცა ხალხმა მათ აღარ დაუჯერა, ნიჭზე აღარას ამბობდენ, მეგრამ ჩემს უმეცრებას, გაუფიქრებლობას და სიზარმაცეს კი ძალიან შეთანხმებით უკიჟინებდენ. მეც ჩემის მხრით იმათ ისე ვუყურებდი, როგორც უდროვოთ შემოსულ ხილს, რომლის ნაადრი დამწიფება ხშირად ჭიის ბრალია ხოლმე. ეს ორი მიზეზი საკმაო იყო, რომ ჩვენში ერთობის კავშირი გაწყვეტილი ყოფილიყო. ისინი მოღვაწეობდენ თფილისში: გამოსცეს ჟურნალი, გახსნეს სტამბა, გამართეს ბიბლიოთეკა და თავისებურათ შეუდგენ ახალგაზდობის წრთენა-განათლებას. მე კი იმ დროს იმერეთისაკენ ვჩხირ-კედელაობდი.

მაშინ სწორეთ ის წრე ტრიალებდა თფილისში, რომელსაც გ. წერეთელი მეორე დასათ აღიარებს. იმ წრის მეთაურად, ანუ უფრო მართალი იქნება ვთქვათ, მეუფროსეთ ნ. ნიკოლაძე ითვლებოდა და ვაი მისი ბრა-

ლი, ვინც მის ჭიანჭურზე ბუქნას არ დაუვლიდა და გადაუხვევდა!.. საზოგადოთ ჩვენი ინტელიგენციის შესახებ ამ ორმოცი წლის განმავლობაში და კერძოთ ბატ. ნ. ნიკოლაძის წრის შესახებაც დაწვლილებითა მაქვს მოხსენებული ბევრი რამ „ჩემ თავ-გადასავალში“ და აქ მხოლოთ გაკვრით ვიხსენიებ მცირე რამეს მის დასამტკიცებლათ, რომ მე იმ წრეში არა ვყოფილვარ. ამას გ. წერეთელიც ამბობს: „აკაკი მერე შემოგვიერთდაო“, მაგრამ ესეც პატარა შეცდომაა:

მაშინდელი ჩვენი ერთად ყოფნა დროებითი, უცაბედი შეხვედრა იყო და არა შეთანხმებით შეერთება. აი, როგორ მოხდა ეს: ერთხელ ქუთაისიდან მცირე რამეზე შენიშვნა გამოვგზავნე გაზეთში დასაბეჭდათ და კიდევ დაიბეჭდა „დროების“ № 20 1870 წ. სტატიაზე ხელი არა მქონია მოწერილი. იმ წერილმა დიდი დავიდარაბა ასტეხა ჩვენში. მაშინდელ ახალთაობასაც მოსწონებოდა ტფილისში და ნიკოლაძის დაწერილათ მიეღოთ. ნიკოლაძეს კი გაეგო ვისიც იყო. იმ ხანებში ჩამოვიდა ქუთაისში და მნახა. მაშინ ნიკოლაძე მე ძალიან მიყვარდა, როგორც ცოცხალი, ენერგიით სავსე და საიმედო ახალგაზდა. ბევრი რამ არ მომწონდა მისი, ბევრშიც არ ვეთანხმებოდი, მაგრამ გულში ამას ვამბობდი: არაფერია, ჯერ კიდევ ყმაწვილია, სისხლი არ ასვენებს, ერთ დროს ჩადგება სწორ-კალაპოტში, ეკალი გასცვივა და ვარდი დაგვრჩება-მეთქი. და ამ რწმენითაც აიხსნება ჩემი და ნიკოლაძის მაშინდელი მტერ-მოყვრული ერთსა და იმავე დროს განწყობილება. იმ დღესაც მტერ-მოყვრულათ შევხვდით ერთმანეთს და, სხვათა შორის, მთხოვა: „გაზეთში მონაწილეობა მიიღე და ფელეტონები მოგვაწოდე ხოლმეო...“ მეც შემდეგის პირობით დავეთან-

ხმე: მე არ უნდა დავმორჩილებოდი რედაქციის „შენი-
თურ“ კანონებს, ჩემ ნაწერებს ხელს ვერ შეახებდა რე-
დაქცია, ვერც გადაასწორებდა და ვერც გადააკეთებდა.
რომელზედაც თანახმა არ იქნებოდა, იმ სტატიის შე-
სახებ თავისი საკუთარი აზრი უნდა წარმოეთქვა იმავე გაზეთ
ში. დავთანხმდით და „დროების“ № 97. 1871 წ. კიდევ
დაიბეჭდა ჩემი პირველი „ცხელ-ცხელი ამბები“ რედაქცი-
ის შენიშვნით. აი, რასა სწერდა ნ. ნიკოლაძე სხოლიოში:
„თ. აკ. წერეთელი დაგვიბრდა ჩვენ ხანდისხან ფელეტონ-
ებისა და სხვა-და-სხვა შენიშვნების გზავნას ამ რუბრი-
კით: „ცხელ-ცხელი ამბები“. ჩვენ სიამოვნებით ვაძლევთ
და მივსცემთ კვალადაც ადგილს მის ნაწერებს, თუმცა
ძლიერ ხშირად ისიც შეგვხვდებოდა, რომ ჩვენ მის აზრს
არ ვეთანხმებოდეთ და მის ნაწერებს არ თანავუგონობ-
დეთ. მკითხველი ამ შემთხვევაში დარწმუნებული უნდა
იყოს, რომ ჩვენ სხვათა შორის აზრთ აგვაქვს ხმის ამო-
საღები ასპარეზი მივცეთ იმისთანა მწერალს, როგორიც
აკ. წერეთელია“ ამას შემდეგ მე ჩემ პირობაზე ვიდექ და
ისინიც თავისას არ იშლიდენ: ხშირად გვქონდა ხოლმე
ერთმანეთში კამათი, რომელისამე საქმის შესახებ. ჩვენ მტერ-
მოყვრობას ორის წლის განმავლობაში ხელს გარეშე არა
უშლიდა რა. მხოლოდ 1873 „დროების“ № 46-ში და-
იბეჭდა ჩემი შენიშვნა კაცხის გლეხების შესახებ. რედაქ-
ციამ თეორიულის მხრით შეხედა ამ საქმეს, მე კი, თეო-
რიის საზოგადოდ არა უარ-მყოფელი, ამ შემთხვევაში
პრაქტიკულის მხრით ვუყურებდი. ჩვენმა უთანხმოებამ
გამოიწვია უსიამოვნობა და რადგანაც რედაქციამ უარი
განაცხადა ჩემი საპასუხო წერილების ბეჭდვაზე, მეც სრუ-
ლიად ჩამოვშორდი რედაქციას და აღარა მიბეჭდვინებია რა
მხოლოდ რამდენისამე ხნის შემდეგ, როცა რედაქციის წე-

ვრები წავიდ-წამოვიდენ და „დროება“ დარჩა მარტო სერგეი მესხის ხელში, მაშინ მივუბრუნდი ისევ და ვეხმარებოდი იმ კაცს, რომელმაც გამიცნო და თავისი ადრინდელი სხვეების ხმის აყოლა თითონვე იჩოთირა და მეგობრულათ მთხოვა, რომ მასთან მეც მეშრომა. აი, ეს გახლდათ სულ და ამ გვარი ჩემი მონაწილეობა წრეებში და რაც შეეხება „დასობას“, კიდევ აღვიარებ, რომ ის ინტელიგენტიური დასები, ხალხის ცხოვრებაში რომ კვალს ავლებენ და ჩამომავლობას ერთ რომელსამე გადაჭრილ გზაზე აყენებენ, მე ჯერ-ჯერობით არც კი შემიძინა და, მაშ, მეთაურობას როგორღა გავუწევდი ან ერთსა და ან მეორეს?

† სამძივარი

ოც ნოემბერს დასაფლავეს სიონის ტაძარში კნენა ქეთევან გიორგის ასული ორბელიანისა, დიდი ოჯახის შვილი და არა ნაკლებ ოჯახისავე რძალი. ეს შესანიშნავი მოხუცი მოწამე იყო ყოველ-გვარ იმ ცვლილებისა, რომელიც-კი შემოუღიათ ჩვენში ამ საუკუნის განმავლობაში და შეგნებულადაც ჰქონდა გათვალისწინებული, როგორც ჩვენი წარსული, ისე აწმყო და, შეიძლება, მომავალიც. ის ეკუთვნოდა იმ ქართველების გუნდს, რომელთაც თავის მცნებათა აქვთ აღსარებული რუსეთთან საქართველოსი სიყვარულით შეკავშირება და ოქროს ჯაჭვითა და არა ჩინოვნიკური გრეხილით გადაბმა. მთავრობისაგან პატივცემული, ხალხის საყვარელიც იყო და ის სიყვარული იხატებოდა იმის უბრალო, უტიტულოთ სახელწოდებაშივე: „კნენა ქეთევანო“ რომ ახსენებდენ, მთელმა აღმოსავლეთის ქართველობამ იცოდა, თუ ვინ იყო ის „ქეთევანი“. განსვენებული გინკერძობებითს მოვლენას არ წარმოადგენდა საზოგადოთ ქართველ ქალებში. ეს იყო მხოლოთ უკანასკნელი ნაშთთაგანი იმ ძველი დედებისა, რომელთაც დღეს ველარა ვხედავთ და რომელთა თვისებას შეადგენდა მახვილი და გამჭირახი გრძნობა-გონება, ხასიათის სიმტკიცით დაგვირგვინებული. გარდა სხეულის დაჩაგვრისა, სიბერემ ვერა დააკლო რა და, იმ თავიდან ამ ბოლომდე განსვენებულს არ უმტყუნია თავის ზნე-ჩვეულებისათვის. გულ-წრფელი და სიმართლის დროს შეუპოვარი,

კარგათ არჩევდა ავსა და კარგს და თავის საკუთარ მსჯავრსაც უშიშრათ სდებდა: მოსაწონს აქებდა და დასაწუნს—აძაგებდა. ერთხელ, წირვის დროს, ეკლესიაში მივიდნენ მასთან და უთხრეს: „ჩამოდექით, მანდ თქვენი ალაგი არ არის!“ შეხედა მშვილობიანათ და წყნარათ უპასუხა: „აქ არის შესაკრებელი უფლისა, რომლის წინაშეც ყველა თანასწორია. მე ვადგივარ თავზე ჩემი თანამემცხედრის საფლავს და ღმერთს ვავედრებო!“ ერთხელ კიდევ ჰკითხეს: ქეთევან, რას იტყვი ახლანდელ ქალებზე, როგორ მოგწონსო? გაიცინა და თქვა: „რა უნდა მოგახსენოთ? ძველი ქალი ვარ და ახალი რომ აღარა მომწონდეს რა, განა გაგიკვირდებათ? ჩვენ სულ სხვებ ვიყავით გაზრდილი და ესენი-კი სულ სხვა ნაირათ იზრდებიან. ჩვენ ღროში უსაქმურათ შინიდან ფეხის გაღვმა და აქეთ-იქით ხეტიალი დიდი სირცხვილი იყო!.. მახსოვს კარგათ, ერთი უცხო სახლობა ჩამოგვევრია, იმ ოჯახში ქალებიცა და კაცებიც ნაადრი იყვენ, ე. ი. მაშინ მარტო ისინი იქცეოდნენ ისე, როგორც დღეს ყველა: გათენდებოდა თუ არა, მოირთვოდნენ, მოიკაზმოდნენ და... ერიჰა!.. გაუდგებოდნენ გზას. „სად დადიან? სად არიან?“ ვკითხულობდი და „საგულაოთო“ გვეუბნებოდნენ. რა საქმეა და რა ხელობა ეს რაღაც „გულაობაა“? ვეკითხებოდით ერთმანეთს მაშინდელი ქართველი ქალები და ვერა გაგვეგორა!..

მოატანა ზამთარმა დადგა ჩვეულებრივი ტალახი და ლაფი, როცა კარგი ძაღლიც-კი ძნელი გასამეტებელია კარში გასადგებათ. ვამბობთ: მადლობა ღმერთს, ახლა

მაინც ვგება შეისვენონ ამ ტრახუნა ქალებმა!.. მაგრამ რა ბძანებაა?... ისინი კიდევ მაინც თავისას არ იშლიან: სტოპავენ ამ დიდ-ლათში დილიდან საღამომდე. ჩვენ ავღვქით და იმ ქალებს „ლაფი-ტოპია“ დავარქვით. რა ვიცოდით მაშინ, რომ ეს თურმე განათლებაა და ოდესმე ჩვენს ქალებსაც მისთანვე განათლება მოელოდაო?!.. ამისთანაები ბევრი რამ და კიდევ უფრო საგულისხმოც, ბევრი ისმოდა კნეინა ქეთევანის პირიდან, მაგრამ ყველა რომ მოვიხსენიოთ დღეს აქ, გარემოება ნებას არ გვაძლევს, იმედი, რომ უფრო სრული და ვრცელი ბიოგრაფია განსვენებულისა დაიბეჭდება და გამოქვეყნებულიც იქნება. დღეს-კი მხოლოდ გაკვრით ვიხსენიებთ მცირე რამეებს. ამბობენ, სიცოცხლეში ხშირათ ინატრებდა ხოლმე განსვენებული, რომ ნეტავი იკორთაში დამმარხავდნენო! ეს ნატვრა უსაფუძვლო არ არის და კიდევ შეეფერებოდა განსვენებულს. „იკორთა“ ერთი იმ ძველ ტაძრებ-მოწასტრებთაგანის ნაშთია, სადაც არა თუ მარტო ერისთვებთა გვარეულობის ისტორია, თვით მთელი საქართველოც-კი დიდებულიათ დაკრძალულია. აქ არის გმირთა სავანე და მათში ურევია წმიდა ნაწილები შალვა და ელიზბარ ქსნის ერისთვებისა, ბიძინა ჩოლოყაშვილთან ერთად რომ ეწამენ შაჰ-აბაზისაგან და მოწამეთათნაც შეირიცხენ. ესენი ყველა განსვენებული ქეთევანის წინაპრები იყვენ და მათთან ერთად განსვენება და გვერდით დასაფლავება დიან სანატრელი იქნებოდა ქართველ-ქალისათვის. მაგრამ ჩვენ დღეს აღარც-კი ვიცით რა არის „იკორთა“ და მისთანაები და ან სად რა საუნჯე-სამკაულაა ჩვენი?! მაგიერათ შესწავლილი გვაქვს ტროტუარის პირზე, გაღმა-გამოდმა, მაღაზიები, ვიცით რა აწყვია ჩარახჩიანის მაღაზიაში და რა მოუტანია

ბერლემონს! კალენდარიც გვიჭირავს ხელში, რომ დღევანდელი გმირების დღეობა არ გამოგვეპაროს და ამ მაღაზიებიდანაც მისალოცავი საჩუქრები გამოვიტანოთ ხოლმე მამი-სისხლათ შეძენილი. განსვენებულს დიდ-ძალი შეძლება დარჩა და გონიერულათაც გაუნაწილა მემკვიდრეებს. არც საზოგადო საქმე დავიწყებია და ასი თუმანი უანდერძებია „ქართული დრამატიული საზოგადოებისათვის.“ ეს შესაწირი მის ქონებასთან იგივეა, რაც ზღვაში ერთი წვეთი, მაგრამ ეს ერთი წვეთიც-კი დღევანდელ დღეს დიდ-მნიშვნელოვანია ჩვენი საზოგადო ცხოვრებისათვის. დღეს-დღეობით ქართველებს არა გვაქს შეგნებული, თუ რა მნიშვნელობა აქვს „საეროსა“ და „საზოგადო“ საქმეს. ქართველი არა თუ სიცოცხლეში, სიკვდილის შემდეგაც, როცა მისი შეძლება და ქონება საიმკვეცნო საგძლათა და ბარგათ აღარ მიჰყვება, არას ტოვებს საქველმოქმედოთ. რამდენი მაგალითი ყოფილა, ამა თუ იმ შეძლებულ ქართველს ჰირდაპირი მემკვიდრე რომ აღარ დარჩენია, გარეშეებისათვის დაეგდოს მისი ადგილ-მაული ღ ამ ნაანდერძევეს უსიამოვნობაც გამოეწვიოს: მემკვიდრეებს შორის მომხდარიყოს ერთი უსიამოვნობა, ერთი შფოთი, ვაი-უბედურება და განსვენებულის არა თუ სულიც ხორციელათ სახელიც საწყევრათ გამხდარიყოს!.. და ეს მით უფრო გასაკვირველია ჩვენში, რომ ქართველი საზოგადოთ გულ-უხვია და უზომოთ მფანტავი... სხვა ქვეყნებში რომ არ გადავიდეთ, საკმაოა შევხედოთ სომხებს: მათში მისთანა არავენ მოკვდება არც მდიდარი და არც ღარიბი, რომ ცოტა რამ წვლილი მიინც არ დააგდოს ქვეყნის სასარგებლოთ. ზოგიერთები ამბობენ, რომ ეს ჩვეულება არც ჩვენ წინაპრებს ჰქონიათო, მაგრამ შემცდარი აზრია. ქართველებს გვქონდა მონასტრები სხვა-

და-სხვა ქვეყნებში, — მაგალითად: იერუსალიმში, ანტიოქიაში, შავ-მთაში და კიდევ მრავალგან მცირე აზიაში; აქ ცხოვრებდნენ ქართველი ბერები, ჰქონდათ სკოლები, საიდანაც უკეთესი ქართველი მანულის-შვილები გამოდიოდნენ! ვინ იყვენ სირიელი მამები, შავთელები, ათონლები, იერუსალიმლები და სხვები, თუ არ იქ გაწვრთნილ-გამოზდილი ქართველები? ამ მონასტრებს, ამ სკოლებს დიდ-ძალ ემასა და მამულს სწირავდნენ ჩვენი ძველები და მით ქვეყანას და ქვეყნის საქმეს სამსახურს უწევდნენ. დღეს, მართალია, ის იმათი ანდერძი და შესაწირი ჩვენთვის გამოსადეგი აღარ არის, მაგრამ ეს უბრალო გამოურკვეველობის ბრალია და არა მათი. ის ტაძრები, დროთა ვითარების მიხედვით, სხვებმა ჩამოგვართვეს, ჩვენი იქ აღარც ბერები არიან, ქართულად ქვეყნის ღვთისადმი მავედრებელნი, აღარც ქართული სკოლებია და შეწირული მამულები-კი დღესაც მათვე უჭირავთ ხელში და სარგებლობენ!.. აბა, ჰკითხეთ ჯვარის მამებს: სად და რილასთვის შეგაქვთ ჩვენი ქვეყნიდან შესაწირი მაშინ, როდესაც იქ აღარც ჩვენი ვინმეა და აღარც სკოლები გაქვთ ჩვენი შვილების გამოსაზრდელათ-თქო? უეჭველია, ვერას გიპასუხებენ. დღეს, როდესაც ჩვენი შვილები შინვე, რუსეთში, იზრდებიან, რატომ ის შესაწირიც აქვე არ უნდა იხარჯებოდეს? იმ შემოსავლიდან რომ რამოდენიმე სტიპენდია აკადემიებში და უნივერსიტეტებში გვქონდეს დადგენილი, გვაწყენდა? მაგრამ აქ ამაზე ჩვენ არ გვალაპარაკებენ და ესეც, რაცა ვთქვით, ვთქვით მხოლოდ მის დასამტკიცებლათ, რომ ჩვენი ძველები ჩვენ არა გვავდნენ და საქვეყნო ანდერძიც იცოდნენ. დღეს-კი სადღა არის ეს წმინდა მოვალეობა და შეგნება? სასულიერო წოდებაში იმერეთში მხოლოდ ნეტარ-ხსენე-

ბული გაბრიელ ეპისკოპოსი იყო და აქ, ამერეთში, ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრე, რომ უკანასკნელ თავის შეძლებასაც-კი საზოგადო საქმეს ახმარებენ. ერის კაცებში-კი ამ ორი წლის წინეთ თ. გიგო წერეთელმა გვიჩვენა მაგალითი: ასი თუმანი შესწირა საქველ-მოქმედოთ, საიდანაც ოცი თუმანი ზეპირსიტყვაობის საქმესაც ერგო. აქაც თ. ნ. ჭავჭავაძემ და ერთმა-ორმა სხვამაც შემთხვევით გაიხსენიეს საზოგადო საქმე და მითი მორჩა და გათავდა. განსვენებულმა ქეთევანმა რომ თეატრი არ დაივიწყა და ის მცირე წვლილი დაუგდო, კარგი ჰქნა და აქაც გონივრულათ მოიქცა. ადრე ისე სასირცხვილოთ მიაჩნდათ ჩვენში თეატრიში სცენაზე გამოსვლა, რომ თავის მოჭრა ეგონათ. ვორონცოვის დროს რომ „გაყრა“ ითამაშეს, პირველი მაგალითი კნენა ქეთევანმა უჩვენა ყველას: ითამაშა და მით აგრძნობინა სხვებსაც, რომ აქ სასირცხვილო არა არის რაო. დღეს, როდესაც ჩვენი ქალები სხვა თეატრებში დაცუნცულობენ, ქართულს-კი გაურბიან და მიზეზადაც იმას იგონებენ, რომ კარგათ ვერ თამაშობენო და ან იმას, რომ ქართული არ გვესმისო—კნენა ქეთევანის ანდერძი დიდი საგულისხმოა, თუ მიხვდებიან. ღმერთმა საუკუნო განსვენება ნუ მოუშალოს ერთად იმ ჩვენ საქმე ღედებთან კნენა ქეთევანს!

კატარა კახი

ხუთ-მოქმედების ისტორიული დრამა

კახეთას ძეჟე, თეიმურაზ II

დედაფაღი თაძან, მისი მეუღლე

ზატარან-კახი, მათი ძე—მემკვიდრე

თ-ღი გივი ჩოღაყაშვიღი, პატარა კახის გამზღელი

თ-ღი ღევან ქვაბულაძე

თ-ღი რევან ბებურიშვიღი

მწეღსი

გღენი, მოხუცა ბძმა, გეღად წოღებუღი

ტურფა, მისი ქალი

თეღა რამაზიშვიღი, რევაზის მსახური

ელენე, ღევანის და

თ-ღი ბაადურ-გუტი

მუშები

შიკრიკები

და

ამაღა.

მოქმედება პირველი

დიდი ტყე, წინ ვაკით. შორით უზარ-მაზარი მთები მოსჩანან. ერთ პატარა გორაზე ზის მწყემსი და სალამურს უკრავს.

გამოსვლა I-ლი

მწყემსი (ჩამოდის ვაკეზე და მარჯვნივ ტყისკენ იყურება).

დაიგვიანეს, ჯერ არსად სჩანან!
მაგრამ სალამურს თუ მოჰკრა ყური,
ანდამატურის ძალით გამოსწევს
აქეთკენ მის გულს ხმა უცნაური.

(დაფიქრდება. ნაღვლიანი ღიმილით)

ვინ ქვაბულიძე და ვინ მეცხვარე?!
იქ, ბარში, ყველა ჩემი ტოლები
მტრებში ვეფხვივით დანაფარდობენ,
და მე კი ცხვარში აქ ვიმალები!..
ისინი მტრის სისხლს ჰღვრიან უწყალოთ,
ზიზლით ევსებათ მრისხანე გული,
მე კი, ქალივით, აქ ცრემლებს ვაფრქვევ
და სიყვარულით მიძგერს გლახ-გული!..
მერე როგორ დროს? მაშინ, როდესაც
სხვა უდიდესი წინ გვიძევს ვალი!.. (დაფიქრდება)

მაგრამ ეს მოხდა ჩემ უნებურათ,
 გულთა მხილავო, და არ მაქვს ბრალი!..
 კიდევ არ სჩანან... ეგებ წავიდენ,
 გაიარეს და ვერ მოვჭკარ თვალი?
 აჰ, ღმერთო ჩემო! ჯერ უმისოდაც
 დაბნეული მაქვს მე გზა და კვალი!

(მიბრუნდება და მაყვალს დაუწყებს კრფას)!

გამოსვლა II-რე

ბრმა მოხუცი და ახალგაზდა ქალი

მოხუცი

აქ შევისვენოთ.

ქალი (აქეთ იქით იყურება).

სწორი, ვაკეა... ჩრდილიც ყოფილა...
 წამოწეკ!.. მუხლზე დამადევ თავი
 და დაიძინე!.. აქ კიდევ გრილა.

მოხუცი

მუხლზე? კი, მაგრამ რომ გეტკინება?

ქალი

მაშ, ქვას მოვიტან... სადმე იქნება...

მოხუცი

აჰ! არა, შეილო, რა საჭიროა,
უსასთუმლოთაც დამეძინება (ჯღება).
საკვირველია, თითქოს გაგძელდა
ეს პატარა გზა დღეს ერთი ორათ!
ამასთან კიდევ მხარიც მომექცა
და მომეჩვენა უსწორ-მასწორათ!.. (ამთქნარებს)
ასე სცოდნია თურმე სიბერეს:
დააუძღურებს თვალებსა და ყურს...
ერთი ხანია ყურიც მიწივის,
თითქოს უკრავდენ სადღაც სალამურს!

ქალი (გაწითლდება)

ეგ, მამავ, მართლაც სალამურია.

მოხუცია

სალამურია?! მერე ვინ უკრავს
იმ დროს, როდესაც ურიცხვი მტერი
ამ ჩვენს ქვეყანას გარშემო აკრავს?!..
მაშინ, როდესაც ბარში ქვრივ ობლებს
მტრები მუსრვენ და სარზე აგებენ,
აქედან ჩვენი ეს მთიულები
სალამურის კვრით უპასუხებენ?!..

ქალი

მწყემსები უკვრენ და თავს იქცევენ;
ხელში კომბლებით აქ უდგიან ცხვრებს.

მონუტი

ეგ უკეთესი!.. ვაჰ, ჩემს მოსწრებას!..
რა ესმის ამ ჩემს დასადგომ ყურებს?..
ამისთანა დროს იმ შერცხვენილებს
რა ემწყემსებათ და რა ეცხვრებათ?!
მაშინ, როდესაც იმათ მოძმეებს
მძიმე ბორკილი ფეხში ეყრებათ... (დაფიქრდება)
ეჰ, თეიმურაზ! რა მტყუანი ხარ,
რომ მოაშურე ამ მთის სიმაგრეს,
და ბარელები ოხრად დაჰყარე,
რომ არ უყურო იმათ სიმწარეს!..
შენ რომ გულს იტეხ, მტერი თამამობს
და შეუპოვრათ ქართველს აძრობს ტყავს!..
დამნაშავე ხარ!.. მაგრამ მეფე ხარ
და ვინ რას გეტყვის? ვინ რას მოგკითხავს?..

ქალი

კარგია, მამავ! მაგდენს რომ შეოთავ,
კიდევაც მიტომ არ უეძინება.

მონუტი

მგზვრმა რა გითხრა? ქოშის გორამდე
მისასვლელი გზა შორი იქნება?

ქალი

არა!.. ასე თქვა: „აგერ არისო!“
თუ მართალია და არ მოჰორა!.. (სიჩუმე)

მამილო, ვისი აგებულია
და ან რათ ჰქვიან მას ქოშის გორა?

მობუცა

ძველი დროცების ამბავი არის,
მე ზღაპარით გამიგონია,
და გეტყვი, შეილო, რადგანც სურვილო
მაგის შეტყობის გულში გქონია:
„ამბობენ, ვითომც, რომ თამარ მეფემ
ერთ დროს არავინ ინახულაო;
ორმოცი დღე და ორმოცი ღამე
აქ, შუამთაში იმარხულაო.
რომ გაიწმინდა სულით და ხორციით,
ქოში გაიძრო მოქედლილო,
აავსო მიწით და თან წაიღო,
რომ დაენიშნა ის ადგილიო,
სადაც ერთ დროში კახელ-ყმაწვილებს
თავი დაედვათ წამებულადო,
და იქ დაჰყარა ნაკურთხი მიწა
ძღვნათ და საკურთხათ დიდებულადო.
იმის მაგალითს სხვებმაც მიჰბადეს:
ყოველი კუთხით იწყეს დენაო;
გაკეთდა გორა და ზედ თამარმა
წმინდა ტაძარი ააშენაო.
როდესაც თურმე პირველათ სწირეს,
მაღალმა მთებმა იწყეს დრეკაო
და თამარ მეფეს, ნათლით შებურვილს,
ზეცით მოესმა ზარის რეკაო!“

ქალი

ნატავი იმ დროს და მაშინდელ ხალხს,
რომ სასწაული თვალით უნახავს!..
მამილო, ახლა ქართველ ქალებში
თამარისთანა აღარავინ გვყავს?

მოხუცა (იციინის)

რას ამბობ, შვილო? იმისთანები
განა ყოველთვის იბადებიან?!
ოცნებასავით სამაგალითო,
ვარსკვლავებით ნათლად ჰქრებიან!..
(სიჩუმეა. რაღასაც იგონებს)
სიტყვა უდროოდ გამაწყვეტინე!
არ მაგობდება... შვილო, დავბერდი...
ჰო, ქოშის გორა ვის სახელობეა?
ის უნდა მეთქვა... მაზედ გავჩერდი...
ტაძარი, ყოვლად-წმინდის სახელობე,
სულ ჩუქურთმებით აგებულია
და სასწაულის მოსაგონებლათ
ხვალინდელი დღე დადებულია.
მივალთ და ვნახავთ იმ ძლიერს ტაძარს...
გულს დავიმშვიდებთ სიწმინდის ნახვით!..
ჩვენც გვმართებს, შვილო, რომ სხვებთან ერთად
ღამე ვათიოთ ლოცვით და მარხვით.

ქალი

მაგას რაღა ჯობს?! მაგრამ თუ მართლა
ამაღამ ძილი არ შეიძლება,
აქვე რომ ცოტა გამოიძინო

და შეისვენო... რა გენაღვლება?
მეც ცოტა ხნობით ტყისაკენ წავალ,
სოკოს მოვძებნი, ან მოვჭკრებ მაყვალს,
მაგრამ აქვე კი ახლოს ვიქნები,
არ მოვაშორებ არც ერთს წუთას თვალს.

მოხუცია

ჰო, კარგი, შეილო! მაყვალს კი ნუ სჭამ,
რომ დასუნთქული არ ჩაატანო
მანამდე მეც აქ თვალს მოვატყუებ,
მაგრამ შენ კი არ დამაგვიანო (მიწვევა)..

ქაღი

(მიდის ტყეში და აქეთ-იქით იხედება).

რა ამბავია, რომ აღარ მოდის?
ამდენ ხანს რისთვის დაიგვიანა?
რომ არ მოვიდეს? როგორ არ მოვა?
ჩემ უნახავათ დღეს გასძლებს განა?
არა! კი მოვა, მისი ჭირიმე!
მაგრამ, ვაი, რომ, როდესაც ვხედავ,
გულში ბევრი მაქვს მასთან სათქმელი
და პირადად კი ვერას ვუბედავ!..
გული მიტოკავს და რაღაც ყელში,
როგორც რომ ბურთი, ისე მეჩრება,
ენა მებმება... ხმას ველარ ვიღებ,
სიტყვებს მაძლევს და პირი მიშრება!..
ჩუ!.. სალამური... სწორედ ის არის!..
იშ!.. შეხედვასაც რომ ვერა ვბედავ!..
მაყვალს დაუწყებ ჩემთვის აქ კრეფას,
ვითომ არ მესმის!.. ვითომ ვერც ვხედავ..
(ზურგს შეაქცევს და მაყვალს დაუწყებს კრეფას)

გამოსვლა III-მე

(ისინივე და მწყემსი. გამოდის მარჯვნივ)

მწყემსი (მიუახლოვდება)

ტურფავ!

ქალი (შეკრთება)

უიმე!

მწყემსი

რამ შეგაშინა?

მე ვარ, ვერ მხედავ, შენ გეთაყვანე!

ქალი

უეცრად შევკრთი... აღარ გელოდი,
ამდენ ხანს რისთვის დაიგვიანე?

მწყემსი

მე კი არა, თქვენ დაგიგვიანდათ!
დიდი ხანია, რაც მე აქ ვცდი.

ქალი

ვერ მოვატანეთ... გზა გაგვიგრძელდა,
რადგანაც განგებ ბევრჯელ გადავცდი.

მწეებსა

გადაცდი? რათა?!

ქალა

როგორ თუ რათა?
ზრმა არის, მაგრამ არ ავიწყდება...
სულ იმ ერთი გზით რომ მოვიყვანო,
დაუკვირდება და მიგვიხვდება.
რაც შემოძლია, ვუბნევ გზა და კვალს!..
კიდევ კარგი, რომ გზა გამშრალია!..
ხან აღმა მიმყავს და ხან თავ-დაღმა,
ვატყუებ, მაგრამ შენი ბრალია!..

მწეებსა

შენ გენაცვალოს ჩემი სიცოცხლე,
რომ ჭკვიანი ხარ!.. მოხერხებული!..
მაგ ნაირ ცოდვას ზეცაც არ გიწყენს...
თავდები არის თვით სიყვარული..

ქალა

მეც მაგრე ვფიქრობ, რომ ბევრს შეუნდობს
და აპატივებს კაცს სიყვარული...
მაგრამ, რა ვიცი, რომ ამ ჩვენ ორში
ერთი არ არის მოტყუებული?
უფროსებისგან გამიგონია,
კაცები ქალებს აბრიყვებენო
და, სიყვარულს რომ გამოსტყუებენ,
გულ-გრილად ხელსაც აიღებენო.

მწეპსი

ეგ მართალია!.. მოხდება ხოლმე,
მაგრამ მე სხვა ვარ!.. ნუ გამრევ მათში!..
მაშინ შემირცხვეს გვარის შვი... ჩემი...

(გამოიგლეჯს ულვაშის ღერს და აძლევს).

აი, წაიდე! ეს სიყვარულის
საწინდარია!.. შენ შეინახე!..
თუ გიღალატო, „ფუ!“ უთხარ, დამგმე,
შემარცხვინე და ცუდათ დამსახე!
მამა-პაპური ეს ჩვეულება
დღეს რჯულათ არის გადაქცეული
და ვისაც ქუდი ახურავს თავზე,
ვერ გატეხს... თუ არ შეჩვენებული.

ქალი

არ ვიცი, რა ვქნა? ერთი ხანია
რალაცა ძალი გარს შემომედო...
ჯერ ვინაობაც შენი არ ვიცი,
მაგრამ გული-კი სრულად მოგენდო.
შენგან მოხიბლულს და დამონებულს,
რასაც-კი ამბობ, უიქვოთ მჯერა,
ამას გიმოწმებს დღეს ჩემი სახე,
ჩემი თვალები და გულის ძგერა.
ახლა შენ იცი და შენმა ღმერთმა...
შენ მოგაბარებ ამ ჩემს გულის-თქმას
და ჯერ, სანამდი ჯვარს არ დავიწერთ,
ისე გენდობი, როგორც ჩემს ღვიძლ ძმას!
მაგრამ მაინც მსურს, რომ შემოგფიცო...
(გამოიძრობს თმას, გამოსკვნის და აძლევს).

აჰა, წაიღე ჩემგან საწინდრათ!
თუ დაგივიწყო, ჩააგდე ცეცხლში,
რომ მეც დავიწვა და ვიქცე ნაცრათ.

მწეპსი (აღტაცებით)

ოჰ, ნეტარებავ! სიტკბოების ზღვავე,
ჯაუზომელო, სივრცით უძირო!
თვით უკვდაველის კამკამო წყარო,
ჩემთვის ცისა და ქვეყნის კავშირო!..
შენ შემოგვევლოს გარს ჩემი თავი!
უშენოთ ქვეყნათ განა-კი გავძლებ?
ასი სიცოცხლეც რომ მქონდეს, ერთად
შენ შემოგწირავ!.. შენ დაგანაცვლებ!!
(უპირებს მოხვევას)

ქალი (ხელსა ჰკრავს)

უი!.. რას შერები?
მეც მწეპსი

მწეპსი

მინდა გაკოცო...

ქალი

ჯვარის წერამდი? ცოდვა რომ არი?
აჰ! არა! არა!.. წადი... გამშორდი!..
ვერა ჯერ... სანამ არა ხარ ქმარი!..

მწეპსი (დალონებით)

მოგშორდე? კირგი! შენი ნებაა...

ქალი (აღშფოთებით)

ჰო! წადი... წადი... მომშორდი მალე...
(მწყემსი მიღის)

მიდიხარ?—კარგი, მაშ იქ ამოდი...

ქოშის გორაზე... შენ გენაცვალე!..

მიღის!.. წავიდა... არა, ნუ წახვალ!..

(მივარდება და მიეკვრის გულზე, მერე ისევ მოშორდება)

ოჰ, ღმერთო ჩემო, რა მემართება?! (ხელს ჰკრავს)

ახლა-კი წადი!.. ნულარ მოიცილი...

ნუ! ნუ! ხომ ხედავ?! არ შეიძლება!..

(თვალეებზე ხელს იფარებს, მერე ისევ მობრუნდება).

წასულა!.. აგერ, მთაზე გადადის...

აი, მობრუნდა და იყურება...

ნეტავ, რათ არის ერთ და იმავ ღროს

ტკბილიც და მწარეც ბედნიერება!...

(ჩაჯდება, თავს ჩალუნავს; ხელებს მიიფარებს და ტირილი აუვარდება).

მოხუცა (წაეოვარდება ზეზე შემოფოთებული).

რა ამბავია?.. აქა ვარ, შეილო!..

რა დაგემართა? რამ შეგაშინა?

ძალღმა ხომ არსად შემოგიტია?

წყეულმა გველმა ხომ არ გიკბინა?

ქალი

არა, მამილო, არაფერია!..

მოხუცა

მაშ, შეილო, მაგრე რამ მოგაწყინა?

ქალი

მარტო რა დავრჩი, ჯავრმა წამიღო
და უნებურათ გული მატკინა;
მწარე ნაღველიც, ცრემლში ჩართული,
თვალთ მომეჩქეფა, გადმომეწურა!..
თვითონ არ ვიცი, რა ძალა იყო,
რამ ამატირა... ცრემლათ დამწურა?

მამხუცი

ჰმ!.. სულ ეგ იყო, სხვა არაფერი?
მივხვდი!.. ეგ, შეილო, არაფერია:
სისხლი თამაშობს მოქარბებული
და გულიც მისგან ანადგერია
მოგწყინდა განა? რაღა თქმა უნდა!
სულ მარტოობა ვის იამება?..
მე ჩემს მომველედათ ამიყვანიხარ,
და შენ კი გული სხვას გეუბნება:
შენი ყვავილი ახლა იშლება,
ჩემი ფესვებიც კი დამზრალია
და ერთ უღელში რომ გაბმული ვართ,
ეს მე რომ ბრმა ვარ—მისი ბრალია!
მაგრამ, ეჰ, შეილო, მოიცა ცოტა:
ჩემი ცხოვრების გზა გავლილია,
აწ სადაც არის მომიკითხავენ,
ჩემი დღეები გამოთვლილია!..

ქალი

აბა, რას ამბობ?!.. კიდევ ეგ არის,

რომ მე მატირებს და სულს მიხუთავს!..
შენ გეჭირვება ყურის მგდებელი
და მაგისტანა კი არვინა გეყავს.
მწყემსი, რომ ჩვენ არ მოგვეშველებოდა
იმ დღეს ძაღლების მოსაგერებლათ,
ხომ გაგვეწიწკნიდენ სულ ლუკმა-ლუკმათ
და გავხდებოდით ყვავ-ყორნის მსხვერპლათ?
არა, მამილო, ქალი სუსტია,
კაცის ოდნობას როგორ შეიძლებს!
ნეტავი ერთი ვაჟი გყოლოდა!..

მახუცა

ეჰ, რათ მაგონებ დაკარგულ შვილებს?
ვაი, მათ მომგონს!.. განა არ მყავდა,
მაგრამ არ შემრჩა! გამიწყდა ყველა!..
სამი ერთს ომში ერთ დღეს მომიკლეს
და ეს თვალებიც მან დამიბნელა...
ცოდვა არ არის, მე კიდევ ვიყო
და ისინი კი... (ტირის. სიჩუმეა)

ქალა

ნეტავი ერთი
ყმაწვილი ვინმე გეშვილებოდეს;
რომ ჩემთან ერთად შენ ყურს გიგდებდეს,
სულ შენთან იყოს, თავს გვევლებოდეს...
მაშინ მეც...

მახუცა

შენ რა? შენ რას იზამდი?..
გამიზიარე შენი გულის-თქმას!

ქალი

იმას რომ... მაშინ შეყვარებოდა
შენი გულისთვის, როგორც ღვიძლი ძმა.

მამუცი

ჰმ... მესმის! მესმის! თუ რა ღვიძლი ძმა!

ქალი

როგორ თუ რა ძმა?.. ეგ რა სიტყვაა?

მამუცი

ვიცი, რაც არის! განა ვერ მიგხვდი?
შენ რომ ძმას ამბობ, ის ძმა სულ სხვაა! (იცინის)

ქალი

იჰ, რაებს ამბობ? (მორცხვობით) რა დროს ეგ არის?
მზე შუბის ტარზე გადმოიხარა.

მამუცი

მართლა? მაშ ახლა? კი დრო ყოფილა,
ახა, ჰე, შეილო, წავიდეთ ჩქარა. (მიდიან)

მომხმედება მეორე

გამოსვლა II-რე

(ტყიდან გამოდის პატარა კახი და აღტაცებით იხედება აქეთ-იქით)

შატანა კახი

ძლივს მარტო დავრჩი!.. ოჰ, რა კარგია
სამოთხის ნიჭი, თავისუფლობა!..

რათ მინდა, რომ ვარ ბატონის შვილი?
და რაღათ მიღირს უფლის წულობა,
თუ ჩემს ნებაზე ბიჯსაც ვერ გავდგამ?
უნდა მივდიო ქვეყნის მაცდურ ხმას!..
მძიმე უღელი დავდგა ჩემს სიყრმეს
და შევაკვეცო ფრთები გულის თქმას!..

(შორიდან სალამურის ხმა მოისმის)

ჩუ!.. სალამური!.. მწყემსია სწორეთ.

აი, სად არის ბედნიერება:

ცხოვრებს თავისთვის ბუნების შვილი
და გულს უსრულებს, რაც ენატრება.

(დაჯდება და ყურს უგდებს სალამურს.)

ვიწი! რა კარგია ეს სალამური!..

როგორ იტაცებს გრძნობა-გონებას!..

სიამით ხიბლავს უსაზღვრო სურვილს
და აფერადებს მაცდურ-ოცნებას!..
მიგვაფრენს სადღაც ლაქვარდ უფსკრულში,
ედემით კიდით შორეულ მხარეს
და იქ აერთებს ნათლის კავშირით
ჩვენს სიტკბოებას და ჩვენს სიმწარეს!..

(ლაფიქრდება და ყურს უგდებს სალამურს)

გამიგონია, ვითომც ლერწამი
ობლის საფლაფზე ამოსულიყოს
და თავის ქნევით, დამუქრებული,
მალლა ზეცისკენ ის წასულიყოს,
რომ მიეტანოს იქ ჩვენი ქვეყნის
მწარე ამბავი და საჩივარი.
მაგრამ იმავ დროს, ეშმაკის სული,
დასტაკებოდეს გრიჯალი, ქარი,
გადაელუნოს, გადმოელუნოს
და მოეთხაროს სულ ძირიანა.
მერე ენახოს მწყემს წაქცეული,
ხელში აეღოს პატარა დანა
და გამოეჭრას მას სალამური,
რომ მოწყენის დროს სული ჩაჰბეროს,
და მთა და ბარის დასატკობელათ
ააკენესოსო და აატიროს...
ეს უნდა იყოს ეს მაცდური ხმა?
პირველ მწყემსისგან მოგონებული!
აქ ისმის ცის და ქვეყნის ამბავი,
ერთად შეთხზული, შეზავებული!..

(ხმა ტყიდან)

ბატონიშვილო!.. უუუ!..

შატაძა კახი (შეკრთება)

უჰ, ღვთის რისხვა!
რომ არ მომნახო, არ შეიძლება?!
დარბაისლური ზდილობით მოხვალ,
რომ მომიწამლო ტკბილი ოცნება!..
უუუ! აქ ვარ!.. აქეთ წამოდი!..

გამოსვლა II-რე

(იგივე და გივი)

გივი

ბატონიშვილო, სად ბძანდებოდით?
ერთ ხანს გეძებე ამ უტყუარ ტყეში
და, რომ ვერ გნახე, შიშით ვკვდებოდი!..

კახი

რამ შეგაშინა? მგელი შემჭამდა?
რისთვის, ჩამომრჩი? ვისი ბრალია?

გივი

წინ შემხვდა ერთი მოხუცებული
იმასთან შევდექი, შემეყოლია.

კახი

მართლა?!. მეც შემხვდა... ვგონებ, გიჟია!
ან ღღეს უთუოდ სადმე დამთვრალა:

ფული მივეცი მას სამოწყალო,
იუკადრისა და დამამწყრალო!

გაგა

რომ სცოდნებოდა, თუ ვან ბძანდებით,
კადნიერებას ვერ გაბედავდა;
მაგრამ ბრმა არის ის, უსინათლო
და ბატონიშვილს ვერა ხედავდა!..

კახა

გლახაკი, ბრმა და ამპარტავენი?!

გაგა

გლახა არ არის, თუმც კი გახლავს ბრმა:
სახელოვანი იყო ის ერთ დროს
და დღესაც სხვაა მაგის გულის თქმა!..
სხვას რამეს ითხოვს მაგისი გრძნობა,
სხვაგან მიფრინავს მაგის გონება!
მაგისი ღვაწლი და სამსახური
სამოწყალოთი არ იწონება...
გიორგი არის... გვარად ხმალოძე...
შვენოდა სიმხნე და მამაცობა...
მტერთან საომრათ მაგას დაჰყავდა
დაბალი ხალხი და გლეხ-კაცობა...
მთაში და ბარში სწორათ ნაქებსა,
დღესაც იგონებს მაგას სუყველა;
გასაოცარი ვაშ-კაცობისთვის
მეტეი სახელი დაარქვეს „გელო.“

კახი

ეგ არის გელა?

გივი

დიახ, ეგ გახლავს.

დაბრმავებულია ერთი ხანია...
 მიკვირს, აქამდის რომ ცოცხალია,
 რაც მაგას ჭირი აუტანია!..
 ამდგარა, დადის სოფლიდან სოფლათ,
 წინ დაუძღვება ჰატარა ქალი,
 და გლეხ-კაცობას ურჩევს, რომ იმათ
 გამოახილონ ამ ცუდ დროს თვალი
 და მიეშველონ ძმურათ ბარელებს,
 მტრისგან დაჩაგრულს და დამონებულს!
 გულის გასახეთქ საყვედურებით
 მათაც აშფოთებს და უღელვებს გულს!..

კახი

ხალხი რას ამბობს?

გივი

...გბოვებთ თუ სიტყვას უჯერებს:

ემზადებიან მტერთან საომრათ
 და, მეთაური თუ გამოუჩნდათ,
 თან მიჰყვებიან ყველა ერთ-პირათ
 მეთაურიო?.. შერე ბატონი
 თეიმურაზი რაღასა ბძანებს?

გიგია

ჯერ ლოცვაშია!.. ხალხს ღმერთს ავედრებს
და მტერთან ბრძოლას კი აგვიანებს!..

ქახი

მერე და არ ჯობს, რომ უპატრონოს.
და ყური უგდოს დაჩაგრულ მოყმებს?
კრემლით ვედრება და წირვა-ლოცვა
მიანდოს მხოლოდ მან წმინდა მამებს?

გიგია

ეგ მართალია! მარჯმ ბატონი
გულის ფრიალმა დაასწეულა.
დღეს ქვეყნის თვალი თქვენ შემოგყურებს
და მხოლოდ თქვენზე იმედობს ყველა.

ქახი

დიახ! და თქვენც გმართებთ სიფრთხილედ,
დღეს ჩაგვაშხამეთ. კინალამ დილა:
დაკოდილ დათვზე ხმალ-და-ხმალ მისვლა
ვისგან ნახულა? სად გაგონილა?!

ქახი

მინდოდა უკლავი გამოშეცადა,
ერთი მარქნევით გამეპო, — მსურდა.

და ის მაწუხებს, რომ უღონობით
ჩემი სურვილი ვერ შემისრულდა!..

გოგო

რას ბრძანებთ?! მაგრე მტერს რო შემოჰკრათ,
თვით ბუმბერაზსაც ჩამოაგდებთ ძირს.

კახი

ნეტავ პირველათ ჩემი მახვილი
მტერს მოხვედროდა და არა ნადირს.

გოგო

განა მაგას კი ვერ მოესწრებით?!

კახი

რალა დროს, ჩემო მოქირნახულე?
მეჩვიდმეტეში გადამდგარი ვარ!..
თექვსმეტი წელი დღეს შევისრულე,
მაგრამ შორჩილი რომ ვარ ტანდათ,
მიტომ გგონივართ ყველას პატარა
და ნადირობით გინდათ გამართოთ!..
ტყვილა ნუ ჰფიქრობთ... ახლა კი კმარა!..
საკუთარ ტანჯვათ მე მიმაჩნია
ჩვენი სამშობლოს უბედურება
და ვერ ვუყურებ გულ-დამშვიდებით,
როცა ამდენი სისხლი იღვრება!..
რა დროს ლხინია და ნადირობა
განა ეს არის დღეს ჩვენი ვალი?!

წადი, მშობლებთან მიშუამდგომლე:
გზა დამილოცონ, მიკურთხონ ხმალი!

გაგო (ალტაცებით)

გმადლობ, ღმერთო, რომ ამ დღეს მომასწარ!
ამას ელოდა მოხუცი გივი!..
და ჭირ-ნახული რომ არ წამიხდა,
ბედს არ ვემდური! აღარას ვჩივი!
ბატონიშვილო, ეგ სიტყვებია,
შენგან რომ მსურდა მე გამეგონა...
მომეცი ხელი, რომ გიამბორო! (იჩქვებს)
შენ წინ მუხლს ვიდრეკ, ერთგული მონა.

ქახი

ნუ! ნუ! ადექი!.. ჩემო გამზრდელი!
ეგ შენს ჭლარას არ ეკადრება... (აყენებს)
მამაშვილური შენი მოხვევა
გულსა სწყურია... სულს ენატრება
(გადაეხვევიან ერთმანეთს და ჰკოცნიან)
ახლა კი დროა, ჩემო გამზრდელი,
საქმეს შევეუდგეთ.. დრო ძვირათ გვიღირს!..
რევაზმა რისთვის დაიგვიანა?
საფათერაკო ეგებ რამე სჭირს?!

გაგო

არა, ბატონო, თქვენს დაკოდილ დათვის
ის გამოუდგა წელან კვალ-და-კვალ...
შორს არ იქნება და, თუ მიბძანებ,
მე დაფუძახებ, ახლავე წავალ!

ქახი

კარგი იქნება! მანდ, ვგონებ, ახლოს
მწყემსია ვიღაც, სალამურს უკრავს,
და გადასძახე, რომ ჩამოვიდეს,
მაგრამ ნუ ეტყვი ჩემს ვინაობას!

(გივი გაღის. კახი დაფიქრდება და ცოტა ხნის
შემდეგ ამბობს)

რაები მითხრა ჩემმა გამზღელმა?
გული დამწყვიტა და ამიძგერა!...
ღვთისმშობლის ხვედრი საქრისტიანო
რომ ამოვარდეს, — სწორეთ არ მჯერა —
მაშინ, როდესაც ბრმაც თურმე ცდილობს,
რომ აუხილოს ქვეყანას თვალი,
მე თავხედობათ რათ ჩამეთვლება,
რომ ავასრულო სამეფო ვალი?
თუ მამა ჩემი, ნამდვილი გმირი,
სახელ განთქმული და თავ-მომწონე,
დღეს სნეულებამ ისე დასძლია,
რომ მიხდილი აქვს ძალი და ღონე —
მე აქ არა ვარ?.. შვილი არა ვარ?!
იმისი ვალი მე არა მხდება?
რა მშობელია მამა, რომელიც
ნაშობისაგან არ ითავსება?
კმარა მონება! კმარა მოთმენა!
დრო არის ადგეს ერთ-პირათ ერი,
ან ბრძოლის ველზე სული დალიოს,
ან მოიგეროს მოსული მტერი!
მონას რათ უნდა კრული სიცოცხლე?
ვისთვის ანთოს წმინდა ლამპარი?

ჯობს მონებაში გადიდკაცებულს
თავისუფლების ძებნაში მკვდარი!

გამოსვლა III-მე

(ისვე და მწყემსი. მოუახლოვდება)

მწყემსო

ბატონიშვილო!.. (თავს უკრავს ქუდ-მოხდით)

კახა

თითქოს შეცნობა?!,
გამარჯობა! შენ მწყემსო ხარ, ვგონებ?

მწყემსო

მწყემსი გახლავარ, შენი კენესა მე!
რისათვის მიხმე და რას მიბრძანებ?

კახა

მაგდენს არათერს! — ის შენ იყავი,
რომ აკენესებდი წელან სალამურს?

მწყემსო

მე გახლდი!

კახა

მარტო შენთვის უკრავდი,
თუ სხვაც გოგდებდა აქვე სადმე ყურს?

მწეებსა

ჩემთვის ვუკრავდი, ჩემო ბატონო,
მწარე ნაღველის გასაქარვებლათ.

ქახა

კი, მაგრამ, შენთან რა უნდა ნაღველს:
მთებში დადიხარ აქ თავისუფლათ.

მწეებსა

ეჰ, დალოცვილო, რა გამოვიდა,
რომ ვიყო მარტოთ თავისუფალი...
მაშინ, როდესაც მთელს ჩვენს ქვეყანას
რისხვით დაჰყურებს მალლით უფალი?..

ქახა

ჩანს ბარელი ხარ?

მწეებსა

არა, ბატონო.

ქახა

მაშ აქაური თუ ხარ, მთიული,
რალა გაწუხებს ამ სიმაგრეში?

მწეებსა

იქაურებზე შემტკივა გული!..

განა მარტო მე? მთლად მთიულები:
იმათი ცოდვით იდაგებიან!...
მაგრამ ვერ ხედვენ ვერსად მეთაურს
და თავის-თავად რას გახდებიან?..

ქახი

ბატონი მეფე?

მწეპსი

აქ ამობძანდა...

თავი აქ მოსცა, ამ სიმაგრეში,
და ბარელები ოხრათ დაჰყარა,
სულ უპატრონოთ, თათრების ხელში!..
კიდევ კარგი, რომ ამის მნახველი,
ჯერ არ იტყვნენ მთიულები გულს
და იმედი რამ პატარა კახის,
როგორც მომაკვდავს, მათ უბრუნებს სულს.

ქახი

პატარა კახის?

მწეპსი

დიახ, ირაკლის
ძალიან რამეს მოგახსენებენ:
ჯერ მისი საქმე არვის უნახავს,
მაგრამ ისე კი მეტათ აქებენ!..
განაგონობით ასე ამბობენ:
გივის გაზრდილი სხვა იქნებაო

და არ შეარჩენს თათრებს ჩვენს სირცხვილს,
ღმერთმაც წყალობა თუ ინებაო!..

კახი

მართლა? მაშ, რო თქვას ბატონიშვილმა:
„მტერზედ მივალო“, — ხალხი გაჰყვება?

მწეემსი

განა კაცები მართო? ქალებიც
თან გაჰყვებიან... არვინ დარჩება...

კახი

შენც თან გაჰყვები?

მწეემსი

მე რა დამიშლის?

კახი

ცხვრებს რაღას უზამ, ჩემო ძამია?

მწეემსი

ცხვრებს რაღას დავსდევ, ამისთანა დროს!..
სუყველა მგლებსაც დაუჭამია!..
ნეტავ კი მართლა მოვესწროთ იმ დროს,
რომ წინ გვიძღვოდეს ბატონიშვილი
და ქართველებიც თან მისძახოდენ:
„ან გამარჯვება და ან სიკვდილი!“

კახა

ამინ! გისმინოს ღმერთმა... ინებოს!
ეგრეც რომ ზოხდეს, კი შეიძლება... (დააფიქრება)

მწყემსი (თავისთვის)

მოედვა!.. (სიჩუმე)

კახა

დაცხა... წყალი მომწყურდა!..
(მწყემსს) ახლოს ხომ წყალი არ გეგულება?

მწყემსი

ცოტა შორს გახლავს; კარგი წყაროა,
მაგრამ როგორ ექნათ? არ გვაქვს ქურჭელი.

კახა

აი, თანა მაქვს აგერ მათარა
და ეს წაიღე, მოჰკიდე ხელი. .
(გადაუგდებს. მწყემსი აიღებს და გაუდგება გზას)

(ფიქრის შემდეგ)

ჰე! ვერა ჰხედავთ, რას ამბობს მწყემსი?
თურმე იმასაც კი სტკივა გული,
რომ უცხო ხალხი შემოგვესია
და ჩვენც თავს ვუბრით სულ-განაბული!..
მაგრამ ჯერ კიდევ, მადლობა უფალს,
არ შესჩვევია ხალხი მონებას
და საქვებძრომით არ ავარჯიშებს
მონური ხერხით ჭკუა-გონებას!..

ღიახ, მონობის მიუჩვეველი,
ჯერ კიდევ გული სხვას გვეუბნება
და სავაშკაცო პირდაპირობას
მოითხოვს მუდამ მტკიცე ბუნება!..
ჩვენც თუ ახლავე არ მივაწოდეთ
სამართლიანი მას სულის საზრდო
და ხანგრძლივობამ თავისი კვალი
ნელ-ნელ შეპარვით ერთხელვე დასდო,
მორჩა, გათავდა... ამოიფხვრება...
ტყუილილაა მერე იმედი
და ის ჯობს, პარემ ახლავე ვნახოთ,
რასაც გვექადის მერმისთვის ბედი!.. (დაფიქრდება)

გამოსვლა VI-სმ

(ისვე, რევაზ და გივი)

კახი

რევაზ? სად იყავ?

რევაზ

თქვენს დაკოდილ დათვს
გამოვუდექი, კვალში მივჰყევი,
თუმც სასიკვდილოთ არის დაქრილი,
მაგრამ გადავლო ის დიდი ხევი
და ჩაიძალა ისეთ ნაპრალში,
რომ აღამიანს არ მიესვლება.

კახი

ყორნები ხომ კი ჩაფრინდებიან?
დეე, ილხინონ, ჰქონდესთ უფლება. (იცინის)

რევაზ

ყორნებს, ბატონო, რომ არ სცალიათ?
ჯერ კაცის ხორცსაც ვერ ერევთან!..
გადაფრენილან აქედან ბარში
და ჩვენ მოძმეებს თავს დასჩხაფიან!..

კახი

რევაზ! რათა გაქვს ეგ მწარე ენა?
სიტყვას არ იტყვი, თუ არ დაშხამულს!..
არ იცი, რომ ეგ შენი პასუხი
ეკლათ ესობა ჩემ ნაღვლიან გულს?

რევაზ

რა ექნა, ბატონო, რომ მეც ამ გულში
ჩამგუბებია მწარე ნაღველი
და ტკბილათ ველარ მისველებს ენას,
რომ ტკბილ რამესი ვიყო მეც მოქმელი!..
ღმერთმა ხომ იცის...
(დაინახავს მწყემსს, წყალი რომ მოაქვს და შეკრთება)
ჰე! ეს ვინ არი?!
ამას რას ხედავს ჩემი თვალები?
ახლა კი გიცან, ვინც ხარ, შე მხდალო...
გაჩერდი!.. ველარ დამემალეები!
(ხმაღას ამოიღებს და მიაშურებს)

მწყემსი

რევაზ! მიცანი? კეთილი! მაგრამ
ხომ არ არ გაშინებს ჩემი კომბალი?
აჰა, ესეც კი გადამიგდია,

რომ არ წაგიხდეს შენ შიშით თვალი!
გინდა ხელებიც მქონდეს შეკრული,
მაშინაც მაგ ხმლით ვერ შემაშინებ,
დრო გაქვს მოხვიდე ხელ ცარიელზე,
ძლივეა დაგრჩება და გაიცინებ...

რეკვას (ხმალს ჩააგებს)

ჰა, დედაბერო! შენ მაგ სიტყვებით,
იცოდე დღეს თავს ვერ შემაბრალებ!..
ხანჯალი ხომ გაქვს? მოჰკიდე ხელი!
მეც მარტო ხანჯალს დავატრიალებ!..
(იღებენ ხანჯლებს და იწევენ ერთმანეთზე)

კახი

ეი!.. შეჩერდით... არ იციოთ, სად ხართ?
მაგ თავ-ხედობას აქ ვისთან ბედავთ?!
დაგვიწყებიათ, ან თქვენ ვინა ხართ?
და ან მე ვინ ვარ—ველარა მხედამთ?!
ფფიცავ თავს და მზეს დედი ჩემისას,
თუ წინ წაგიდგამსთ აწ კიდევ ფეხი,
მაშინ თქვენ ჩემი ძლიერი რისხვა
თავზე დაგატყდესთ, როგორც რომ მენი...
გივო, რას ნიშნავს ეს მოქმედება?!

ტიფი

მტრები გახლავან ერთი მეორის!

კახი

ბებურიშვილი მტერია მწყემსის?!
ვილაც მეცხვარის, ვილაც მელორის?!

გიგო

ვგ მწყემსი ლევან ქვაბულიძეა...

რეკაზ

ჩემი ძმის მკვლელი, ჩემი მოსისხლე!

კახა

მართლა?!

ლევან

მე მოვჰკალ სწორეთ მაგის ძმა,
მაგრამ არა ვარ მაგის მოვალე!..
და სასახლიდან გამოგდებული...

გიგო (სიტყვას აწყვეტინებს)

ალარ შეეძლო მეფეს ხლებოდა.

რეკაზ

ამდენი ხანი თურმე მწყემსებში,
ჩანს, უსირცხვილოთ იმალებოდა!..

ლევან

სცდები!.. არ ეთქმის უსირცხვილობა
იმას, ვინც ჩვენში ამისთანა ღროს
ტყეში გაჭრილა ყაჩაღათ მისთვის,
რომ ქვეყნის მტრებზე მან ინადიროს.
ურცხვი ის ღრის, ვინც ღლეობებში

ლხინებს უნდება და აშიყობას!..
გლახაკათ დავრჩე, ის მირჩვენია,
თუმცა-კი დიდ კაცობ, შენსავით ყოფას!..

რეკაზ

თუ კაცი იყავ და წვერი გესხა,
უმალ მე უნდა გამსწორებოდი!..

ლეკან

პირადი მტერი არა ვყოფილვარ
და უბრალო სისხლს ვერიდებოდი!..

რეკაზი

როგორ! ნოდარი შენ არ მოჰკალი?
და ის ჩემი ძმა განა არ იყო?

ლეკან

ეს მხარეც ჩემი სამშობლო არის
და ვალათ მედვა სისხლი ამელო.

კახი

რაები მესმის?!..

ლეკან

დიახ, ბატონო!
ის იყო ჩემი გულის ტკივილი,
რომ თავს დაგვეხენ მტრები თუ არა,
მათ მიეკედლა ბებურიშვილი...

ქართველობაზე უშვერდა მათ თითს
და, თავ-მომწონედ, ქიზიყის მხარეს
ურცხვათ აძლევდა ბოროტ მაგალითს!..

რევაზ

სტყუი!.. ის მხოლოდ მტერს იტყუებდა,
თვალეებს უბამდა... და დროს ეძებდა...

ლევან

გულში რა ჰქონდა—ეგ ვინ რა იცის,
და საქმიით-კი სულ სხვას გვიჩვენებდა:

რევაზ

აგრეც რომ იყოს, შენ არ შეგეძლო
მაინც ჩემი ძმის გასამართლება!

ლევან

ქვეყნის ორგული რომ არ დაზოგოს,—
ყოველ კაცსა აქვს სრული უფლება.

გაგი

ეჰ, ყმაწვილებო, ყური დამიგდეთ!
უადგილოა სიტყვები მწარე!..
გეტყვით ურალო ჭეშმარიტებას,
მას დამიმოწმებს ყველა მეცხვარე:
როცა მეცხვარის ძაღლებს მოუვათ
ჩხუბი და მწარეთ ერთმანეთს ჰკბენენ,
მაშინ პატრონსაც აღარ ჰზოგავენ,
თუ მიეშველა,—მასაც უღრენენ...

მაგრამ იმავ დროს, თუ გაჩნდა მგელი
იმ არე-მარეს სადმე მახლოპლათ,
შესწყვეტენ ბრძოლას და ყველა ერთად
იმ მტერს მისდევენ მოსაგერებლათ.
თუ კი ოთხფეხსაც ჰქონია, ვხედავთ,
ამდენი გრძნობა და მოსაზრება,
მაშ, ადამიანს... მაღალ ქმნილებას,
განა შეშვენის და ეკადრება,
რომ მთლად გადაჰყვეს მის პირადობას,
შინაურებზე არისხებდეს გულს
და ვერ ხედავდეს, მეტი სიფიცხით,
მის დასალუპვათ მტერს, მაზე მოსულს?!...
ნუ თუ ვერ ხედავთ, რა დღე გვადგია?
რამ დაგავიწყათ თქვენ თქვენი ვალი?!
გინდათ დაჩლოუნგოთ თქვენ ერთმანეთზე
მტრის სასიკვდილოთ ნალესი ხმალი?!
ეგ ლალატია, და დრო კი სხვას გთხოვთ...
მიეცით ხელი ერთმანეთს ძმურათ
და წმინდა სისხლი ერთად დასთხიეთ
მამულისათვის მამა-პაპურათ!..

ლეგან

თუ არ მაგ მიზებს, სხვას რას შეეძლო,
რომ ქვაბულიძე გამოეცვალო?! (ტანზე იხედება)

რეგაზ

აღარას ვიტყვი! დრომდი მოვიცდი!..
რა გაეწყობა: „აღმართს ჰხნავს ძალა!“

ქახი

ბებურიშვილო, ვერ ვინ დაგძრახავს,
რომ გულს გიკლავდეს დამკლის-უფლობა
და მიტომ უფრო გეკუთნის ღღეს შენ,
მოთმინებისთვის ჩვენი მადლობა!..

შენ, ქვაბულიძევე, კარგათ ვერ გიცნობ,
მაგრამ ისე კი ბევრჯერ მსმენია,
რაც შეგმთხვევია ქვეყნის გულისთვის,
და ან სიმდაბლით მოგიტმენია!..

ხომ გაიგონეთ გივის სიტყვები?
იმასთან ერთად მეც პასუხს ველი!
და წინდაწინვე ვიცი, ამ რჩევას
რომ ვერ უარ ჰყოფს ვერა ქართველი!
ღიახ, თქვენ გმართებდით, რომ ერთად, ძმურათ,
მტრის შესამუსრათ მისცეთ ხელი-ხელს
და ვაშკაცობა თქვენი მიუძღნათ
ამ ჩვენს ქვეყანას, როგორც ტკბილ-მშობელს.
მინდა, რომ თქვენთან მეც ერთად ვიყო,
საასპარეზოთ მოგცეთ მხარი-მხარს
და ჩვენს მაგალითს ყველა მიჰბაძავს,
ვისაც სამშობლო კი რწამს და უყვარს!
მტერი დაგვცინის!.. ჩვენ ხმას არ ვიღებთ!
რა დროს შიშია და რა დროს ძილი?!
წავიდეთ!.. საქმეს შევუდგეთ ერთად
ან გამარჯვება და ან სიკვდილი!..

(მიღის და ისინიც თან მიჰყვებიან)

გოგა (მარტო)

გმადლობ, უფალო! ახლა კი ვხედავ

Handwritten notes in red ink, including the number 1929 and other illegible characters.

არ წამხდენია მე ჭირნახული!
პატარა კახის გმირულმა სიტყვამ
რალაც იმედით ამივსო გული...
თუმცა უდროოთ დაგვისნეულდა
ძველი არწივი, თეიმურაზი,
და მის შემყურე მამულის შვილებს
გულს სასალბუნო დააჩნდათ ხაზი,
მაგრამ მის ნაცვლათ მაღლით ბუდიდან
გადმოფრენილა დღეს შევარდენი!..
ახლა კი დროა სვიმონივით ვთქვა:
„აწ განმიტევე მე, მონა შენი!..“

მ ო ჯ მ ე ლ ე ბ ა მ ე ს ა მ ე

ს ტ ე ნ ა პ ი რ ვ ე ლ ი

(მალლობზე შორით ქაშის გორა მოჩანს, ზედ ეკკლესიით. თემობაა. დაბლა ვაკეზე, გზის პირათ, მუშები სიმინდს თოხნიან და მღერიან)

გ ა მ ო ს ვ ლ ა I-ლი

მუშები

ყანაო, მუშის სამოთხე,
გლების დიდებაე, ყანაო!
ცისკრის სხივებმა შეგმოსეს
და ნამმა გადაგბანაო,
დაგქროლა დილის ნიაემა,
აღერსით გითხრა ნანაო,
ჟუჟუნა წვიმამ ზედ დაგკრა
ზურმუხტათ აგამწვანაო!“

მეთაურა

აბა, ბიჭებო, თქვენი ქირიმე!

ნუ შეჩერდებით! ჯერ ნუ დაღალდით!..
ეს ერთიც კიდევ ჩამოვუაროთ...
სულ ჯარასავით დაუტრიალდით!..

მუშება

ნუ გეშინია! წაგვიძეხ, გასწი...
არ ჩამოგრჩებით ჩვენც, მეთაურო!

1-ლი გლეხი

ხომ ხედავ? ისეც აღმური აგვდის
რათ გინდა, უფრო რომ გაგვახურო!..

მეთაური

ჰო! მაგრე! მაგრე! თქვენ დაგენაცვლეთ!
დაჰკარით, სანამ მიწაც სველია!..

მობუცა

ეს ყველა კარგი, მაგრამ უქმს რომ ვტყვით,
ეს განა კარგი საქციელია?

ახალგაზრდა

ვითომ რა იცის?

მობუცა

როგორ რა იცის?!

მაშ აღარ არის მადლი და ცოდვა?
მღვდელმა რა გვითხრა?..

ახალგაზდა

მღვდელს რას უყურებ?!
ასე იციან სულ იმათ როტვა.

2-ზე გლეხი

იმან თუ არ თქვა, ჩვენ კი არ ვიცით,
რომ უქმის ტეხა მართლა ძნელია?

3-ზე გლეხი

ნეტავ, რას ამბობ? რა დროს ეგ არის,
გეტყობა, საქმე შემოგელია!
ვერ ხედავ, ბარში რა ამბავია?
თესლად მარცვალიც არსად ვარდება!
ჩვენ რომ აქ ახლა უქმეს მივსდიოთ,
ბარი შიმშილით ამოვარდება...

4-ზე გლეხი

ახლა სხვა დროა! ღმერთიც არ გვიწყენს,
შრომა მისივე ნაბრძანებია.

ახალგაზდა

კარგია ერთი, რაეზსა ჰბოდავ?!
ვგონებ, სიზმარი დაგზმანებია!..

ქეთაურა

გაუსვით ჩქარა... ტყვილა ნუ ცდებით,
ცოდვა ჩემ თავზე მე მიმიღია!..

ახალგაზდა

აბა დავიწყოთ ისევ მუშური
და ბანი გვითხარ შენ პირაღია!..

ძუშები

ყანაო, გულ-ხელ გაშლილო,
ქვეყნის მოკეთევ, ყანაო!
მოყვრულათ შემოგსევევართ
მტრულათ გიმეტებთ განაო?
გავმარგლავთ ბალახ-ბულახსა
გავტოხნით ყოველგანაო. (ბუკს აყვირებენ)

ახალგაზდა

რა ამბავია?

2-რე გლეხი

რა უნდა იყოს?
ხატობაა და ბუკს აყვირებენ.

ახალგაზდა

ვითომ რათაო?

3-მე გლეხი

აყვირონ თვარა,
მაგითი ყენს გააკვირვებენ!..

ძიხუცა

გელა იქნება. უთუოდ უნდა
შეჰყაროს ხალხი და უთხრას რამე.

მეთაური

აბა, ბიჭებო, გაუსვით ჩქარა!..
მომყევით წყობით (ახალგაზდას), შენც მხარი მამე!

მუშება

ზედ უფლის თვალი დაგყურებს,
შენი ბარაქა ბძანაო,
აგშორდეს გვალვა და სეტყვა,
მოსაფლის გამოცანაო!..
ყანაო, ოქრო-ზურმუხტო,
ყანაო, ჩემო ყანაო,
მაღალმა ღმერთმა აკურთხოს
სხვაც ბევრი შენისთანაო!..

(შეჩერდებიან)

მეთაური

ბიჭოს!... სამხრობა წამოგვპარვია!
ახლა კი დროა, რომ შევისვენოთ!
წავიდეთ, ჩრდილში სამხარი გველის,
მოეწყინება მარტოდ, უჩვენოთ...

ახალგაზდა

აბა, ჰე, მოდი წავიდეთ ერთად!
თუ მაგრე არის, უნდა ვუშველოთ!

მოხუცი

სწორეთ არ გვაწყენს, რომ ცოტა ყელი
ჩვენც ჩაეწმინდოთ და ჩავისველოთ. (მიდიან)

გამოსვლა II-რე

(მოხუცი და ყმაწვილი ქალი)

მოხუცი

სად ჩამოვედით?

ქალა

ყანაში.

მოხუცი

მერე

რატომ მტუშები აღარ მღერიან?

ქალი

წასულან იქით, სამხრათ დამსხდარან,
აგერ მუხის ქვეშ, ჩრდილში არიან...
მივიდეთ?

მოხუცი

არა, ჯობს მოვუცადოთ,
აქავე მოვლენ, რომ ისამხრებენ.
(სხდებიან. სიჩუმეა)

ქალი

ამდენ ხანს თემი რომ არ იშლება,
რა ამბავია? რას უყურებენ?

მოხუცი.

აწ სადაც არის დაიძვრის ხალხი;
ქვეითად ამ გზით ჩამოივლიან.

ქალი

ცხენ და ცხენ რატომ არავენ მოდის?

მოხუცი

ჩვეულებაა და ვერ შესცვლიან!
ქვეით ბარში ჰყავთ დაყენებული
დიდ-კაცებს მათი ბედაურები.
წესას გატეხა ძნელია, შვილო,
სასწაულს აგრე ნუ ეხუმრები!
იპ, ვენაცვალე იმის ძალს და მადლს,
რომ არ სჩვევია კაცის გარჩევა,
გინდ დიდი იყოს, გინდა პატარა,
ერთია მისი რისხვა-კურთხევა!..

ქალი

რა ხალხი იყო?

მოხუცი

სულ დიდ-კაცობა!..
ბატონი-შვილიც იქ ბძანდებოდა.

ქალი

ასე ამბობენ, იმდენი ხელი
სუყველა იმას შესჩერებოდა!

მობუცი

შენ რომელს უფრო შესჩერებოდი?
იმას, თუ იმის ვილაჯ შინა ყმას?
ჰა!.. რათ გაჩუმდი? რაღათ მიმაღავ,
გულის პასუხებს შენს მშობელ მამას?

ქალი

აკი გითხარი?

მობუცი

ჰმ... სულ ის იყო?
სწორედ მაკვირვებს, სად მიგიგნია?
და დიდი-კაცის შვილი რო იყო,
ვითომ აქამდი არა გცოდნია?

ქალი

რას მივხედებოდი და რა ვიცოდი?
უბრალო მწყემსად თავს მაჩვენებდა!..
უკან დაგვდევდა ყველგან ლანდივით,
გზაში გვხვდებოდა, არ მასვენებდა...

მობუცი

პირველათ, შვილო, სად გაიცანი?

ქალა

არ გახსოვს, ძალი რომ მოგვიგერა?

ძახუცა

მაშ, იმ ტყეშიაც ხომ ის არ იყო,
უეცრათ გული რომ აგიძგერა?..
ახლა კი მესმის!.. ესეც მითხარი:
მწყემსურათ რაღათ იმოსებოდა?

ქალა

აკი გაიგე წუხელი? თურმე
ბატონის რისხვას ემაღებოდა.
მაგრამ, რაღაი ბატონიშვილმა
იცნო, ვინც იყო და თან იახლა,
ტანისამოსი გამოიცივალა
და თავსაც აღარ იმაღავს ახლა.

ძახუცა

შენ რაღა გითხრა?

ქალა

რა უნდა ეთქვა?
ფიცი ხელ ახლა გამიმეორა.

ძახუცა

ეგები უნდა გაცდინოს, შვილო,
და ყმაწვილურათ რამე მოჰკორა?..

თორემ სად ჩვენ და სად დიდი კაცი!..
შორი-შორს გვიძევს, შვილო, საზღვრი!
შენ არ შეგირთოს, განა ცოტაა
თავადის ქალი გასათხოვარი?

ქალი

ის ასე ამბობს, რომ სიკვდილამდე
არ გაგეყრები... ჯვარს დავიწერო...

მონუტი

აჰ, არა, შვილო, გულში ნუ იღებ
მაგ სიტყვებს!.. ჯობს, რომ არ დაიჯერო!

ქალა

იცი, რა მითხრა? „გელას ქალი ხარ,
მერე დედოფლის მონათლულიო
და რომ შეგირთო, ვერ ვინ დამძრახავს,
ვერც მცირე და ვერც დიდებულიო!“

მონუტი

ეგ მართალია!..ღმერთმა ჰქნას, შვილო!
მაგაზე კარგი რაღა იქნება!

ქალი

არა, მამილო, რომ არ მატყუებს
გული მარწმუნებს და მეუბნება.

მონუტი

რატომ აქაჟდინ არ მითხარი რა?

ქალი

მეუბნებოდა: ჯერ დაფუაროთო,
მერე უეცრათ, ჯვარის წერის დროს,
მოხუცი მამაც გაეახაროთო!..

მოხუცი

ქრისტემ ახაროს და აძლიეროს,
თუ ცბიერობით არ ამბობს ტყუილს!..
ქვაბულიძეა... სიტყვა, ვგონებ, რომ
დაეჯერება მამი მისის შვილს!
მამა მისს, ზაალს, კარგათ ვიცნობდი,
ერთხელ სიკვდილსაც გადავარჩინე!..
როდესაც ტურა რამაზიშვილი
მის წინ სატყვერით ძირს დავაწვინე.
თუ არ მომეკლა, ჰე, ის-ის იყო,
ზაალს მოჰკლავდა ის მოღალატე,
მაგრამ მივუსწარ, დღე დაფუმოკლე
და იმისი დღე ზაალს შევმატე.
ის რომ მოგკალი, მისი წუნკლები,
ლევებიც შეკრთენ... გაიქცა ყველა!..
და მეტ-სახელათ მაშინ დამერქვა
ვაშკაცობისთვის გულადი „გელა“.

გამოსვლა III-ში

(რევაზ ბებურიშვილი და თედო რამაზიშვილი ჩამოვიღიან და შა-
რიახლოს დგებიან: ათვალიერებენ ქალს)

რევაზ

ეს არის? მართლა კარგი ყოფილა!..

თქვა

მე განა ტყუილს მოგახსენებდით?
კარგია, მაგრამ რა გამოვიდა?
ამ დაწყველილთან რომ ვერას გავხდით!

რეკაზ

ეგები, ბიჭო, თავ-პატიუს იღება,
მაგითი უნდა მეტი დაკვცინსლოს!..

თქვა

რა ბძანებაა! კოტა ვაძლიეთ?!
არ მიიკარა, არ იქნა, ახლოს!
იმდენი ფული და სამკაული
გადმომიყარა, თავში მახალა!
„მე შენი გულის არ გავხდებო!..
დამეთხოვეო!“ — შემოგითვალა.

რეკაზ

ნეტავ რას ნიშნავს ეგ გულომაგრობა?

თქვა

ლევანზე არის გადარეული:
იმახ იგონებს, იმაზე ჰფიქრობს
და მისთვის უძგერს უტყუვრათ გული!

რეკაზ

მე კი ლევანზე რაღა ნაკლე ვარ?

თქლა

მეც ეგ არ მიკვირს! მაგრამ თვალია.
ჯერ ერთს შეხედავს, მოეწონება,
მერე მეორეს... ეგეც ქალია!..
მე კიდევ ისე იმ აზრზედა ვარ:
რომ მოვიტაცოთ, კარგი იქნება,
მაგრამ ლევანი გადაირევა,
რომ გაიგონებს და ეწყინება!..

რეკაზ

ლევან ვინ გლია? იმას რას დავდევი?
ნეტავ შემეძლოს, გულზეც გავხეთქო!
ერთხელაც არის, ხომ უნდა შევხვდე
და სასიკვდილოთ უნდა ვაფეთქო!..
მე იმას ვუიქრობ, რომ სასახლეში
ეუცხოებათ, გაჯავრდებიან!..

თქლა

თათრობა არის... მათ დაჰბრალდება...
ეჭვს ვინ აიღებს, რას მიხვდებიან?
სულ მარტო-მარტო შორს მთაში სცხოვრობს
შოხუცებული ჩემი მამიდა...
რომ მოვიტაცოთ, იქ ზივიყვანოთ
და იქ დავმალოთ, მეტი რა გვინდა?
მაშინ სულ სხვაა... მამიდა ჩემი
დაგვეხმარება, რაც შეიძლება,
და დაგნებდება, როცა იქნება,
ქალია, გული გამოეცვლება.

რეკაზ

კარგი, მაგრე ვქნათ, რა გაეწყობა,

უნდა ვუცადოთ უნებურათ დროს,
ახლა კი უნდა ისევ წავიდეთ,
ბატონიშვილმა არ ჩიმოგვასწროს... (მიღის)

თედო

ჰმ, გელავ, გელავ! მე შენი სისხლი
დიდი ხანია უნდა ამელო,
მაგრამ ბრმა რომ ხარ, დრომდი ვიცდიდი
და მოთმინება ახლა კი მეყო!
რომ მომეკალი, რა იქნებოდა?
რადას ჰგრძნობს კაცი, როცა გაჰქრება?
არა, ამ გვართ ვალის გადახდა
არ იქნებოდა შურის ძიება!..
ქალის დაკარგვით, ამ სიბერის დროს
უნდა დაგტანჯო და გაგამწარო
და მამიჩემის მკვლელის, ამ გვართ,
გულიდან ჯავრი ამოვიყარო!..

გამოსვლა IV-ემ

(ჩამოდიან: გიგი და ბაადური აყვანილი მოჰყავთ)

ბაადურ

სადახარ, ჩემო ყმაწვილ-კაცობავ?..
როგორ დავკუტდი!.. როგორ დავბერდი!..
სადღაა ის დრო, ჯეირანივით
აქ რომ ავირბენ-ჩამოვირბენდი?!

გივი

მეც შავას ვჩივი, ჩემო ბაადურ!..
ვინ დავგიბრუნებს ისევ გაზაფხულს?!

მხოლოდ სხეული ძალას ვერ ატანს,
თორემ სურვილი შერჩენია გულს!

ბაადურ

შენ კი რა გიჭირს ჯერ, ჩემო გივო,
მაინც ვერ დაგრევეს ჯერ ხელსჭალარა...
მე თუ ასე ვარ... განა სიბერით?
უფრო კრილობამ დამასაპყარა.
რალა ვარ ახლა? აღარ ვეკუთვნი
აღარც აქ ცოცხლებს და აღარც იქ მკვდრებს!..

გივი

ცოტა მიგიძღვის განა აქ ღვაწლი?
უმსახურობას ვინ დაგაყვედრებს?!
რასაც გვინიშნავს ბედის ვარსკვლავი
გაღუვალია ჩვენ თავზე ყველა... (სიჩუმე)
ჩვენ რომ ვეძებდით, არსად ყოფილა!
აქ ჩამოსულა, ეგერ ზის გელა.

ბაადურ

აქ არის მართლა? მაშ, მიმიყვანეთ!
აღარ მინახავს დიდი ხანია...
ბრძოლის ველიდან ბევრი დაჭრილი
ორივეს ერთად გაგვიტანია.
(ქალი განზე მიდგება. მიიყვანებენ)
ვის ეხედავ კიდევ? გმადლობ, უფალო!
ჰა! გამარჯობა! რასა იქ, გელა?

ბელა

ღმერთმა გაცოცხლოს, მაგრამ ველარ გცნობთ,

უსინათლო ვარ... ჩემთვის დღეც ბნელა...
ხმასაც რომ ველარ ვარჩევ, ბატონო?!
შელახული მაქვს სიბერით ყური...
ცოტათი, ვგონებ, კი მცნიშნება—
ხომ არ ბძანდებით თქვენ ბაადურნი?

ბაადურ

გამოიციანი, სწორეთ ისა ვარ!..
შენ ბრმა ხარ და მე—დაკუტებული!..
სხვებ ხომკარგათ ხარ? რასა იქ, გელა?
არ გაგტეხია განა ჯერ გული?

ბელა

გული რომ მერჩის, იმის ნახევრათ
ნეტავ მიჭრიდეს ძალი და ღონე!..

ბაადურ

გული მეც მერჩის, მაგრამ სიბერეს
თავი მივეცი და დავემონე...
წავიდა, გელავ, ჩვენი დრო, გაჰქრა,
სულ სხვა დრო არის და სხვა კაცები!..

ბეზა

მეც ეგ მაწუხებს, ჩემო ბაადურ,
და გულს მიწყლოლებს, ღმერთს გეფიცები!
დროსაც სცოდნია დაჩიავება:
აღარავინ ჰგავს თავის წინაპარს,..
და, ამ მიზეზით წაქეზებული,
შემოგვეხვია მტერი მედგრათ. გარს!

ბელა

არა, უფალი სულ არ გასწირავს
მღვთის მშობლის წილ-ხვედრ საქრისტიანოს!
მხოლოდ გამოსცდის, რომ შეეცოდება
მას აგულისხმოს და შეანანოს!..
(ქუდს მოიხდიან და პირჯვარს იწერენ)

გამოსვლა V-თე

(პატარა კახი, რევაზ, ლევან, თედო და სხვა მხლებლები)

კახი

ხედავთ, ბებრები სადა ყოფილან?
ეგერ თავისთვის ლაპარაკობენ!

რევაზ

უთუოდ, ახლა ჩვენს დროს ჰკიცხავენ
და თავისას კი დიდათ ამკობენ.

კახი

განა არა აქვთ, რომ ვთქვათ, სიმართლე?

რევაზ

კი, მაგრამ მიგით რა გაკეთდება!

ლევან

ძველი ამბავი მოხუცებულებს
სულსა და გულზე მალამოთ ხვდება.

კახი

ეგ მართალია! (გახედავს) ე, დაგვინახეს...
გივი წამოდგა, მოხუციც ღვება...

მივიდეთ, ვუთხრათ თქვენი ამბავი;
რომ გაიგონებს, გივს იამება! (მიდიან)
გივო, ერთ რამეს გიმახარობლებ,
რალა თქმა უნდა, რომ გიამება!
ლევან და რევაზ დღეს შევარიგე
და მათი შუღლი აწ გათავდება.
ერთი მეორის დაშორებული
აქამდის მეტის შურით და მტრობით,
დღეიდან უნდა შევაკავშიროთ
საშვილიშვილოთ ტკბილის მოყვრობით:
ჩვენ გადავწყვიტეთ, რომ ქვაბულიძემ
ცოლათ შეირთოს ამ რევაზის და...

ქალი

უი! (ხელებს მიიფარებს პირზე)

ვეკლანი

რა იყო, რა ამბავია? (მიცვინდებიან)

ქახი

რამ შეგაშინა, ქალო, რა მოხდა?!

მოხუცი (თავისთვის)

ვიცი, რაც არის! (ქალს)

რას შერები, შვილო?

ქახი

ბუზი!.. კინალამ ბუზმა მიკბინა!..

ლეკან

ბუზი კი არა, ფუტკარი იყო,

მეც დავინახე, — რამ შეგაშინა?
მაგის ნაკბენი დიდხანს არ გასტანს,
წყლული ადვილათ მოგიშუმდება!
ახლა რომ გულში ჩაითქვა რამე,
გამიგონია, — აგისრულდება.

ქახი

იცი, ვინ არის ეგ ქალი, ლევან?

ქალი (თავისთვის)

რა მომივიდა, ვაი, სირცხვილო!

რეკაზ

გელას ქალია. (ხელს ადებს გელას)

ქახი

გელა ეგ არის?

გელა

გახლავარ, ჩემო ბატონიშვილო!

გაგო

დნახ, ეს გახლავსთ და მისი ქალიც
ბატონ-დედოფლის მონათლულია!

ბელა

სწორეთ... და ესეც დიდი ხანია
მათი დანახვის მონატრულია.

კახი

მართლა? ჰაუ, რატომ თავის ნათლიას
არ ამოუყვან და არ აჩვენებ?
იცოდე, ხვალვე ამოიყვანე
და დღეს კი დედას მე მოვახსენებ.

(ქისას იღებს და უჭირავს ხელში)

შენ, ჩემო გელავ, — გუშინაც შევცდი,
რომ მოვაწოდე ეს სამოწყალო..
მაგრამ ნათლულს კი ნება მაქვს მივსცე,
ჰა, გამომართვი ეს ქისა, ქალო!

ბელა

ბატონიშვილო, ნუ გამიწყრები!
ვინ ბრძანდებოდით, არ გამიგია,
თორემ, ვიცი, რომ თქვენი წყალობა
ტალახიანი ჯოხიც კარგია.

სადა ხარ, შეილო? მოდი, იახელ
და მოეხვიე მუხლებზე ბატონს!

ღმერთი მოხედავს მაგ შენს ობლობას
და გამოგვიჩენს მფარველს და პატრონს!

(ქალი უპირებს მოხვევას, ირაკლი არ აძლევს ნებას)

კახი

მაგას ნუ იზამ, სულიე. რა დავ!..

მოდის, როგორც ძმას, მომხვიე ხელი!
(თვითონ მოჰხვევს ხელს ქალს და ჰკოცნის)
აბა, მოხუცო, არ დაგავიწყდეს:
ხვალ სასახლეში უთუოდ გელი!..
(მხლებლებს) დროა წავიდეთ აწ, ყმაწვილებო!

რევაზ

თქვენი ნებაა, როგორც გგობძანებთ!

გივი

ჩვენც გამოგყვებით, ჩემო ხელმწიფე!

ბაადურ

ვიახლოთ, ნურც ჩვენ დავიგვიანებთ.
(მიდიან. რევაზ და თედო ჩამორჩებიან)

რევაზ

რა უთხრა გელას ბატონიშვილმა,
ხომ გაიგონე? ახლა შენ იცი!
სულ ორი ბიჭი და ერთი ცხენი...
ჩამოართვი კი ორივეს ფიცი... (მიდის)

თედო

მესმის, ბატონო! განა არ ვიცი,
ეგ სულ ადვილი სამსახურია...
(თავისთვის) მეც გადაგიხდის სამაგიეროს,
გელავ! მე შენი სისხლი მწყურია!.. (მიდის)

გამოსვლა VI-სმ

(მოხუცი და ქალი)

მოხუცი

შვილო, რა იყო, რომ შემარცხვინე?

ქალი

რა ვქნა, მამილო, უეცრათ შევკრთი...

მოხუცი

აკი ვამბობდი—ტყუილია თქო!
გენიშნა განა? ახლა ხომ მიხვდი?
რალა რევაზის დას დანიშნავდა,
თუ ნდომებოდა ჯვარის დაწერა...

ქალი

არა!.. მგონია, აქ სხვა საქმეა,
რომ მიღალატოს, მაინც არ მჯერა!
ფუტკრის არაკი რომ მოაყოლა,
ჩემ გასაგონათ თქვა და არა სხვის!
ა, აგერ მოდის, დაბრუნებულა,
და ვნახოთ თვითონ, აბა, რას იტყვის?

გამოსვლა VII-დმ

(ისინავე და ლევან, მობრუნებული)

ლევან

დავბრუნდი, რომ შენ გისაყვედურო:
ისე შეკრთომა განა იქნება?

ქალი

გული ბუდიდან ამოძივარდა...
ახლაც კი მიძგერს!.. შენ გეცინება?..

ლევან

ჩანს, არ ყოფილხარ ჩემ სიყვარულზე
ჯერ კიდევ კარგათ დარწმუნებული,
თორემ რას დასდევ, ვინც რა უნდა თქვას?
ნუ თუ საგულეს არა გაქვს გული?

გელა

გაფიცებ, ლევან, მამიშენის სულს
ამ საცოდავ ქალს ნუ ეხუმრები!
მართალი არის, ბრმა კი ვარ, მაგრამ
გონების თვალით ჯერ ვიყურები:
თქვენ მხოლოდ ხუმრობთ...

ლევან (სიტყვას იწყვეტინებს)

როგორ თუ ეხუმრობ?!
ვგონებ, თვითონ შენ მწუხრობ სასიძოლთ!

გელა

მე თქვენ სიძობას ვერ დავიჯერებ,
რა ვქნა, ხატბედაც რომ შემომფიცოთ!..

ლევან

შენ, ჩემო გელავ, კარგათ ვერ მიცნობ,
სიტყვის გატეხას არ ვარ ჩვეული

და სათმმაშო, საბავშო ბურთად,
არ მიმაჩნია ეს ჩემი გული!
უცნაურ ძალით და უნებურათ
შემყვარებია ვგ შენი შვილი
და რაღა გაგვყრის ამიერიდან
უკუნისამდე, თუ არ სიკვდილი?

ბელა

კარგი... იმაზე, მაშ, რაღას იტყვით,
ბატონიშვილმა რომ აქ გიბძანა?

ლევან

იმან რომ ბძანა, მერე რააო?
ვალდებული ვარ დავთანხმდე განა?
თუ საჭიროა მე და რევაზის
შეკავშირება და დამოყვრება,
მეც მყავს ერთი და, განა ელენე
რევაზს საცოლოთ არ ეკადრება?
იმათ საცოლ-ქმროთ დაახლოვებას,
რაღა თქმა უნდა, რომ მეც ვეცდები
და თავის დროზე ჩემ საიდუმლოს
ბატონიშვილსაც გამოვუტყდები!

ქალი

მაშ, არ შეიძლება იმ რევაზის დას?

ლევან

რომ მკითხავ, თვითონ ვერა გრძნობ განა?

ქალი

ვიცი... ვიცი, რომ არ მომატყუებ,
გინდა გატრუვდეს ცა და ქვეყანა!..
მაგრამ მამა კი ვერ დავაჯერე,
გულ-გატეხილი სხვას მეუბნება!

ლეგან

ნუ გაუგონებ, ჩემო სიცოცხლე,
ჩემო იმედო, ჩემო ოცნება...
მოხუცი ყველა იჭვიანია
და არ იჯერებს, რაც მართალია,
მაგრამ ხომ ნახავს? ახლა მშვიდობით,
მათ უნდა დავწვდე, არა მცალია! (მიდის)

ქალი

აბა, რას იტყვი? ხომ გაიგონე?
მაგის სიტყვები არც ახლა გჯერა?

ბეკა

არ ვიცი, შვილო, ველარას ვიტყვი!..
შემთხვევა არის და ბედის-წერა...

გამოსვლა VIII-ში

(ისინივე და მუშები მოვლენ)

მუშები

ჰაა... გამარჯობა! რასა იქ, გელა?
არაფერს გვეტყვი დღეს ახალ ამბავს?

ბელა

ცოტა რომ ადრე მოსულიყავით,
თვითონ ნახავდით კაი სანახავს:
აქ ბძანდებოდა პატარა-კახი,
ღარბაისლებით, დიდი ამალით!

მოსუფი გლეხი

მართლა? ნეტავი ერთი მენახა
მობძანებული აქ ჩემი თვალით!

ახალგაზდა

მართლა რომ კარგი სანახავია!..

მეთაური

რაო? რა ბძანა? რასა ჰტიქრობენ?

ბელა

გაუკრავსთ პირი თავადიშვილებს!..
რადაცა ამბავს კი აპირებენ...
ამბობენ: კმარა რაც უსჯულოებს,
ვემონებოდით ამდენ ხანსაო,
ახლა კი დროა, რომ მათი სისხლით
წითლათ ვღებავდეთ ალაზანსაო!..

1-ლი გლეხი

ეტყობა, ახლა აღარ ხუმრობენ...

2-ზე გლეხი

ემზადებიან!..

3-მე გლეხი

ჩვენ რაღას ვშვრებით?

მახუცი გლეხი

რაღა უნდა ვქნათ? ჩვენც კაცები ვართ
და ქუდი გვხურავს, რათ ჩამოვრჩებით?!

4-ზე გლეხი

განა როდისმე ჩამოვრჩენილვართ!

3-მე გლეხი

ან უკან როდის დაგვიხევია?

მეთაური

მათ ხმალთან ერთად უჭრია ჩვენსას
და ფარიც ერთად დაგვიხევია!

მახუცი

კი, მაგრამ ყველას რომ აღარა გვაქვს
თოფ-იარაღი?

ახალგაზდა

რათ გვინდა მეტი?

ჩარეულ ომში რაღა ნაკლია
შენ ხმალ-ხანჯალზე ქვები და კეტი?

1-ლა გლეხა

ცული და წალდი ხომ ყველასა გვაქვს?

2-რე გლეხა

და ეს კი განა არ გამოდგება?..

(უჩვენებს თოხს)

პირიც კარგი აქვს, ყუაც კარგი აქვს,
გამომდგარია... რათ უნდა ქება!
ვითომ გიმტყუნოსთ?! თქვენ არ მომიკვდეთ!
ნუ გეშინიათ, დაატრიალეთ!

გელა

თქვენი ქირიმე, ბიჭებო, თქვენი,
რომ მავას ამბობთ, თქვენ გენაცვალეთ!

1-ლი გლეხა

ჩვენი მამები თუ კი ომობდენ,
იმათზე ნაკლე ჩვენ რიდათი ვართ?!
თუ წინ წამძღოლი ვინმე გვეყოლა,
გულ და გულ მივალთ, ყველა მზათა ვართ...

გელა

წინა მძღოლს ეძებთ? — მე აქ არა ვარ?
რათ გავიწყდებათ ნაცადი გელა?

მეთაურობა

კი, მაგრამ დღეს რომ ველარა ხედავს,
საუბედუროთ, მისათვის ბნელა?!..

გელა

ვგ არაფერი! მართალი არის,
ველარას ვხედავ, დამიდგა თვალი,
მაგრამ, სანამდი გვერდში მიდგია
და ხელსაც მკიდებს ეს ჩემი ქალი,
არა მიჭირს რა, ისევ გულადათ
მიტყევებები ჩვენი ქვეყნის მტერს!
გელას დანახვა ჩვეულებრივით
მათ შვაშინებს და შეუცვლის ფერს!..
თქვენ კი მომყევით!.. მაგრამ ჯერ უნდა
ჩვენს მეზობლებსაც შევატყობინოთ
და სავაშკაცო ჩვენი განძრახვა
წასაქმებლათ ყველგან მოვფინოთ.
არა გვიშავს რა, ჩვენი ქვეყანა
ისე მაგრათ დგას, როგორც რომ მუხა!
მტერი მუმლივით ეხვევა, მაგრამ
ჯერ ვერ გაახმო, თუმც შვაწუხა...
„მუმლი მუხასა“ — მუშურს რომ ვამბობთ,
არ ვმდერთ უაზროთ და უადგილოთ,
არა, იმაში სიბრძნეა ხალხის
გადმონაცემი საშვილი-შვილოთ!..

მუშება

შენი გამჩენის ქირიმე, შენი,

რომ მაგრე გიჰრის ქკუა-გონება!
ეგ უენი კარგი სიტყვა-პასუხი,
გულს რომ გვიმთელებს, სულს ეფონება!..
წავიდეთ, აბა რალას ვგვიანობთ!

მეთაურა

მართლა, აწ დროა, წავიდეთ ყველა!
ეს გზა სიმღერით გადავიაროთ!
აბა, წაგვიძეხ ისევ უენ, გელა!..
(თოხებს გაიდებენ მხარზე. გელა ქალს მიჰყავს წინ და სიმღერით მიდიან)

მუმლი მუხასაო,
გარს ეხვეოდაო,
გარს ეხვეოდაო,
ვერას აკლებდაო,
მუმლი წყდებოდაო,
მუმლი ქრებოდაო,
ხე არ ხმებოდაო,
ხეთვე რჩებოდაო,
მუმლი მუხასაო,
გარს ეხვეოდაო!..

სცენა პირველი

სასახლის წინ

გამოსვლა პირველი

რეჟის და სასახლის კაცი.

რეჟის

ჯერ გამობძანდა მეფე თუ არა?

კაცი

იქავ ბძანდება დარბაისლებით.

გივი თან ახლავს და ბაადურიც
ახლა შევიდა.

რეჟის

ჩვენც ვიახლებით.

კაცი

ვერა, ბატონო, არ შეიძლება!..
ნაბძანები მაქვს, სხვა არ მივიღო.

რეკაზ

ბატონიშვილის მოციქული ვარ
და როგორ მიშლი? რას ამბობ, ბრიყვო?!

კანო

მაინც ვერ შეხვალთ, ჯერ მოიცადეთ.

ბამოსვლა II-რე

(ისინივე და თედო შემოიჭრებიან)

თედო

ბატონო! გეძებთ თავ-ქუდ მოხდილი...
სასახლეშიაც გახლდით, ვერ გნახეთ!
ლამის გავგიჟდე მე ცოდვის შვილი!..

რეკაზ

რა ამბავია?!

თედო

რაღა რა არის!
ვერა ვარ კარგი მახარობელი!..

რეკაზ

მოკვდა?

თედო

ავათაც არა ყოფილა,
იმას წაუწყდეს შემქნელ-მშობელი!..

რეკაზ

და ეგ არა სჯობს?

თედო

იჰ, როგორ თუ სჯობს?
ამდგარა ჩუმათ და გაპარულა!

რეკაზ

სად გაპარულა?

თედო

ღმერთმა ნუ იცის!..

რეკაზ

მერე მაძიდა?..

თედო

მოტყუებულა!..
ახლა კი ტირის და თავში იცემს,
მაგრამ ტირილით რაღას გააწყობს?
დილას მღვერები გამოვუყენე...

რეკაზ

ეტყობა, კარგათ იცნობს ავადმყოფს!..
შენ რაღას უცდი? წადი, მონახე,
უმისოთ ნულარ დამენახვები,
თორემ ურმით გდევ!

თედო

წავალ, ბატონო,
თუ ვერ ვიპოვე, თან გადავყვები!.. (მიდის)

გამოსვლა III-მე

(რევანს ლევან შემოდის)

ლევან

რას შვრები, რევან? ბატონიშვილი
მოულოდნელათ მიელის პასუხს!

რევან

რომ არ შემიშვებს?! დარბაისლები
შეუყვანია და გული უწუხს.
შეყრილან ერთად ნათუსალები
და მეფე იმათ ეთათბირება!..

ლევან

რა დროს ეგ არის! იმ დალოცვილმა
არ იცის ახლა, რა გვეჭირვება?

რევან

კიდევ ეგ არის, რომ კარგათ იცის!..
გულსაც ეგ უტებს და ეგ აღონებს,
სიფრთხილგე მართებს ამისთანა დროს
და პატარა კახს რას დაუჯერებს!
მართლაც, თათრებთან პირდაპირობა,
უნდა გამოვტყდეთ, საეჭველია!..

ლეკან

მე ალისკანტი უფრო მაფიქრებს:
ლეკებთან ბრძოლა უფრო ძნელია!..

რეკაზ

მეც მაგას ვამბობ... ამდენი ჯარი
ერთად ჯერ კახეთს არ მოსდგომია!..

ლეკან

მეტი რა გზაა? უნდა გაებედოთ...
ერთი წაშალი მხოლოდ ომია!
ან გავიმარჯვებთ, ან სულ გავწყდებით,
მოვიდეს, რაც რომ მოსასვლელია!..
თორემ ამდენი ტანჯვის ატანა,
სწორეთ სიგლაზე, სისულელეა!..
(ცოტა სიჩუმის შემდეგ ხელს დაადებს რეკაზს)
რეკაზ, მე ერთი სათხოვარი მაქვს,
ის უნდა გთხოვო და ამისრულო!
თუ გამაწბილო და დაივიწყო,
ღვთის და კაცის წინ იყო მოვალე!

რეკაზ

რა?

ლეკან

ალისკანტის ჯინი მიჰირებს,
იმან მომტაცა სწორეთ ის ქალი
და, თუ სანაცვლო არ გადვუხადე,

მინდა

მე რაღათ მინდა თავი ცოცხალი!..
დავლურში მინდა გამოვითხოვო,
ან უნდა მოვკვდე, ან შევაკვდები,
თუ, ვინიცობა, მე დამამარცხოს,
შენ მოერიდე, ნუღარ გაჰყვები!

რეკაზ

რას ამბობ, ლევან, შენ ჩემ წინ მოგკლან
და ავიტანო ის მე გულ გრილათ?!

ლევან

სწორეთ!... ორ გვარი გაწევს შენ ვალი,
რომ არ აჩქარდე და იყო ფრთხილათ:
პირველი ის, რომ თავის გაწირვით
ველარას მარგებ, კარგათ იცი, მკვდარს!..
და მეორეც ის, რომ შენ მაგიერ
ვინღა მოუვლის ჩვენ ცხენოსან-ჯარს?
ერთსაც ამას გთხოვ, თუ, ვინიცობა,
ის ქალი კიდევ სადმე გამოჩნდეს,
შენ უპატრონე, ჩემ მაგიერათ,
როგორც ღვიძლი და—გებრალეობდეს!..

რეკაზ

ნეტავ რას ამბობ?! რა დროს ეგ არის?
ღმერთმა გაშოროს, ძმაო, სიკვდილი!..

ბამოსვლა IV-ზე

(ისინივე და შიკრიკი შემოდის)

შიკრიკი

გიცდიან... გთხოვენ, მალე მობძანდეთ!

რეგაზ

ვინ გვიცდის?

შიკრიკი

ვინ და ბატონიშვილი. (მიღიან)

ს ც ე ნ ა მ ე ო რ ე

დარბაზი

ბამოსვლა I-ლი

(მეფე, დედოფალი, გივი, ბაადურ და სხვანი)

ბაადურ

საპყარი მოველ, ვერ გადავუდგ
ბატონიშვილის მოციქულობას...
და თქვენი რისხვით, ჩემო ხელმწიფევ,
ნუ შეურაცხყოფთ შუამდგომლობას.

მეფე

ჩემო ბაადურ, რა უნდა გითხრა?

მაგის პასუხი ახლა ძნელია!..
სიჩქარით „ჰო“ და „არა“ არ ითქმის,
როდესაც საქმე საექველია.
უნაგარიშოთ და უფიქრელოთ,
საშიში არის ბედის მინდობა!
ვაი, თუ უფრო გავაზვიადოთ
ახალ-გაზდების ჩვენ თავხედობა!

ბიბი

გვიანლა გახლავსთ ახლა სიფრთხილე...
ამდენ მუქარას და ამ ამდენ სირცხვილს,
არ გვირჩევენია ღმერთი ვახსენოთ
და დავეთანხმოთ ღღეს ბატონიშვილს?

ბეფე

თქვენ, დედოფალო, რაღას გვიბძანებთ?

დედოფალი

გივს ვეთანხმები, რადგან ფრთხილია
და, ძნელ საქმეში წინ დახედული,
ყველაზე უფრო გამოცდილია.

ბეფე

აქამდი სწორეთ მაგრე მეგონა,
მაგრამ ღღეს ეგეც-კი შემცდარია:
ჯერ უმისოდაც წაშხდარი საქმე,
მაგან სულ უფრო არივ-დარია!
ვერა ხედავდა, რომ ჯერ ირაკლი

ამოდენ ჯარს ვერ მოგვიგერებდა?
რათ არ ურჩია? როგორც მის გამზდელს,
მაგას ხომ სიტყვას დაუჯერებდა?

გიგა

ჩემო ხელმწიფევე, ეგებ ის ჯობდეს,
ბატონიშვილი რასაც აპირებს!

ძევე

როგორ თუ ჯობდეს?! შენი პასუხი
ვერ გამიგია, სწორეთ მაკვირვებს:
ავათ, თუ კარგათ დღემდის ვუძღვებდით
შინ შემოსეულ მტრების მონებას
და დღეიდან-კი გარისხებული
ჯამოგვაცლიან ყოველ ქონებას!
ვერ გაიგონე, რა შემოთვალეს,
როგორი სიტყვა და რა მუქარა?
დღეიდან მაგათ დასამშვიდებლათ
ხარკი რომ მივსცეთ, ის აღარ კმარა!..
ულელზე კიდევ ულელს დაგვადგმენ,
აუტანელი გახდება ტვირთი...
თუ გავუძაღდით, სრულათ წაგვლეკავს
მაგათი ღელვა, მაგათი ზვირთი!..

დედოფალი

ჩემო ხელმწიფევე, არც მაკრე ვარგა
გულის გატეხა და შეშინება!

ბაადურ

მარემ სულ გავწყდეთ, ის გვირჩევნია!..

გოგო

ჩვენ გავცემთ პასუხს, გვიბოძეთ ნება!
საშვილიშვილოთ რომ ამოვეარდეთ;
აგრე ღმერთს როგორ დავაგიწყდებით?!
უთქვამთ: „ცდა ბედის მონახევრეა“,
ან გავიმარჯვებთ, ან სულ გავწყდებით!..

მეფე

კერძოთ თუ მკითხავთ, მეც თანახმა ვარ,
როგორც მეფეს-კი არ მაქვს უფლება:
ჩემ ხელში არის მთელი სამეფო,
ბედის გამოცდა არ შეიძლება!..
როგორ გავწირო მთელი ქვეყანა?!
ღმერთთან და კაცთან დაფრჩე მოვალე!..
ეს ღრო და ჟამი ცვალებადია:
დღეს ვინ რა იცის, რას გვეტყვის „ხვალე“?
თუ ყმაწვილობით ბატონიშვილმა,
მოულოდნელათ ცეცხლში ჩაგვყარა,
რომ გაასწოროს აწ ის შეცდომა,
მოვალე არის ჩვენი ჭაღარა.

დედოფალი

რას იტყვი, გივო, ხომ გაიგონე,
ბატონი მეფის ბრძნული ბძანება?

გოგო

თანახმა არ ვარ, ჩემო ხელმწიფე,
და პასუხს ვკადრებ, თუ მომცა ნება...

მეფე

თქვი და მოვისმენთ.

გიგო

გმადლობ, ბატონო!
ღმერთმა გიკურთხოსთ დიდ-სულოვნება!
ყველა ვხედავდით, რაც ჩვენს ქვეყანას
მოადგა მტრისგან ტანჯვა და ვნება...
ყოველ-სოფელში, ყოველ ციხეში
ჩამდგარი იყო იმათი ჯარი,
აღარ რჩებოდათ შეუბღალავათ
არ რა სიწმიდე, ხატი და ჯვარი!..
სიამ-ტკბილობა და მოთმინება
ჩვენი იმათთან არ ვადიოდა...
ქვეყნის ორგულებს პატივსა სცემდენ
და ერთგულს ყველას ცრემლი სდიოდა!..
ამით უნდოდათ, რომ საქრთველო
ზნეობით სრულათ დაცემულიყო
და საუკუნოთ მონების ჯაჭვით
მომხიბვლელ მტერთან გადამბულიყო!..
დღეს და ხვალობით ცოტ-ცოტათ სენი
გაუჯდა მხარეს რბილში და ძვალში!..
რომ ცოტა ხანი კიდევ დასცლოდა,
სიკვდილს უქადდა მას მომავალში,
მაგრამ გამოჩნდა მკურნალთ გმირი,
რომ ზნეობითი შეევესო ნაკლი
და უწინამძღვრა...

დედოფალა (სიტყვას აწყვეტინებს)

ეს გმირი იყო
პატარა კახი, ჩემი ირაკლი?

გივი

დიახ, ირაკლი! ანდამატივით
გარს შემოისხა ყმაწვილ-კაცობა
და მით უჩვენა, სამაგალითოდ,
პირადი ღვაწლი და მამაცობა:
დაჰყო ცალ-ცალკე გუნდებათ ჯარი,
ყველა კი მასვე ეთანხმებოდა
და, მტერს თუ საღმე შეიგულვდა,
მოულოდნელათ თავს ესხმებოდა.
ციხე კოშკებში ჩაემწყვდა მტერი,
გარეთ გამოსვლას ვეღარ ჰბედავდა...

მეფე (სიტყვას აწყვეტინებს)

ყმაწვილ-კაცობაც, წაქეზებული,
მწარე მომავალს ვეღარ ხედავდა!
დააგდო მტერმა სიმაგრეები
და აქ მოგვადგა შეერთებულათ,
რომ სრულის ძალით, ბარემ ერთ თავად,
საშვილი-შვილოთ გაგვსრისონ სრულათ!..
ეგ მართალია! მაგას ჰფიქრობენ
და ალისკანტიც იმათვე ჰშველის,
მაგრამ არ სძინავს არც პატარა კახს!..
მომსვლელს, იცოდეს, დამხვედრიც ელის!..

ბაადურ

ჩემო ხელმწიფევე, იყო დრო, როცა
დიდ-სულოვნებით მეც მიგდებდით ყურს,
დღეს სწულ-საპყარს რაღა მეკითხვის,
მაგრამ არ იშლის გული სამსახურს!..
მეც უნდა გადროთ უგნური სიტყვა,
რომ არ ჩავიკლა გულში უთქმელათ:
ამ დროში ყველა არ გამოდგება,
რაც სასარგებლო ყოფილა ძველათ.
ცვალებადია წუთის-სამყარო. .
რაც კი არსებობს, ყველა იცვლება!
წარსული არ ჰგავს აწმყოს, მომავალს...
სხვა-და-სხვა არის მოთხოვნილება.
ჩვენი დროება სულ სხვა დრო იყო,
ახლა-კი სულ სხვა დრო და ჟამია!
მადლობა უფალს, ავით თუ კარგათ,
ჩვენ ჩვენი პური მოგვიჭამია!
ეს დრო მივანდოთ ახალ-თაობას,
იმის რიგია, იმან განავოს!
წახედენს რამეს, თუ გააკეთებს,
ღვთის და კაცის წინ პასუხიც აგოს...
წინ დახედული პატარა-კახი
არას ჩაიდენს სასინანულოს!
არ იკისრებდა პირ და პირობას,
თუ არ ხედავდეს სასურველ ბოლოს.

მეფე (დედოფალს)

თქვენ რაღას ბძანებთ?

დედოფალი

თქვენ დიდ გონებას
რალას შემატებს სიტყვა და რჩევა,
მაგრამ სიბრძნესაც-კი ეჭირვება
ზეცის თანხმობა და ღვთის კურთხევა:
თვით მამა ჩემი, მეფე ვახტანგი,
ამის მაგალითს გვიჩვენებს ნათლად:
სიმხნით და სიბრძნით თანსწორ განთქმულმა
თავი შესწირა მის სამშობლოს მტლად!..
მისი სულის დგმა, მისი გულის თქმა
ქვეყნისთვის ჰქონდა მას შეწირული...
ყოველი მისი ბაჯის გადადგმა
თვით სიბრძნე იყო, წინ-დახედული!..
მაგრამ შავ-ბედის უკულმართობა
მას ხელს უშლიდა ყველგან, უეცრათ
და მის ყოველი მეფური ღვაწლი
ბოლოს რჩებოდა მტვრათა და ნაცრათ...
და უცხო მხარეს, იმ ნათლით მოსილს,
სიკვდილის წინეთ ეს წამოეთქვა:
„აქვე დამმარხეთ და საქართველო
გულზე მედება, ვით სამარის ქვა!“
ზედ ეწერება: „სადაც ველარ სჭრის
სიფრთხილზე და შორს გამჭვრეტელობა,
იქ სჯობნებია გამბედაობა
და ღვთის ნანდომი საეჭველობა“...
დღეს ამ დღეშია სწორეთ სამეფო...

მეფე

თქვენც მაგას ბძანებთ?

დედოფალი

ღიახ ბატონო!

მეფე

მაშ, გაგიწირავს რაღა ქვეყანა?!..
მაგრამ მსურს ერთი რამ მოგაგონო:
ჩვენს ქვეყანასთან ხომ უნდა იქნეს
პატარა კახიცი თან განწირული
და, როგორც დედას ერთი შვილისას,
რას გეუბნება, რას გირჩევს გული?

დედოფალი

როგორც ქართველ ქალს, ჩემი ირაკლი
ქვეყნის სამსხვერპლოთ გამომიზღია
და სხვა დედებთან მეც ერთად ჩემი
მოვალეობა გადამიხდია!..
გადახდეს მასაც გადასახადი,
ქვეყნის სამსხვერპლო სესხი და ვალი...
და ჩვენც ღმერს ვთხოვოთ: აუმაჯობესოს
მისი ვარსკვლავი და მომავალი!..

მეფე (ღიახის ფიქრის შემდეგ)

მაშ კარგი! ახლა მეც გეთანხმები,
უკუ მიკვლია ჩემი სურვილი!..
ნება გაქვს, გივო, ახლავ წახვიდე
და შემომგვარო თავხედი შვილი.

გამოსვლა II-რე

(ოსინივე და პატარა კახი ამალით)

მეფე

დარბაისლების მოციქულობამ
და დედაშენის სურვილმა გასჭრა!..
მაგრამ, ხომ ჰხედავ, რომ სნეულობამ
ასე უეცრათ გულს ისარი მკრა?
არ შემიძლია ჩვეულებრივით
რაზმის დაწყობა... ომში ტრიალი
და მოახერხებ შენ, რომ იკისრო
წინ დახედულათ დღეს ჩვენი ვალი?

კახა

ვეცდები თქვენის ხელ-მძღვანელობით.

მეფე

კეთილი! მაგრამ რისი იმედით?
იმათი ჯარი უთვალავია!

კახი

არა გვიჭირს რა, ჩვენც მზათა ვართ, ხვითთ...
მართალი არის, იმათი ჯარი
ჩვენსაზე ცხადათ უფრო ბევრია,
მაგრამ გავუძლებ მათ ვაშ-კაცობას!..
რიცხვით მეტობა არაფერია!..

გაგა

იმათზე უფრო მე ალისკანტი

მეჩოთირება და ის მაფიქრებს:
სამი ათასი ლეკით მოსულა
და მისასვლელზე მტერს ზურგს უმაგრებს.

ბაადურ

დალახვროს ღმერთმა! რა მედროვეა?!..
რომ ველარ გაძლა ის ჩვენი სისხლით!
ნეტავ უემეძლოს, ახლაც დავლურში
რომ გამოვიხმო, თქვენი სიცოცხლით...
ჩემ დროში მაგას ბევრი სხვა სჯობდა,
მაგრამ სუყველას დედა ვუტირე!..

კახი

ნუ გეშინია... იმას ამ დროშიც
გამოუჩნდება მოპირდაპირე!..

მეფე

თუში ბევრი გვყავს?!

კახი

სამასი კაცი.

მეფე

ფშავ-ხევსურები?

კახი

ცხრა-ასიოდე.

მეფე

სარდლათ მიეცი მათ ჭავჭავაძე.
ლეკებს ეომონ მხოლოთ, იცოდე!

ქახა

ჩვენც ეგ დავსკვნით.

მეფე

მემარჯვენე სარდლათ
ზინა გყავს, შვილო, გამორჩეული?

ქახა

ქვაბულიძეა, ლევან.

მეფე

მემარცხენეთ?

ქახა

მემარცხენეთ — რევაზ ბებურიშვილი.

მეფე

მიმშველი ჯარის?

ქახა

ჯანდიერია.

მეფე

მოწინავესი?

კახა

მე ვარ, ბატონო!

მეფე

შენა ხარ? ეგ კი უხერხულია!
არ შემიძლია, რომ მოგიწონო!..
შენ უნდა დარჩე მთავარ-სარდალთან,
რომ ყოველის მხრით გეჭიროს თვალი!
სარდალს არ ჰფერობს მოწინაობა,
როდესაც სულ სხვა იწოდებს ვალი.

კახა

თქვენი ნებაა.

მეფე

მაშ კარგი, შეილო!
ახლა კი დროა, გზა დაგილოცო!..
ეს მინდა, გულზე რომ გადაგკიდო...
ჯერ კი მუხლ-მოყრით უნდა აკოცო
ამ ძელ-ქეშმარიტს და ამ სასწაულს!
ეს იყოს, შეილო, შენი მფარველი!..
ახლა კი ადექ, მომიახლოვდი,
გადაგეხვევი, მომხეივ ხელი! (ჰკოცნის)
შევიდობით, შეილო, მალაღმა ღმერთმა
გიწინამძღროს და მოგმადლოს ძღვევა!
ახლა დედასთან მიდი... იახელ
და გამოსთხოვე ლოცვა-კურთხევა!
(ცრემლები ერევა)

დედოფალი

დედაშვილობის გამჩენმა ღმერთმა
გაკურთხოს, შვილო, გზა წარგიმართოს!.. (ჰოცნის)
გივო, გაბარებ უკანასკნელათ
და ნუ გაუშვებ საომრათ მარტოს...
(ეთხოვებიან. ირაკლი გადის ამალით, გივი გაჰყვება.
სიჩუმეა, მეფე აღლვებულა და ორივე ხელემა გულზე
აქვს მიდებული, დედოფალი ცრემლებს იწმენდს, ქალები
ჩუმათ ქვითინებენ)

ბაადურ

როგორ ბრძანდები, ჩემო ხელმწიფევ?
გულის ფრიალმა გიკლოთ, თუ არა?

მეფე

ლამის მამიდნოს ჩემო ბაადურ...
ახლა-კი ცოტა ვადამიარა. (სიჩუმე)
(დედოფალს) მტერი მიიღებს პასუხს თუ არა,
უეჭველია, ბრძოლაც ასტყდება
და დედა-წულის აქ დატოვება
საშიში არის, არ ევარგება!..
ჩვენც, დედოფალო, უნდა წავიდეთ,
აქ აღარავის მოგვასვენებენ.
სუყოველიფერ აქაურ ამბავს
იქ შიკრიკები მოგვახსენებენ.

დედოფალი

ჩემო ხელმწიფევ, მე სუყოველთვის
ვყოფილვარ თქვენი სურვილის მონა,

მაგრამ დღეს უნდა სიტყვა შეგკადრო
და შემისრულეთ ეს ერთი თხოვნა:
მინდა, რომ შვილის მახლობლათ დავრჩე...
მის მოქმედებას თვალით ვუყურო
და თან-დასწრებით, ან მწუხარების,
ან სიხარულის ცრემლები ვღვარო...

ელენე

დიდო ხელმწიფევე, ჩვენც გადავსწყვიტეთ,
რომ აქვე დავრჩეთ ყველა მახლობლათ
ჩვენის ქმრების და ჩვენის შვილების
სანუგეშოთ და გასამხნევებლათ.

ბაადუშ

ბატონო მეფევე, მეც მინდა დავრჩე,
ამათი მხვედრი გავიზიარო:
რომ ფეხ ალაგობ, შემომსევ მტერზე
ეს ძველი ხმალი კიდევ ვიხმარო!.. (სიჩუმეა)

დედოფალი

პასუხს მოველით და რას გვიბძანებ?

მეფე

რალა უნდა ვთქვა?(აღელვებით) მეც თქვენთანა ვარ!
(დედოფალს) ერთად, სიცოცხლე ერთად სიკვდილი,
ჩემის გვირგვინის გვირგვინო, თამარ!..

ფარდა დაეშვება.

მ ო ჯ მ ე ღ ე ბ ა მ ე ხ უ თ ი

ს ც ე ნ ა პ ი რ ვ ე ლ ი

მ ა ლ ლ ო ბ ი ა დ გ ი ლ ი

გ ა მ ო ს ვ ლ ა I- ლ ი

(მეფე, დედოფალი, ბაადურ, ელენე და ამაღა)

მეფე (ღუღბინდით გადაჰყურებს)

საკვირველია! ამ სიშორიდან
ისე სჩანს ყველა თითქოს სარკეში:
ალაზნის პირათ დამდგარა ჯარი,
მხოლოთ ლეკები ჩამსხდარან ტყეში.

დედოფალი

ომი დაიწყო?

მეფე

დიდი ხანია.

შემოკრული ჰყავს მტერი ქართველ ჯარს
და იერიშით პატარა გუნდი
ტყისკენ აწვება ლეკების საფარს;
მაგრამ ეს მცირეც შუა გაიწო!
ნეტავ რას ნიშნავს, ვერ შემიტყვია?!

თუშის ჯარსა ჰგავს, ჩამოშორდა სხვებს
და მარჯვნით განზე გადაუხვია!

ბაადურ

ეგ ნოშრევანის ხერხი იქნება:
გამოძებნიდა სადმე სუსტ მხარეს
და, ორთა შუა თუ მოიმწყვდია,
მტერს დააყენებს სიცხე-სიმწარეს!

დედოფალი

ღმერთო, მოგვხედე წყალობის თვალით!

ქალბა

ნუ მოგვაკლებ ღღეს შენს მოწყალებას!

ბაადურ

ამინ!.. უფალო, გადაგვარჩინე
მათ მწარე უღელს და ამ წვალებას!

მეფე

დაიძრა ლეკი... მინდვრათ გამოდის,
მიკვირს, საფარში რომ ველარ ღვება!

ბაადურ

არ მოგახსენეთ? უთუოდ, სხვა მხრით
თუში მოექცა და ის აწვება.

გაიქცენ?

მეფე

არა, წინ არ უშვებენ,
ყოველი კუთხით შეუკრეს გზები!..

დედოფალი

ოჰ, ღმერთო, შენს მადლს, ღმერთო, მოგვხედე!..

მეფე

როგორ მისცვიდნენ ფშავ-ხევსურები!..

ბაადურ

ჰიი, თქვენს გამჩენს კი ვენაცვალე
და თქვენს მარჯვენას, თუმ-ფშავ-ხევსურო!

მეფე

ლეკის საფრიდან გამოდის ჯარი,
თუში ყოფილა... თუშმაც მოასწრო!
ჰა, ჩაერიენ... გუნდი გუნდს ებრძვის...
გაერთდენ, ომი ხელ და ხელია!
ორივე მხარე საოცრათ იბრძვის,
ჯერ გამარჯვება საეჭველია...
აგერ ვილაცა ლეკის რაზმიდან
გამოდის... ცხენი გამოახტუნა...

ბაადურ

დავლურში იწვევს უთუოთ ჩვენსას,
მაგრამ თუ ერთი ბედმა უმტყუნა!..

მეფე

გაჰყვა ვილაცა... მაგრამ ჰო! ჰო! ჰო!...
მისვლის უშალვე ძირს ჩამოვარდა!..
მეორე გადის... ესეც დამარცხდა!
რა ვქნა! ჩვენებს დღეს რა დაემართა?!.

გაჰ

ვაი, თუ თვითონ ალისკანტია?!
ბევრს გააფუჭებს შეჩვენებულნი...
შოდი და ახლა ამის გამგონეს
ნუ მოგიკვდება, ბაადურ, გული! (თავს აქნევს)

მეფე

ორი გავიდა ერთად... პირველმა
მოატრიალა უკანვე ცხენი!..
ძირს ჩამოვარდა... მეორემ მოჰკლა!..
ეჰე! ჩვენსასვე ჰკლავს ისევ ჩვენი?!..

ბაადურ

მტერი იქნება, ალბათ ვერ ხედავთ ..

მეფე

კიდევ აპირებს ვილაც გამოსვლას
და არ უშვებენ, გარს ეხვევიან...

ბაადურ

შეჩვენებულმა ეგეც არ მოჰკლას!..

ვერ შეიკავებს... გაჰოდის... ღმერთო!
ამას რას ვხედავ... ვგონებ, ირაკლი!..

დედოფალი

ირაკლი?!..

მეფე

ღიან, ირაკლის მოჰგავს!..

ბაადურ

ღმერთო, შენ მიეც ძლევა და ძაღლი!..

მეფე

მოჰკლეს!..

დედოფალი (იკივლებს)

ირაკლი?!..

მეფე

მოპირდაპირე.

ნულარა სწუხხარ აწ, დედოფალო!

დედოფალი

სჩანს, ბედი ისევ ჩვენკენ ყოფილა...
დიდება შენდა, ღმერთო-უფალო!..

ბაადურ (აღტაცებით)

არ გაჰყვებოდა პატარა-კახი,
თუ არ ჰქონოდა გული საგულეს.

მეფე

გატყდენ ლეკები, აღარ იბრძვიან!...
 ახლა-კი სწორეთ ჩვენებმა სძლიეს!
 ლეკებთან ერთად სხვებიც შეჩერდენ,
 პირი იბრუნა, გაიქცა მტერი!
 ჰა, დაედევნა ცხენოსანთ ჯარი!
 რა საოცარი ავარდა მტვერი!..
 თვალით აღარა იხედება რა!..
 მაგრამ ცხადია, რომ დაგვრჩა ძლევა!..

ქალები

წმინდა გიორგი ალავერდისა,
 მოგემადლე შენი ლოცვა-კურთხევა!..

გამოსვლა II-რე

(ისინივე და შიკრიკი შემოდის)

შიკრიკი

ბატონო მეფე, ნუ მოგიშალოს
 ღმერთმა დიდება და გამარჯვება!
 დამარცხდა მტერი... გაიქცა კიდევ
 და შიშით უკან ვერ იხედება!..
 თუ ლეკებს არა, ჩვენ აქამდისაც
 დავამარცხებდით ყოველგან თათარს,
 მაგრამ ლეკებმა ნამეტანი ჰქნეს...
 სამაგალითოდ უმაგრებდენ მხარს!
 საოცრათ ბრძოდენ, სანამ აღისკანტ
 არ მოჰკლეს მათი ბელადი-ლომი;

მაშინ კი სწორეთ შეშინდა ლეკი,
ზარი დაეცათ და შესწყდა ომი.

მეფე

საპირდაპიროთ რომ გამოვიდა,
ის ალისკანტი ხომ არ ყოფილა?

შეკრეკა

სწორეთ ის გახლდათ, ჩემო ხელმწიფევე,
და ჩვენი მხრითაც ბევრი იმსხვერპლა.
ვინც კი გავიდა, ზედი ზედ მოჰკლა!
გაძნელდა მისი პირდაპირობა!..
ბოლოს გავიდა ლევანიც, მაგრამ
აღარ დასცალდა მისი გმირობა:
თან გაჰყვა ლევანს ბებურიშვილი,
რომ გასაჭირში მოხმარებოდა,
მაგრამ, როდესაც ლევან ბელადის
შუა გაპობას ეპირებოდა,
გავარდა თოფი იმ დროს რევაზის
და უცაბედათ ლევან დაიჭრა...

ელენე

უი, ჩემს თვალებს! (გულს ეყრება,
ქალები მისცვივდებიან)

დედოფალი

მხოლოთ დაჭრილა...

შეკრეკა

ნუგეშინიათ, არა უჭირს რა!..

შეშინებულმა ლეკმა რომ ნახა,
მოულოდნელათ სხვისგან დაქრილი,
გული მოეცა და იქვე დაჰკლა
ხმალ და ხმალ რევაზ ბებურიშვილბ...

ბეფე

მერე გავიდა ბატონიშვილი?

შაკრაკია

ბევრი უშალეს, არ დაიშალა...
მასაც მოასწრო წყეულმა თოფი
და მისვლის უმალ გულზე ახალა!..

დედოფალი (იკივლებს)

ირაკლი დასქრეს?!..

შაკრაკია

არა, ბატონო.

მის ძელ-ქეშმარიტს მოხედა ის ტყვია,
ხატი გაქეჰყა და ბატონიშვილს
არც-კი უგრძენია, არ შეუტყვია...
მიაგდო ცხენი ხმალ და ხმალ მტერზე,
შუა გაჰკვეთა ერთი შემოკვრით
და მაშინ მტერმაც ომი შესწყვიტა,
ყოველი კუთხით და ყოველი მხრით!...

ბადურ

გაიქცენ?

შიკრიკა

ღიას და ჩვენი ჯარიც
უკან მოექცა, აღარ ასვენებს!..

დედოფალა

გივი სად არის?

შიკრიკი

ბატონიშვილთან
ორივე ერთად წინ უძღვის ჩვენებს!..

გამოსვლა III-მე

(ისინივე და 2-რე შიკრიკი შემოიჭრება)

2-რე შიკრიკი

ბატონო მეფე!

იგუბო მეფე

რა ამბავია?

პოეტა

2-რე შიკრიკი

ცული ამბავი! დამარცხდა ჯარი!

მეფე

კი, მაგრამ ვისი?

2-რე შიკრიკი

ჩვენი, ბატონო!
გამარჯვებული დარჩა თათარი!..

შეფე

თათარი?! (1 შიკრიკს) აკი ჩვენ გავიმარჯვეთ?!

1-ლი შიკრიკი

მე რომ იქ გახლდით, მტერი გაიქცა!

2-რე შიკრიკი

გადატრიალდა ხელ-ახლა ბედი
და რისხვით თავზე დაგვატყდა ზეცა:
ალაზნის პირათ, ერთ ხეობაში,
მტერი ყოფილა ჩასაფრებული,
ჩვენ არ ვიცოდით... იქ შეგვიტყუეს
და ასტყდა ბრძოლა გამწარებული!..
დიდ ძალი ჯარი ამოგვიწყვიტეს:
გივი მოგვიკლეს და ჯანდიერი...
ბატონიშვილი დარჩა შუაში
და გარს ეხვევა ურიცხვი მტერი...

შეფე

ვაიმე, შვილო!..

დედოფალი

უი შენს დედას!..

ქალები

ვაი და უი ამ დღის მოსწრებას

ბაადურ (მსახურებს)

წამიღეთ ჩქარა, იქ მიმიტანეთ,
რომ მივეგებო უბედურებას!..

დედოფალი

მეც წამიყვანეთ ჩემ ირაკლისთან,
რომ მისი ბედი გავიზიარო!..

ბეფე

მე კი ვილასთვის და რაღათ დავრჩე?!
წავალ, რომ მათთან სისხლი დავღვარო...

ელენე

ჩვენ რაღას ვუცდით?

ქალები

წავიდეთ ყველა!

ჩვენს ძმებთან, ქმრებთან და ჩვენს შვილებთან!

ელენე

და მათთან ერთად პირნათლათ წარვდგეთ
შეურცხვენელათ იმ ჩვენს ძველებთან (ღეჩაქებს მოიხ-
დიან და მიდიან)

გამოსვლა IV-ბე

(ისინივე და პატარა კახი)

შველა

ამას რას ვხედავთ?!

კახი

გამარჯვებული,
თვითონ მოვდივარ მე მახარობლათ!
ისე გავსწყვიტეთ მთელი ლაშქარი,
რომ აღარ დარჩა არც ერთი მთხრობლათ!.

დედოფალი

რას ამბობ, შვილო?

კახი

ძლევას გილოცავ!

მეფე

მაშ, ეს შიკრიკი?

კახი

მე გაახელით,
მაშინ, როდესაც, იმედ მიხდილი,
სიკვდილს ვფიქრობდი ჩემივე ხელით:
მოულოდნელათ შემოგვკრა მტერმა,
გზა აღარ გვქონდა ჩვენ წასასვლელი,
ველარ ვითვლიდით მკვდრებს და დაჭრილებს,
ისე აივსო იქ ტყე და ველი!..

მაგრამ მოგვესმა შორით გუგუნნი,
ხმა: „ჰკა მაგასა“ და ზედ კიჟინა,
მოზღვავედა უცბათ სულ გლეხ-კაცობა,
მტერს მიესია და დაუშინა!
შეიქნა ქვების ზუზუნ-ზუზუნნი,
თოხის და კეტის გაჩნდა ტრიალი!..
ამ უცნაურმა სანახაობამ
მტერს წაუხდინა გული და თვალი!
დაჰყარეს შიშით მათი ფარ-ხმალი,
მხოლოთ სიცოცხლეს გვევედრებოდენ
და, გასაქცევი გზა რომ არ ჰქონდათ,
ალაზანშიაც კი ვარდებოდენ!
გადაწყდა ომი! მტერი მოისრა!..
ნუ მოგეშალოსთ შვება და ლხენა!..

მეფე (ალტაცებით)

აკურთხოს ღმერთმა შენი გმირობა
და სასიკეთოდ გიძლოდეს ზენა! (ეხვევა)

დედაფალი

აქ მოდი, შვილო, ჩამეკარ გულში,
შენ გენაცვალოს ეს ძუძუები!
შენგან გამოსხნილ ჩვენს სამშობლოსთან
მეც ერთად, შვილო, დღეს ვიბადები!.. (ეხვევა)

ბაადურ

გვიბოძეთ ხელი, რომ გვამბოროთ
და სიხარულის ცრემლი დავღვაროთ!

ქახი

მაგრამ სიხარულს ნაღველიც თან სდევს,
საუბედუროთ და სამწუხაროთ!..
ნათლის გვირგვინიც უფერულია,
თუ გარეშემო აღარ აქვს სხივი!
რაღაა ჩვენი ღღეს გამარჯვება,
როცა აღარ გვყავს მოხუცი გივი?!..
არ დაუგდია მას ბრძოლის ველი,
თუმც სასიკვდილო გულს აჯდა ტყვია
და გაქცეული რომ ნახა მტერი,
უკანასკნელათ გადამეხვია!..
მითხრა: „მშვიდობით, ჩემო გაზდილო,
გახსოვდეს ღმერთი და საქართველო“!..
ეს თქვა და მეტი აღარ დასცალდა,
წითლათ შეღება მან მწვანე მდელო!..

მეფე

ღმერთმა აცხონოს!..

დედოფალი

აცხონოს ღმერთმა!
ჩვენი ქვეყნისთვის უძგერდა გული.

ბაადურ

და ღირსეული ღირსათ მომკვდარა,
სამაგალითო მამულის შვილი!..

კახა

ბედმა ეს ტანჯვა რომ არ მაკმარა?!
გამიორკვეცა გულის ტკივილი:
ლევანი, ჩემი მარჯვენა ხელი,
მეტათ საღჭვოთ არის დაჭრილი!..
ნაბრძანები მაქვს, აქ მოიყვანონ,
რომ მოვუაროთ—ჩვენი ვალია!.. (მოჰყავთ)
ა, კიდევ მოჰყავთ... ხომ ცოცხალია?

მსახურები

თქვენს სასახლესთან სული დალია...

ელენე

უი, მიშველეთ! (ქალები მისცვივდებიან)

ქალები

სსსუ! დაგავიწყდა,
სადა ხარ, ქალო, ვის ეკადრება?!

კახი

ვიამე, ძმაო!.. შენი დაკარგვით
გამიორკვეცდა ღღეს მწუხარება!..

მსახურები

ბატონო, ვილაც უცხო ყმაწვილი
ვნახეთ დაჭრილი, ტყის პირათ ვგდო

და შეგვებეწა: „ნუ დამაშორებთ,
ლევანთან ერთად მეც წამიღეთო.“

მეფე

ვინ ყმაწვილია?!

ქასა

ერთი ვილაცა
უცხო ჩვენს ჯარში გამოერია,
იმის შვენიერ, ბავშურ სახეზე
ჯერ არც უღვაში და არც წვევრია!..
ლევანს დასდევდა, არ შორდებოდა;
ნაცნობს ვერავის ვერ მივაგვანეთ!...

მეფე

ვინც უნდა იყოს, ჩვენი ყოფილა!..
მიდით და ახლავ შემოიყვანეთ.

გამოსვლა 5-თე.

(ისინივე და შემოაქვთ დაჭრილი)

დაჭრილი

სად არის ლევან? აბა მიჩვენეთ!
ეს არის, აგერ რომ ასვენია?
რითვის მიშორებ, შენ გენაცვალე...
რომ მიმატოვე... არა გრცხვენია?!..
„ერთად სიცოცხლე, ერთად სიკვდილი“
ასე არ იყო ჩვენი პირობა?!..
და შენ კი გინდა სიტყვა გატეხო?..

ამას იფერებს უენი გმირობა?!..
აჰა, გიბრუნებ უენსვე საწინდარს...
(იხსნის გულს, აიგლვჯს რაღასაც და გულზე ადებს)
თვით ღმერთი იყო ჩვენი თავდები!..
უენ კი აქავე მიშორიებდი,
მაგრამ მე იქაც არ მოგშორდები!..
წავიდეთ ერთად... (ჩაეკვრება და კვდება)

მსახურა

ქალი ყოფილა!!

შველს

ქალი ყოფილა?!!

მეფე

ვინ არის ნეტავ?!..

ბამოსვლა VI-სე

(ისინივე და მოხუცი შემოდის მედიღურათ)

მოსუცა

ვიცი, ვინც არის, ჩემო ხელმწიფევ!..
უსინათლო ვარ და მაინც ვხედავ!..
მაგრამ მაგისტვის ჯერ არ მკალია...
ბატონო მეფევ, ძლევა მოსილო,
ადილოს ღმერთმა უენი მეფობა!..
და უენც გმირთ-გმირო, ბატონიშვილო,
ამიერიდან საშვილი-შვილოთ

კურთხეულ იყოს შენი სახელი,
რომ შენთან ერთად იდიდებოდეს
შენი მშობელი, შენი გამზდელი!..
დღემდინ ტანჯული ჩვენი ქვეყანა
შენით სულს ითქვამს აწ თავისუფლათ
და შენც, უფალო, ამდენი ტანჯვა
სამარადისოთ იკმარე მსხვერპლათ!..
ახლა კი, შეილო, შენთან მოვდივარ!..
აბა, მიჩვენეთ, მივიდე ვნახო,
რომ ხმალაძიანთ უკანასკნელ მსხვერპლს
უკანასკნელათ ხელი შევახო... (დაუჩოქებს)
აბა ხარ, შეილო?... ეს ვილა არის?..
შენი ლევანიც აქა გყოლია?..
მადლობა უფალს, რომ მაგის ჯავრი
სამარეში თან არ ჩაგყოლია!..
ერთად წასულხართ... აქ არ გელირსათ
ბედნიერება, შეება და ლხინი,
მაგრამ იმ სოფელს სამაგიეროთ
დაგედვასთ თავზედ ნათლის გვირგვინი...
(მოეხვევა. ზარების რეკა მოისმის)

შედეგ

ჩუ!

დედოფალი

კარისაა ეს ღვთის მშობელი,
პარაკლისს იხდის, ჩანს, სამადლობელს!..
ჩვენც ღმერთს მადლობით ავუპყრათ ხელი,
რომ თაყვანი ესცეთ მის დიდ განგებას
და მოვიყაროთ მუხლები მის წინ. (იჩოქებს)

მეფე

„აღდეგინ ღმერთი და განიბნინენ
ყოველნი მტერნი იმისნი!“

ეკლ^ა

ამინ!

(ისმის რეკა, ფარდა ნელ-ნელა ეშვება)

სატრფიალო ლექსები

(შეკრებილი სოსიკო შერკვილაძისაგან)

იმრეთი დამიელია,
ქართლი, შემიჯერებია,
არ მინახავს შენისთანა:
ყელი მოგიღერებია,
წამწამსა და წამწამს შუა
ბალი გაგიჩერებია,
შიგ სურვილი დაგიტესავს
ყველა გაგიშტერებია!..

2

ქალო, მესმა-ქება შენი,
უცხო თემსა მიაბგესა;
სანახავათ გამოვიჭერ,
მაგრამ ჯაჭვით დამაბესა,
არ მალხრსეს ნახვა შენი,
ყველგნით მახე დამჩგესა,
თვალსა ჩემსა ნახუ შენი
ვა, თუ დაუგვიანდესა!..

3

ქალმა დაუღვა ურემსა,
ზედ გაურიგა ბერაო,

დაუჯდა ურმის თავზედა,
ხმა წვრილათ დაამღერაო.

4

არ ნახულა შენისთანა
დედის მუცლით დასახული:
შექმნით—სახე-მხიარული,
წალკოტი ხარ პირმეტყველი;
თითქმის მზე ხარ ამოსული!..
რაც რომ თვალი შენ არ გხედავს,
სულ-ხორცითაც არ არს სრული!..

5

ქალო, ნეტაი შენი ხმა
ავათ-მყოფს გამაგონაო,
აქიმათ შენვე გაქცია,
შენს ახლოს დამაღონაო!..

6

წყალს გაღმა ქალმა ლამაზმა
ჩიქილა დამიქნიაო,
ის იქით მოკლა სურვილმა,
მე აქეთ წამაქციაო!..

7

8

ქალმა რო კოკა აავსო,
ჩამოჯდა წყლის პირს ქვაზედა,

დანიშნულს დაპირებოდა:
იქ მოგიცდით წყალზედა.

8

გოგომ რომ ვაშლი მესროლა,
მატკინა გულის ფიცარი,
თუნდ მომკლან, სახელს არ ვიტყვი,
ღმერთმა უშველოს—ვინც არი.

9

ლამაზმა თქვა: საყვარელს
სიცილით შევეყვარები,
შორიდან დავწვავ, დავდაგავ,
ახლოს არ მივეყარები.

10

გოგო, ისე ლამაზი ხარ,
ფერსაც ვერ გიცვლის ზამთარი;
მომცემ სიცოცხლეს, თუ მომკლავ?
შემომითვალე მართალი.

11

ნუ იცინი, ნსურც: მაცინებ,
თვარამ დაგვაქორებენო,
სიყვარულს რომ გაგვიგებენ,
დაგვაშორი-შორებენო!..

12

ჩვენს კორღზედ ერთი ველია,
ია დგას ვარდი ჰვენია;
კოშკი დგას მარმარილოსი,
ცას წვერი მიუბჯენია,
შიგა ჯის ქალი ლამაზი,
ტან-ლერწამ-თმა გიშერია,
ბროლის გულ-მკერდა-ღაბაბა,
პირი თმისაგან ბნელია,
გულით მტრედია უმანკო,
ღონით ვეფხვი და ლომია,
ვისაც შებშია, სუყველა,
ვით კატა, დაუმონია,
იმისა შემბმელი მტერი
ჯერ არვის გაუგონია.

13

შაქარზედა უფრო ტკბილო,
სანთელივით ჩამოქნილო,
ჩვენ მეუფემ ნუ გაგვყაროს,
ტურჯავ, ქოჩორ-დავარცხნილო!..

14

ქალო, ეგ რა შემოგიკრავს,
შუბლი დაგიშავებია,
მარგალიტის ძუძუები
გულზედ ავისვენებია,

ჩემი გული შენ მოგიკლავს,
სხვისი გაგიმთელებია!..

15

ქალმა აიღო ქვა, დამკრა,
რა გულმა გააბედვინა?
შიგნიდან გული მომიკლა,
გარს ცეცხლი მოადებინა ..

16

ნეტაი ვიყო მე ვარდი,
შენ წინა გავიშლებოდე;
პატარა ჩიტათ მაქცია,
უბეში ჩაგიჯდებოდე;
შაქარ-ყინულათ მაქცია,
ენაზე დაგადნებოდე;
მასუკან მოვკვდე, რა მგამა,
შენ კეთილს მოვესწრებოდე!..

17

აქიდანა და შენამდინ,
ვარდი მასხია ენამდი,
რომ ვინმე გამამიშვემდეს,
სულ ფრენით მოვალ შენამდინ.

18

ლამაზმა ქალმა დამწყუველა,
თავ-შეღებულმა ინითა,

ნეტაი იმას შემყარა,
ავივსებოდი ლხინითა!

19

გზა სიარულმა დალია,
სიბი ქვა წყლისა ჩქერამა,
ყმაწვილი ბიჭი და გოგო
ერთმანეთისა ცქერამა.

20

ქალო, ღმერთმა ბედი მოვცეს:
შეხაროდე შენსა ქმარსა,
თავზედ გვირგვინი გეკურთხოს.
წმინდა ეკლესიის კარსა.

21

თალაღმე, გამათხოვებენ,
თულულმე, წამიყვანენო,
შეჩიკერვენ წითელ კაბას,
საყდარში შემიყვანენო..

22

რას მერიდები, გოგონა,
რას კეტავ კარებს მაგრათა?
შენი მტერი ხომ არა ვარ,
შემმოგივარდე ძალათა?!

ყოვლით მესმა ქება თქვენი --
 შვიდ მნათობთა მაგიერათ;
 ყოელის ტურფის უმჯობესნო,
 ტახტზედ ჯიხართ ღმობიერათ;
 ღმერთმა თქვენი თავ-გვირგვინი
 მოგიხდინოთ ბედნიერათ,
 ყოელად-წმინდამ ვაჟი მოგცეთ,
 შეგაბეროსთ ღმობიერათ!

ყველა ფრინველი ხეზე ზის,
 მწყერი მიწაზედ გოგდება,
 ქალო, რათ გინდა უცხო მხრის,
 დასწეულდება, მოკვდება!..

მინდვრიდან მოხვალ შენ, ქალო,
 ამომავალი მზე ხარო,
 ნეტაი იმის დედასა,
 რომლის მკლავზედაც წევხარო!..

ქალები დაგროვებულან
 სიმიდის სათოხნელათო,
 ლოყევი დაწითლებიათ
 ბიჭების საკოცნელათო.

27

დაბრუნდი, თუ დაბრუნდები,
ვით ხარატული ჯარაო;
გამზდელი შენი ვაცხონე,
ერთგული შენი ლალაო.

28

ქალმა თქვა: ქმარი არ მინდა,
ნუ გამათხოვებ, დედაო;
თუ მიმცე, ისეთ კაცს მიმეც,
რომ იყოს გუთნის დედაო.

29

გოგომ მოაწყო ოჯახი,
ვით პატარძალიმ ორთული,
წინდა, საჩოხე ჩამაცვა,
თავის თითებით დართული.

30

შენი შენობა დაიქცეს,
შენი ქვითკირის კედლები;
მიტხარ, თუ ჩემი არა ხარ,
წავალ სხვას შევეკედლები.

31

სად მოიცალა ი ღმერთმა,
შენი თვალ-წარბის წერათა?

ან რით შეგამკო ეგეთი,
ან სად დასწერა ხელათა?

32

საიდან მოხვალ შენ, ქალო,
მხარზედ რომ გიდგას კოკაო?
მომზადებულხარ სარძლოთა,
დაგწითლებია ლოყაო.

33

ბიჭმა რა იცის გოგოსი,
რას იმას უგდებს ყურსაო?
შამოიჭირებს სარტყელსა,
სამ დღეს არა ჭამს პურსაო.

34

წყალსა ნაფოტი მოჰქონდა,
აღვის ხის ჩამონათალი;
დადექ, ნაფოტო, მიაბე
მოყვრისა შამონათვალი.
— შენი მოყვარე ტან-წვრილი,
შუა გზას ვნახე დაჭრილი,
დავჯექ და ბევრი ვიტირე,
ზედ მივაყარე ქვა წვრილი.

35

გოგომ ფიჩხი ჩააყარა,
თონე ამოპრიადლაო,

მორჩა საქმეს და თამლერა,
ხმები ჩააკრიალაო;
რომ შევხედე, — შემომხვდა,
რეტმა დამატრიალაო...

36

ჩემი ძმა გადამეკიდა:
ბიჭო, შეირთე ცოლიო;
მთიულის ქალი დავნიშნე
ბრიყვი და გაუზღელიო;
მერე ლექსი გამომითქვეს
საკიცხავ-სალანძღველიო:
„მთიულის ქალი შეირთო
ბრიყვი და გაუზღელიო,
ტლანქი და ჩასქელებული,
გოგროხას უგავს წელიო!
სამი სარტყელი უყიდა —
სამრვე ჭიაფერია —
წვერი წვერზე გადააბა,
ერთიც არ შემოწვდენია!
გერისთობას წაიყვანეს
მორთული საკვირველია,
ურემში არ ჩაეტია,
ცხენს მოუწყვიტა წელია!..

37

გოგო, შენს მოლაღატესა
მალლა ღმერთი გაუწყრესა!

ომში შეტანილი ხმალი
მარაკშიაც გაუტყდესა;
იალბუზის მინდორზედა
ნიაფ-ღვარიც აუდგესა;
წყალ ძლიერ მოწყურებულსა
წყაროს წყალიც დაუშრესა;
გოგო, შენს მოღალატესა
მალლა ღმერთი გაუწყრესა!

38

ქალო, შენი ეგ მიყვარდა
ეზო-ეზო სიარული,
ტანთ ჩაცმა და თავთ დახურვა,
თეთრი პირი მხიარული;
წარბი გიგავს ვახის წალამს,
წამწამი მელან-თალაქსა;
საითაც შენ გათხოვდები,
ნეტავ იმ სოფელ-ალაგსა!

39

იარე, ქალო, წავიდეთ,
მინდვრის ყანები ვნახოთო,
დავკრიფოთ ია და ვარდი,
დაესხდეთ და ღვინი ვნახოთო.

40

ვაი, დედა, თავი მტკივა,
სად არის შავ-ბალახაო?

შავმა ქალმა დამიტირა,
თეთრმა ქალმა დამმარხაო.

41

ამ სოფლისთანა ქალები
არ არის ქვეყანაზედა:
დამწკრივდებიან შეშაზე,
როგორც ვარსკვლავი ცაზედა;
სალამოს მოიმღერიან
სხვა-და-სხვა ტურფა ხმაზედა;
ნეტაი იმათ ოჯახსა,
ვისაც მიუვათ კარზედა!..

42

სამკალშია შევიწიე
ე სოფლის გოგო, ქალიო;
ერთმანეთს ეჯიბრებოდენ,
ძნა დავდგი დიდი ძალიო;
ყველაზე კარგათა მკიდა
ოთარას პატარ-ძალიო,
მაგრამ ჯობნიდა იმასაც
ი გლენხას*) ტურფა ქალიო;
ლოყები დაწითლებოდა,
როგორც რო ცეცხლის ალიო...
იმან მიჩხვლიტა გულშია,
ზე დამრჩა ორივ თვალიო,

*) გლენხა მამაკაცის სახელია ქართლში.

თუ ცოლათ არ წამომყვება,
სხვა ნუ მეღირსოს ქალიო!..

43

„ჩარი რამას“ ხმაზე

ჩარი რამა, მანანაო!..
ქალო, შენმა სიყვარულმა
მე სიცოცხლე მანანაო!..

ჩარი რამა, მაგდანელო,
ჩემო დამწველ-დამდაგველო!..

ჩარი რამა, გულქანაო,
თეთრ-ფუნჩულა, სუქანაო,
შენმა მაყვალა თვალ-წარბმა
ჩაატანა გულთანაო!..

ჩარი რამა, ბიცოლაო!..
ჩვენ შიმშილით ვიხოცებით,
არა გამოგვიცხვა რაო.

ჩარი რამა, ძამიაო,
ჩვენი ასე გაჩერება
ძიმწარე და შხამიაო!

ჩარი რამა, მაგდანაო!

ნეტავი შემაძლებინა
მამიყვანა მადანაო!

ჩარი რამა, ბიძიაო!
ხრმალ-ხანჯალი ჩაგჟანგვია,
ველარ ამოგიძვრიაო!

ჩარი რამა, მამიდაო!
ნეტა მოგვცა ის ძალ-ლონე,
როგორც ეხლა ჩვენ გვინდაო!

ჩარი რამა, ბაბუაო!
ქართულ თუთუნს ვერ გიშოვნო,
მახორკამა გაბრუაო.

ჩარი რამა, მატრონაო!
ნეტავი ჩვენს სახლსა და კარს
ჩვენვე დაგვაპატრონაო!..

ციდან წამოვა ტოროლა,
ჩამოთვლის გალობასაო,
წიგნი, ჭრა-კერვა გცოდნია,
ნეტა შენს ქალობასაო!

ლამაზი ხარ და კეკლუცი,
კაცი არ მოგეგზავნება,

თუ ჩემი თავი შენ გინდა,
ყველა შორს გაემგზავრება.

43

ასეთია კაცის გული,
ვით მორევი შავი ზღვისა;
ქალის გული ისეთია,
როგორც მოწმენდილი ცისა.

44

პატარა გოგოს ვუყვარდი
შავ-თვალ-წარბ-გიშერ-თმიანსა;
ტანი უგავედა საროსა,
ლოყები წითელ ქლიავსა!..

45

ქალმა ვაშლი შემომტყორცნა,
ამოიღო უბიდანა:
— „ჩემეულათ შეინახე,
არ გადმიგდო გულიდანა.“

46

მიყვარს ქალი ფატუნი,
წელში გამოკვართული,
ყელ-ლაბაბ-ბროლ-ფიქალა,
შეხლართ-შემოხლართული.

47

ნეტაი, გოგო, მე და შენ
ყანები მოგვცა ზიარი,
შიგ სამარგელი გარია,
ნაპირი მისცი ტყიანი;
მე და შენ ტყეში შეგვლოლა,
ყანა თუნდ დარჩეს ტიალი!..

48

ტანი გიგავს ალვის ხესა,
სამოთხეში ამოსულსა,
კბილი ხშირსა მარგალიტსა,
სასურველათ მიწყობილსა;
შენ ხომა ხარ უცხო თემსა,
ვერა გნახავ აქ მოსულსა,
თუ შენ გულით არ მიყვარდე,
ღმერთი ამომართმევს სულსა!..

სოფელი ჭოლევი

(ქუთაისის მაზრა)

სოფელი ჭოლევი ოკრიბაშია. *) ის მდებარეობს ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთით ქ. ქუთაისიდან და ახლავს მას 7—8 ვერსის მანძილზე. ამ სოფელს საზღვრავს: აღმოს, და სამხრ. სოფელი კურსები, დასავლ. სოფ. სორმონი და ჩრდილ. — ზარათი და ოჯალა. ჭოლევის აღმოსავლეთ და დასავლეთ მხარეებზე გაწოლილია ორი მომცრო ქედი, რომლის დაფენება გვერდებზე გაშენებულია სოფელი. ეს ფერდოები იღევა ერთ პატარა ღელესთან, რომელიც ჰყოფს სოფელს ორ ნაწილათ: გაღმა-გამოღმა ჭოლევათ.

მცხოვრებლები ამ სოფელში 26 კომლამდე ირიცხება. მათ შორის, 10 აზნაურია, დანარჩენი—გლეხები. აქ ცხოვრობენ: მესხი, ჭიჭინაძეები (მათ შორის ჩვენი ცნობილი მოღვაწე—ალექსი ბესარიონის ძე ჭიჭინაძე), ჩარკვიანი, ყიფიანი, ბოჭორიშვილი, მალლაფერიძე, მანუელაშვილები, ნიშნიანიძე და ოკრებიძე. ამათ ცხოვრების უმთავრეს სახსარს შეადგენს ხვნა-თესვა. თესვენ: სიმინდს, ღომს, ფეტვს (მჭადს) იშვიათად პურს.

სახნავ-სათესი თუ საბალახო მინდვრები ჭოლევის თავისი საყოფი აქვს. აქაური მიწა ყანობს 7-დამ 10 და მეტ

*) ოკრიბა შედგება 5 საზოგადოებისაგან; აქ 40-ზე მეტი სოფელი ითვლება.

წლამდე. ამ სოფლის ერთ სიმდიდრეთაგანს შეადგენს ხეტყე. განსაკუთრებით საყურადღებოა აქაური წაბლარნი და რცხილნარი. მცხოვრებლები ჭრიან შემას და ჰყიდიან ქუთაისში: ურემს—4-დან 7 აბაზამდე.

ქოლევლები ბეჯითად ეკიდებიან აგრეთვე ვენახის კეთებას. მოსავლიან ძველ წლებში მოსახლეს მოუდიოდა 10—40 საპნამდე ღვინო. ახლა კი ეს მოსავალი ძლიერ შემცირებულია. აქ აშენებენ შემდეგი ჯიშის ვაზს: ანადასტური, ოხტოური, კამური, მწკანე (თეთრი და შავი), რკა-ვენახი, საფური, მარგული საფური, ბოლო დროს აზაბელა და სხვ. თითქმის ყველა მოსახლეს აქვს მოწყობილი მარნეულობა.

აქაური ხალხი ზრდილობიანი თავაზიანი და სტუმრის მოყვარეა. უმეტესმა მათგანმა იცის წერა-კითხვა, თუმცა უკოლა-კი არ აქვთ. აქ იციან გიორგობის დღესასწაულობა. განსაკუთრებული თვისება აქაური დღეობისა ის არის, რომ გიორგობის მეორე დღეს, 24 აპრილს, ეკლესიიდან წმ. გიორგის ხატს გამოასვენებენ; გამოასვენების დროს შეჰმოკრავენ ზარს. წინ მიდის მნათე, რომელსაც ხატი უჭირავს ხელში, მას მიჰყვება მღვდელი და უკმევს ხატს, ამათ მიჰყვებიან მგალობლები წმ. გიორგის ტროპარის გალობით და შემდეგ—ხალხი. ამ ამბით შემოუვლიან საყდარს და მერე გაეშურებიან „სათემოსკენ“, სადაც ცაცხვის ძირში მდებარე ქვაზე დაასვენებენ ხატს და დაიწყებენ შეწირვას. მღვდელი დადგება ხატის წინ და მასთან მიდიან შემწირველები; ამათ შიაქვთ პატარა ნაჭერი სანთლისა, ზედ შაურიანი (ან მეტი) იქნება დაკრული; ყველა ამას შემოახვევენ ხოლომე „სანთლის გულს“. შემწირველი დაიჩოქებს ხატის წინ, მღვდელი მას ორარს გადაათარებს თავზე და იტყვის: „შემოუწირავს (ამას და

ამას) ფული, სანთელი და სანთლის გული თავის საცი-
კოცხლოთ, საჯანმრთელოთ; გაუმარჯვე, წმ. გიორგი!“
უკანასკნელ სიტყვებს პირიდან გამოაცლიან მღვდელს
და ხალხი გაიძახის: „გაუმარჯოს, გაუმარჯოს, გაუმარ-
ჯოს!“ შემდეგ შეწირვისა ხატს ისევე გალობით და ზარის
რეკვით მიასვენებენ თავის ალაგას.

რომ ჰკითხოთ აქაურებს, რატომ პირველ დღეს, 23
აპრილს, არ გამოასვენებთ ხატსო,— გიპასუხებენ: „უჩ-
ვეველსა ნუ დამაჩვევ, დაჩვეულსა ნუ დამიშლიო“, —
ნათქვამია და ჩვენც ასე ვართ დაჩვეული, მოშლა არ
გვინდა და ვერც მოვშლით, რადგანაც ერთხელ გამო-
ვასვენეთ ხატი პირველ დღეს და რა მოხდა! არსით ღრუ-
ბელი რომ არ მოჩანდა, უცბათ იგრიალა, გავარდა მენი,
გამოუშვა კოხი (სეტყვა) და მანამდე არ დაცხრა ტა-
როსი, სანამ ხატი თავის ალაგზე არ მივასვენეთო!..

ტრუმორწმუნეობას აქაურებში, ნამეტნავათ დედაკა-
ცებში, ღრმათ აქვს ფესვი ვადაგმული. მძინარე ან ღვი-
ძარე კაცს რომ ფეხი გადააბიჯო, სიკვდილი იცის; ბუს
ან ოფოფის ჩამოსვლა ეხოში ცუდი ნიშანია; მარიამობა
ლამეს არ უნდა დაიძინო, თვარა კუდიანები დაგახრჩო-
ბენ; ახალწელიწადს ნემსს არ უნდა შეხედო, არც სიტყვა
„სავარცხელი“ იხმარო, — ამის მაგიერათ „ფოჩხი“ უნდა
თქვა და სხვ. თუმცა ქოლვეი, როგორც ზევითაც ვთქვით,
ოკრიბაშია, მაგრამ აქაურები თავის თავს ოკრიბლებათ
არა თვლიან; ოკრიბლებს კიდევ დაცინიან და შემდეგს
ანეკდოტებს მოგვითხრობენ:

ა) ოკრიბელის ცოლი თავის სახლს წავიდა, ქმარი
შინ დატოვა და დაუბარა: წიწილები ქორმა არ წაგართვას,
კარგათ უდარაჯეო. ოკრიბელმა თქვა, რაღა ამ წიწილებს
ეუდარაჯო, მოდი ერთი-მეორეზე გადავბამ და დარაჯი.

აღარ დაჭირდებაო. ასეც ჰქნა, მაგრამ რა გამოვიდა? მოფრინდა ქორი და სუყველა ერთად წააწიალა!

ბ) ოკრიბელი გვრიტს გამოედევნა დასაჭერათ. გვრიტი ხეზე შეფრინდა. „განა მე ვერ ამოვალ ხეზეო“, — თქვა ოკრიბელმა და ავიდა კიდევ. კარგა ზევით რომ აცოცდა, გვრიტი გაფრინდა, „მე-კი ვერ გამოვფრინდებო“, — თქვა ოკრიბელმა, იშვირა ფეხები, გადაფრინდა და მიწაზე კი დაიმსხვრა!..

გ) ოკრიბელს ცულდი (ცული) გაედვა მხარზე და ტყეში მიდიოდა შეშისთვის. უცბათ ვიწრო ორღობეში მონადირეებისაგან დაფეთებული შველი შეეებცა. ოკრიბელმა თქვა: „პირით რომ შემოვკრა შველს, ტყავი გაეჭრება და ტიკი აღარ გამოვაო“. შველი რომ გაუსწორდა, ოკრიბელმა შემოაუჭნია ცული და ყუით შემოაჭკრა, მაგრამ შველს ვერაფერი დააკლო; ტიკიც დაეკარგა და ხორციც!

დ) ორი მონადირე, სისონა და გლახუა, წავიდნენ თურმე შველისთვის. მოიკვლიეს ორი შველი — ნეზვი (დედალი) და ვაცი (მამალი). ნეზვი მოჰკლეს, ვაცმა თავს უშველა. სისონამ უთხრა გლახუას: — „ძმაო, ეს ნეზვი შველი მე გამატანე, ხვალ ვაცს მოვკლავთ და ის შენ წაიღეო.“ — „კარგი, მაგრამ შენ ზარალში იქნები: ნეზვი პატარაა და ის ვაცი, ხომ შეხედე, როგორი იყო?! ამ ნეზვს ერთი კაი დედალი ეკუთვნის დასამატებლათო“, — მიუგო გლახუამ, დაიჭირა ერთი კარგი დედალი, დაადვა ნეზვ შველს და გაატანა სისონას სახლში. მეორე დღეს ვაცი თვალითაც ვერ დაინახეს, არა თუ მოეკლათ. დარჩა გლახუა პირდაღებული!

ქოლევში და მის მიდამოებში ბინადრობენ:

ძხვრები:

მელა, ტურა, მაჩვი, კვერნა, თრითინა, კურდღელი.
უწინ ყოფილა: მგელი, დათვი, შველი, გარეული ღორი
და სხვა.

ყრინგელები:

ქორი, ძერა, მიმინო, ბუ, უფეხუა, ზარნაშო, კო-
დარა, სილახოხა, შაშვი, ჩხართვი, წრიპა, ჩხიკვი, მესკია,
ბედურა, სკვინჩა, გულ-წითელა, ჩიორა, მეკვირტია, ჭინ-
ჭრაქა, კულუმბური, წყლის-შაშვი, ბოლოქანჭალა, მე-
გუმბრია, გვრიტი, ტყის-ქათამი და სხვა.

ქვეწამავალი:

გველი, ძლოკვი, ხელიკი, ფსვენა (ფსვლიკვი), მუდო,
ზღარბი, (ტყის ბუძვი), ბაყაყი.

ბუს-შეშვები:

ფუტკარი, ბზიკი, ბუზი, კერლანა, ბუზა-ყრუა, ბუ-
ზარია, ჭრიჭინა, კალია, ციცინათელა, ფუნა-გორა (ნეხვის
ქია), მესნეულა, ხატის-პეპელა, ობობა და სხვა.

მატლები: მუხლოუხო, მჭრელი და სხვა.

მცენარეულობა

ხეები:

ნიგოზი, წაბლი, რცხილა, თხმელა, ხურმა, ნეკერჩ-
ხალი, წიფელა, ურთხმელა, ცაცხვი, დათვისმსხალა, ვერ-

ხვა, თხივსელა, შინდა-ანწლი, ხრეკო, კაპარი. მსხლები: ხეჭაჭური, სასალო, ქვამსხალა, ორშომა, კვირისთავა. ვაშლი: ტყაპალა, წითელი ვაშლი, თეთრი ვაშლი (საზამთრო), კიტრა-ვაშლი და სხვა. ატამი: საპობი (სახეთქი), სათალი. ბია, ლედვი: (ჩიტა-ლედვი, ბერძული), ბჟოლა, ტყემალი, ალუჩა, ალუჩა-ტყემალი, ქლიავი: გვირილა, წყალ-ქლიავი, კორკიმელი (ქანჭური), ბალი, ალუბალი, სხმარტლი და სხვა.

ჩინკებია:

ასკილი, იელი, შქერი, კაპარი (ჯონჯოლი), სირვაშლი, ბაძგარა, ნარ-ეკალა, ჯახვედა, წითელი კუნელა და სხვა.

ბაღახება:

მრავალ-ძარღვა (ქრილობის წამალია), წალიკა, თივა: ძურწა, წყერფეხა, ბურჩხა. ირაგა (რწყილის წამალია), ქინჯილოჯა, კრავის-კუდა, ნიგვზის-ძირა, ტუხტი, ოსარო (მოტეხილის წამალია), ძმერხლი.

ძაფიანა ბაღახები:

ფშალა, ხვართქლა, კილამურა (ხველების წამალია), ლეშუტა (ბღერის წამალია), გვიმბრა, ანწლი, გვიმრაჭა, ფერა-ფერა, ლენცოფა, ბუძგურა, დიყა, ძირ-მწარე, კახა და სხვა.

ბოსტნეულობა:

ქლაკვი, ტარხუნა, პრასა, ნიორი, ქონდარი, ზაფრანა, ჯაშველამი, ცერეცო, კამა, ნიახური, ოხრახუმი, ქინძი და სხვა.

მხალეულობა:

წითელი-მხალი, კანაფა-მხალი, მიწა-მხალი, ჩიტისთავა, წვადინელა, ეკალა, ქალშავა, ქალაკოდა, თიკნისკუდა, ქათმისქონა, ქათანაცერა, ჭინჭარი, ჯიჯლაყა, მოლოქა, ხარის-კბილა, მეჭეხი, სვინტრი, ძროხის ენა და სხვა.

ყავილები:

ასკილი, ბაია, კოჩეტა, ია და სხვა.

სოკოები.

ჯღავანა, ზურგ-მაგარა, არყა, ჩოხა-შავა, სოკო-შავა (ზამთარშია), ქეჭკეტა (ქაღუა), ტრედლუა, ღვინუა, სოკო-წითელი (ნიყვი), ხახვილა, მიქელა, ქამა, წერესო და სხვ. მანჭკვალა, ბეოლის სოკო (სოკოებია).

დარუბანდის კანების ჩამოხსნა და გელათში მოცანა
დავით აღმაშენებელისაგან

(ლეგენდა)

ერთ ქართველ ვაჭარს საქონელი წაეღო დარუბანდში გასაყიდათ. გზაში თურმე ლეკები დაეცენ და თუ რა-

მე ებადა, ყველაფერძ წაართვეს. ვაჭარი მიიქცა ლეკის უფროსისადნი თხოვნით: შენს საბრძანებელში მოვედი, საქონელი მოვიტანე გასაყიდათ და შენმა ხალხმა სულ წამართვა; სამართალს ვითხოვ: წართმეული დამიბრუნეთო.

— შენ სადაური ხარ? — ჰკითხა ლეკის უფროსმა.

— მე ქართველი ვარ.

— ჰო, აბა, მიდი საქართველოში და შენს მეფეს, დავითს, ფეხ-ქვეშ ჩაუგორდი და სამართალი იმას თხოვეო, — უთხრა ლეკმა.

— სამართალს მე შენა გთხოვ, თვარა დავითს რომ ეს ვუთხრა, საქმე ცუდათ წავა.

— ჰმ!.. ცუდათ წავა!.. რას მიზამს დავითი? დარუბანდის კარები არ ჩამომიხსნას!..

ვაჭარი დაბრუნდა საქართველოში და ყოველივე უამბო დავითს; ისიც დასძინა, ლეკმა რომ თქვა „დავითმა დარუბანდის კარები არ ჩამომიხსნასო“. დავითმა ვაჭარს უბრძანა: „რადგან შენ ლეკებმა საქონელი წაგართვეს და მათმა უფროსმა შენი თხოვნა არ შეიწყენარა, ამისთვის მე იმ დაკარგულ საქონელს საქონელითვე უკან დავიბრუნებო“. ეს თქვა და მიაყვანია ათასი ცხენი, ათასივე მათი წინამძღოლი, გააკეთებია ორი ათასი კილობანი და თითოში ჩასვა თითო შეიარაღებული ქართველი; ცხენების წინამძღოლები გამოაწყო ვაჭრულათ; ყველა ამეებს წინ გაუმძღვარა მომჩივანი ვაჭარი და გაისტუმრა დარუბანდში, თითონ-კი უკან წაჰყვა. როცა დარუბანდს მიუახლოვდნენ, დავითმა გაგზავნა კაცი ლეკის უფროსთან, საქონელი მომაქვს გასაყიდათ და ქალაქის კარები გააღეო. ლეკებს გაეხარდათ: უფრო მეტ საქონელს ვიშოვითო და გააღეს კარები. დაღამდა. შუალამისას დავითმა გაახსენე-

ვინა კილობნები და ამოაშვებინა იქიდან შეიარაღებული კაცები. ფეხზე იდგა სამი ათასი გულოვანი მეომარი. ამათ აიღეს დარუბანდი, წაართვეს ქალაქის კლიტეები ლეკთა მთავარს და ნადავლით დაბრუნდნენ შინ. დავითმა ჩამოახსნევინა რკინის კარები, რომელიც დარუბანდში შესავალ გზას იცავდა, შეუბა შიგ ლეკები და ისე ჩამოიტანა გელათში. ერთი ამ კართაგანი დღესაც მოწმობს დავითის სიღიადეს.

ლეკების მთავარს მეფე ლმობიერათ მოეპყრო, დანაშაული აპატივა, დაჭერილი ჰყავდა და გაუშვა. მაშინ გათავისუფლებულმა უთხრა მეფეს: „რადგან ამდენი სიკეთე მიყავ, ეს მაღლიც ზედ დასძინე: ერთი ხარის ტყავის სიტართე ადგილი მიბოძე დასასახლებლათო“. დავითმა უბოძა. ლეკთა მთავარმა მოატანია ხარის ტყავი, დაჭრა იგი წვრილ-წვრილ თასმებათ, გადააბა ერთი მეორეზე და ამ სახით თასმა იმ სიგრძე შეიქნა, რომ მთელ დარუბანდს გარშემოუარა, დავითმა ვერაფერი ვეღარ თქვა და დარუბანდი ისევ ლეკებს დარჩათ.

მოხუცა და სომეხა

(ხალხური)

ერთ სოფელში ცხოვრობდა მოხუცებული ცოლი-ქმარი. მათ ერთი ღომის ყანა ჰქონდათ; შიგ წეროებმა დაიწყეს სიარული და ღომის ჭამა. ერთხელ დაუდარაჯდა ბერი-კაცი, დაიჭირა ერთი წერო და წაიყვანა შინ. გზაში წერომ უთხრა: «გამიშვი და ბედს გწევ: ყველა წეროებს დაგაჭერინებო». მოხუცებულმა დაუჯერა და გაუშვა. წერომ მაღლი უთხრა; დაუბარა, ამა და ამ დროს

მოვალ, წეროებს მოვიყვან და შენი სახლის კარები ღია დამიხვდესო. დანიშნულ დროს მართლაც მოფრინდენ წეროები, წინ მოუძღოდათ ნაცნობი წერო, რომელმაც ისინი მოხუცის სახლში შეიყვანა. მოხუცი კარებთან იყო მიმალული; უცბათ კარები მიუგდო და წეროები სახლში დაამწყვდია, ნაცნობი წერო-კი გაუშვა. მოხუცებულებმა წეროები დაკლეს, გაფცქვნეს და შესაწვავათ გაამზადეს. იმ ღამეს ამათ ერთი სომეხი ვაჭარი ესტუმრათ. ვახშმათ მოიტანეს ოთხი შემწვარი წერო: ორი ცოლქმარს მოუნდებოდა, ერთი ვაჭარს მიართვეს და ერთიც— თავის ბებერ კატას. ვაჭარი გაკვირდა: ე რა მოსარიდებელი სულიერია ასეთი, რომ მაგასაც მთელი წერო მიართვესო. „მოსარიდებელია და არა!.. — მიუგო მოხუცმა: ეგ წეროები ყველა მაგ კატის დაჭერილია! — მაგას დავაკრავ ფიცარზე, შევდებ მალალ ხეზე და რაერთიც ფრინველი გაიქროლებს ჰაერში, სუყველას დაიჭერს და ძირს ჩამოჰყრისო“.

გაუკვირდა სომეხს! „მომყიდე ეგ კატაო“, — უთხრა მოხუცს. — „მაგის ფასი დიდია, ვერ შეიძლებ ყიდვას, თავი გაანებეო,“ — უთხრა მოხუცმა.

— მაინც?

— ათასი მანეთია უკანასკნელი ფასი!

სომეხმა ამოიღო ათასი მანეთი და მისცა მოხუცს; კატა წაიყვანა, დააკრა ფიცარზე გულ-აღმა, როგორც მოხუცმა ასწავლა, შედვა მალლა ხეზე და ერთ ღამეს ამყოფა ზედ. მეორე დღეს, დილით, სომეხი აჩქარებული მივარდა ხის ძირში, თან ტომრები წამოეღო ფრინველების ჩასაყარათ, მაგრამ იქ ვერაფერი ნახა, გარდა კბილებდაკრეჭილი კატისა! გაჯავრდა ვაჭარი: ე რა ხრიკი მიუყო ი ბებერმაო, და გასწია მოხუცისას. უკანასკნელმა

ადრევე იცოდა, რაც მოხდებოდა. ამისთვის აიღო ხარის გარეცხილი წელი, გაავსო ქათმის სისხლით და შემოახვია ცოლს კისერზე ისე, რომ არც-კი ეტყობოდა. როცა ვაჭარმა ფულების თხოვა დაუწყო მოხუცს, უკანასკნელმა ამოიღო დანა, გაუქნია ცოლს კისერში, ქალი იქვე დაეცა და სისხლი ღვარათ წასკდა. „ამის ბრალი იყო იმ კატის გაყიდვა“, — იძახდა მოხუცი. სომეხი შემინდა, გაქცევა დააპირა, ხათაბალა არაფერი გადამეკიდოსო. მოხუცმა შეაჩერა: რას მირბიხარ? რამ შეგაშინა? ამ ქალს, თუ გინდა, ახლავე გავაცოცხლებო, აი ჩემი შავ-ტარიანი დანა აქა არა მაქვსო? ეს თქვა და აიღო დანა, უჩურჩულა რალაცა და ქალი ფეხზე წამოდგა! გაუკვირდა სომეხს: რას ხედავს ჩემი თვალეზიო! მომყიდე ეგ დანაო, შეეხვეწა სომეხი მოხუცს. მორიგდენ კიდევ ათას მანეთათ, გახარებული სომეხი წავიდა შინ. იქ ქორწილი ჰქონდა: ქალიშვილი გაათხოვა. სომეხი გადმოველო თავზე სუფრას და ცეკვა დაიწყო. ხელში დანა დაიკავა. პატარა ხანს იქით ცოლიც გამოითხოვა საცეკვრათ და ისიც გამოჰყვა. გამხიარულებულმა სომეხმა მოინდომა სასწაულის ქმნა და გაუყარა ცოლს დანა კისერში. ქალი იქვე დაეცა. შეიქნა ერთი წივილ-კივილი და ყველანი მომაკვდავს მიესიენ!.. სომეხი-კი არხეინათ ცეკვავდა! მაგას ახლავე აღვადგენო, თქვა ვაჭარმა, აიღო ნაყიდი დანა, დაუწყო ჩურჩული და, როდესაც გაათავა, ქალმა სული დალია! იყვირა სომეხმა, ითავცემა და გაჯავრებული წავიდა მოხუცთან. ბებერმა უთხრა: „ჩემი ქმარი სამი ღღეა, რაც მოკვდა, ქილახორში გღია, გამსვენებელიც არავინ არისო“. — მაშ, მე გავასვენებ მაგასო, უთხრა სომეხმა, მოიკიდა ზურგზე ქილახორი და წაიღო ზღვისკენ. გზაში ჩამოისვენა, ტყისკენ გადაუხვია. მაშინ მოხუცი ამოძვრა ქილახორიდან და

იქვე ცხვრის მწყესს უთხრა: „მე მეფეთ მივყავარ იმ კაცს შორეულ ქვეყანაში, მაგრამ, რადგანაც მოხუცებული ვარ და მეფობა აღარ შემიძლია, ამისთვის იმ ჩემ ადგილს შენ გაძლევ, წადი ჩაწევი ქილახორშიო. მწყესს გაეხარდა და ჩაწვა ქილახორში. სომებს არაფერი შეუტყვია, მოიკიდა ზურგზე ქილახორი, მიიტანა ზღვასთან და გადაუშვა შიგ. დაბრუნდა, მოდის და რას ხედავს! წყალში გადაგდებული, დამრჩეალი მოხუცი აკი ცხვრის ფარას მიერეკება აგერ!!— „შენ აქ რა გინდა, ზღვაში არ გადაგადგეო?“ შეჰყვირა, სომეხმა. — მართალია, მაგრამ ხომ გაიგონე, ზღვაში როგორ ვბუყბუყვები; მაშინ ცხვარს ვერეკებოდი ზღვიდან, გამოვრეკე და აი, აგერ მომყავს. სომეხმა იფიქრა, ალბათ ბევრი იქნება კიდევ ზღვაში ცხვარი, მოხუცი ყველა ვერ გამოვრეკავდაო, დაბრუნდა უკან, იშვირა ფეხები, გადავარდა ზღვაში და ჩაირჩო შიგ.

ხალხური ლექსები

შესხმითი.

ნეტავ რა არის მისთანა, ამომავალი მზისთანა?
გაღმა-გამოდმა ქალაქი, შუაზე მაინდისთანა?
წყალში რომ ფეხი უდგია—იმ „ოქროს ჩარდაყისთანა“.
კაცის ხელითა ნაშენი—საყდარი გელათისთანა,
დედის ძუძუთი ნაზარდი—მარიამ დედოფლისთანა?..

ბერიკატის გოდება

ბერიკაცი ვიყავი, ლაშქარს გამაწვიესო;
ხილზე რომ ვერ გავედი, ფეხით გამათრიესო;
ჩემი კაკუქელა ჯოხი თავზე დამამტვრიესო,
გარეთ ვეღარ გამოვიჩნდი, სახლში დამამწყვდიესო!..

ჩონგურზე დასამღერებელი

ჩონგურო ჩემო, ხისაო!
ბაბუა ჩემის მოჭრილო,
ბებია ჩემის ხნისაო,
თავათ ტანი გაქვს ბჟოლისა,
ტარი გაგია მსხლისაო;
წაგიღებ დარბაისლებთან,
გაგვაწვევინებ ღვინისაო.

წუხელი რწყილმა მიკბინა შუა-ღამისა ხანსაო,
ავდექ, სანთელი ავანთე, გავუდექ რწყილის კვალსაო,
მივეწიე და დავკარი შუა ბეჭისა ფრთასაო;
სისხლი ამდენი ვადინე, — ფეხში მტაცებდა ქვასაო.
აჲმართე მისი ბარკალი, ზე აწვდა მალლა ცასაო,
ქართლ-კახეთი მოუწდა მის გასასხიზავ ტყავსაო!

სატრფიალო ლექსება!

ჩემო ამ სოფლის სიცოცხლევ,
სული ხარ ამომავალი!..
ოდეს გამოვა იგი დღე,
პირსა გაკოცო მრავალი?

მალლიდან გადმოვიხედე,
დაგხედე მწოლიარესა,
ფერი მიგიგავს ლალ ღვინოს,
ქიქაში მდგომიარესა.

ავი ქალა

ავი ქალი და კაპასი
მოაკრაჭუნებს კბილებსა,
ქმარს მოსაკლავათ არ ზოგავს,
ამოსაწყვეტათ შვილებსა!

პურშავი

სტუმარი მიყვარს ასეთი,
კბილი არ ჰქონდეს არც ერთი.

სუფრული

წავიდეთ, ბიჭო, წავიდეთ,
მინდვრის ყანები ვნახოთო,
პური და ღვინო წავიღოთ,
დავსხდეთ და ღვინი ვნახოთო.

მასპინძელ კარგათ მასპინძლობს
გულითა მხიარულითა,
ახალი ჩექმა დაგლიჯა
მარანში სიარულითა.

ანდაზები

1

ვირს რქა აზ ამოუვიდა და თავის თავი ყმაწვილი
ვეგონა.

2

ნაგავზე ამოსული სოკო დიდი გაიზრდება, მაგრამ
მალე წაიქცევა.

3

ღმერთი მექუდვა: ამ ქუდს ღღეს მე დამახურავს,
ხვალ შენ, ზეგ სხვას.

4

უქუო თავმა ფეხებს ზარალი მისცა.

5

ფარა (ცხვრის ჯოგი) მობრუნდა, კოჭლი ცხვარი
წინ დადგა!

6

ორი ქოთანნი მივაღვი: ყურიანი და უყურო,
გაზაფხულს ერთად გავედით პურიანი და უპურო.

ნაკვეთი

ზამთარი იყო, ქართლელი გზაში მიდიოდა. უცბათ
ძალლი გამოვარდა და ყეფა დაუწყო. მგზავრი ქვის ასა-
ლებად დაიხარა, მაგრამ ვერ აიღო, რადგანაც ქვა მიწა-
ზე მიყინულიყო. მაშინ ქართველმა თქვა: „შე დალოც-
ვილო ღმერთო! ეგ რასა ნიშნავს, რომ ძალლი აგიშვია
და ქვა-კი დაგიბამსო?!“

შელოცვები

სისხლის ლოცვა:

ძმამ ძმა მოკლა, დამ და მოკლა, კაენმა აბელი;
სისხლო დადექი, კმარა ამდენი!

შაკიკის (თავის ტკივილი) ლოცვა

შაკიკი შემოჩვეულა სათიბისა ბოლოსაო;
ისე ჭამდა ქვიშასაო, როგორც ხარი თივასაო,
გაუწყრა წმ. გიორგი, გაიპარა დილასაო.

ჭვადის ლოცვა

დიდი, დიდი, დიდებული, ზედ საყდარი შენებული,
წიწილოვან მთასა პავლე იჯდა ქვასა.
პეტრემ უთხრა პავლესა; „რათ არა ჯამ პურსაო?“
მია არა ვქამ პურსა, ქვალი მასვია გულსა.
რა არის მისი წამალი? უხელოთ დაჭერილი ქორი,
უჯეხოთ ჩამოყვანილი, უდანოთ დაკლული,
უცეცხლოთ შემწვარი, უკბილოთ შეჭმული.
წავალ ქალასა, მოვთხრი თავისით ამოსულ კანაფსა,
გადავყრი ზღვასა, არ გაეუშვებ გზასა!
ღმერთო, არგე ლოცვა ჩემი, ბრძანება შენი!

მუშური ლექსები.

(შეკრებილი სოსიკო მერკვილაძისაგან)

1.

ორშაბათობით გაშენდა
ციხე-ქალაქი ქვაზედა;
ადამიანის ცხოვრება
ვერავენ იღვა თავზედა;
ადგა ხარმა მოახსენა:
— „მე დამაწერეთ ქელზედა“.
წყვილი სანთელი აინთო,
მიეკრა ორთავ რქაზედა;
ვინც კვირა-უქმით შეაბას
რისხვა მიადგეს კარზედა.

2

ხარო, ხარი ვინ დაგარქვა?
ხარო, სახე-შვენიერო,
ჩვენ ნუგეშათ გაჩენილო,
ქელ ნაკურთხო, ღონიერო!

3

უღელი ხარი ვიყიდე,
ყანა ავიზიარეო;
მოვხანი, პური მოვიდა,
კვერი დავაბზიალეო.

4

შენ, ჩემო შავო კამბეჩო,
რა დავაშავე შენზედა?
ზაფხულს გითიბე ბალახი,
ზამთარს დაგაბი ბზეზედა.

5

შენ, ჩემო გუთნის დედაო,
ხარი გიბია მტრედაო;
მეხრეებს გამოართმევდი,
შეუხტებოდი ზედაო,
სიმღერა კარგი გცოდნია,
დასძახდი ზედი-ზედაო.

6

მთას ირემი გასუქდება,
ძირს ჩამოვა ღიჭობასა,
ბევრი მეხრე გავაცრუე
ჩემ პატარა ბიჭობასა.

7

შენ-კი გენაცვალე, ღმერთო,
ჩვენი გამოსახვისთვისო,
ახლო-ახლო დაგვასახლე,
ერთმანეთის ნახვისთვისო!

ზოგიერთმა კაცმა იცის,
გაძლება და გაგორდება,
რაგინდ საქმე უხდებოდეს,
საქმე აღარ აგონდება!

ქლაქიდან რო გიახელ,
გადმოვიარე მცხეთაო,
მოყვრისეული კამბეჩი
ყინულზე დამეჩხაო.

ბატონო, შენი სასახლე
ჰგავდა ქლაქის ქუჩასა;
განა არ მოგეხსენება,
პატივი უნდა მუშასა?

ვხნათ და ვთესოთ, ლხინიც ვნახოთ
ზედ დავლიოთ კამურიო;
თუ ბატონმა შეგვაწუხოს,
გამოვიხსნათ მამულიო.

უღელი ხარის პატრონსა
ენა უნდა ქონდეს მოკლე;

კამბეჩების პატრონს უთხრეს:
საყევარი დაუმოკლე.

13

შენი ჭირიმე, გუთანო,
მაგ შენი მრუდე ყელისა!
შენა ხარ პურის მომყვანი,
დამძველებელი ჭერისა.

14

ურემო, ფესვო-მაღალო,
ხუნდი გიყრია გიშრისო;
ხარები კარგი გიბია,
მაგრამ ტალახი გიშლისო.

15

ამილახვრიანთ ყმობითა,
ფქვილი ვერ დავდგი გოდრითა,
ვერცა ვხან, ვერცა მოვთესე
ვერც კალო ვლეწე მოზვრითა.

16

უფალმა ღმერთმა შენ მოგცეს
ოჯახი საძირკელიანი,
ხარი, კამბეჩი გუთნებით,
ურემი სავსე ძნიანი;

იმყოფებოდე ხალხ მრავლათ
მამიან-რძლიან-ძმიანი,
ლამაზი შემოგეყვანოს,
შვენიერი და ჭკვიანი.

17

გუთნის დედას რა აცხონებს,
რა შეიყვანს საყდარშია?
კაი დარში თვითონ იხნავს,
მოდგმურს უხნავს ავდარშია!

18

შე დალოცვილო, გუთანო,
შენი მიყოლა ძნელია;
დღისითა ხარი გირეკო,
ღამე გიტეხო ბნელია!..

19

ასე ჰგონია დუშმანსა,
არცა ხენენ არცა სთესენო,
არცა უბიათ ხარები,
არცა კალოსა ლეწენო!

20

კამბეჩი წევს და იკოხნის,
თავის ამინდი ჰგონია,

ლაფში დაფლული ურემი,
შინ მიტანილი ჰგონია!

21

ჩავვარდი საგონებელსა,
ვითა კამბეჩი მორევსა,
ვიწევ და ვერ ამოვედი,
დახე ამ ჩემსა ღონესა!

22

სახნის საკვეთი ჯამბარა
ჯაბიაშვილმა დაგვპარა,
ი ოჯახ ამოსაწყვეტმა
უხნავ უთვისი დაგვყარა!

23

აკი გითხარი ძიარო—
თქვენში ეგეთი ზნეაო,
წახვალ და მიუჩოჩდები,
სადაც კოჭობში რძეაო.

მესტვირული საჯიბრო

1

ლექსები ვიცი იმდენი,
დიღმის მინდორზე გძელია,

თუ გინდა, შინაც გაგატან,
მოგაწყვეტინო წელია.

2

კავლელაშვილი ელია
შაირის გამომთქმელია,
ჩაჰკმაკნის, ჩააკაკანებს,
როგორც მწირველი მღვდელია!

3

შაირის თქმითა ვერ დამლლი,
ახლოს ნუ მომეკარები,
წადი, სხვისაგან ისესხე,
ადე, მოძებნე კარები!

4

შაირებისა გამოთქმა
შენთვის რა გასაჭირია?
გული და თავი საფსე გაქვს,
გამოგიქნია პირია.

5

ქალაქს ვიყიდე ბარები,
მცხეთას დავაგე ტარები
თუ შაირები არ იცი,
რატომ არ მომებარები?

6

ეს რუისი რუისია, *)
ამას იქით რუებია,
შენისთანა მოშაირე
ბევრი გამიბრუებია.

7

ჩამოვიარე ღირბია,
სოფელი ვნახე დიდია;
ქვრივ-ოხრის მისაშველებლათ
არა სცოდნიათ რიდია.

8

ეშმაკათა და ქაჯათა
ჩამოვიარე გომზედა;
რძალ დედამთილი ჩხუბობდა
ახლათ შედღვებილ დოზედა.
რძალმა აჯობა დედამთილს,
თავი უხალა ქვაზედა,
ქმარს მიუტანა ამბავი,
გააგდებინა კარზედა.

9

ქალაქიდან წამოვედი
შაქრის პურები მომაქო,

*) რუისი სოფელია ქართლში.

სამი ტომარა შაირი
პირ წახლართული მომაქო,
თუ ისიც გამომეღვევა,
სამი ტომარა სხვა მაქო.

10

სამი სიტყვა გუშინ გითხარ,
სამი ღღესა—გახდა ექვსი;
შენთან ვერა გავყიდე რა
ვერც შაირი, ვერცა ლექსი!

11

ადიდებულა ტანაო,*
თან მღვრიემ მოატანაო,
ამტივტივა, წამილო,
შუა მტკვარს შემიტანაო;
იქ სამი მჭადი დავკარგე,
ზარალი იმისთანაო...
მცურავთან კაცი გავგზავნე,
მცურავი დავიბარეო,
სანამ მცურავი მოვიდა,
მჭადი შიგ ჩაიშალაო,
ნეტავ იმ სამი მჭადისა
ამბავი მამიტანაო,
მე მაშინვე მუხლს მომკვეთა,
ყელს დანა გამიყარაო.

*) მდინარეა ქართლში.

12

ეს ოხერი და ტიელი
რა დროს მოვიდა მარხვაო?
ამ დენმა ხახვის ჭამამა,
ყელები ამოგვხახაო...

13

თქვენი ჭირიმეთ, ბიჭებო,
თქვენ მომარჩინეთ ამასო,
მუცელი ვერ გამოვიძღე
ამ სატილო ქალაქსო!..

14

ჩამოვიარე წილკანსა,
თხა მოეწოვა თიკანსა,
ქმარი ქალაქს წასულიყო,
ცოლი ერდოზე ტლინკავსა!

15

რა ვუთხრა ციციანთ სუფრას?
თარხანიანთ გალობასა?
რა გინდ სიმართლით მოექცე,
ნუ მოელი წყალობასა!..

16

აღალის შიშით ვერ წავა
ნიბლია ჯვარობასა;

და თუ რომ გაიპარება,
ვერ იტყვის გალობასაო.

17

მოდმე და მანდილოსანა,
არიგება-ჩარიგება,
ერთმანეთის საკეთილოთ
აგისრულოთ გულის ნება;
გაცოცხლოთ, ღმერთმა გაცოცხლოთ,
სანამ იყოს თქვენი ნება!

18

ძირულა მოდიდებულა,
ყვირილას შიაქ ხიდიო,
ვისაც წამალი გინდოდეს,
თურმანიძესთან მიდიო.

19

არაოდეს არ ცხონდება
უშვილო და პურა-ძვირი,
თუ რომ პურ-შავი ცხონდება,
სამოთხეში შევა ვირი.

20

რას ღირსა შავი მელანი
თეთრი ქალაღის წერასა?
კაცი ვერსად ვერ წაუვა
თავის ბედსა და წერასა.

21

ჩემო მტერო, ჩემო მკვლელიო,
ჩემო კარის მეზობელიო!
შენ რომ ცეცხლი მამიკიდე,
ნეტა როდის მოვინელიო?

22

ერთ სიტყვას ისეთს გასწავლი,
დასამარხავათ კმარიყოს:
არ მოეხმარო ქვეყნის მტერს,
თუ სადმე წყალმა წაიღოს!..
ვინ იცის, ბედი გარისხდეს,
ნაპირში სადმე გარიყოს,
ღმერთს არ შესცოდო, არ იხსნა,
ხელი ჰკარ, მანვე წაიღოს!..

23

რაკიდან გამოვიპარე,
გადმოვჰყევე ქარის ქროლასო;
მწარე ამიღი დაგვიდგა,
ვერ მოვეფარეთ გორასო.
მოუხდათ მოძებებს ჩხუნკალი,
ერთი მეორეს კორავსო
და ღმერთმა ნურაეინ შეგასწროთ
მეგობრებ შუა ბრძოლასო!

24

ბიჭნო, ყველასგან დევნილნო!
ძმა-ძმას რად უწევთ მტრობასო?
ისა ჯობს მხარი-მხარს მივცეთ,
უფრო შეშვენის ძმობასო!

25

ჭინჭველს ღმერთი გაუწყრება,
ფრთები მხრებში გამოუვა,
ზეცას ასვლას მოინდომებს,
გზაში სული ამოუა.

26

გადავიარე ავჭალა,
პური არაეინ მაჭამა,
იმათი თხა და თიკანი
მშიერმა მგლებმა დაჭამა!

27

მე რო დათემა საქმე მიყო?
თავი ძალათ შემომაკლა!..
აღმართში თოფი ვესროლე,
თავდაღმართში გადიბარკლა,
მე რომ დანა არა მქონდა,
ჩემმა ამხანაგმა დაკლა,
უხეირო ხორცი ჰქონდა,
იმას ჯობდა ცერცვი-ბაკლა.

28.

ზოგიერთსა დედაკაცსა
სულ მუდამ ჯობს ნეზვი ღორი:
სახლი ვერ გამოუგვია,
მურტალია ოჯახქორი,
ისე გდია ნაცარშია,
როგორც მენახშირის ჯორი!..

29

დიდმა ლიახვმა პატარას,
შერთულს, გადახვია ხელი:
„გორამდინ ერთათ ვიაროთ,
შენ ძმობილი იყავ ჩემი,
შენ შამფური წამოიღე,
მე სამწვადე მომაქს ბევრი:
სამი ქართველი დავახჩვე,
ახლა სომხებს მივჰყავ ხელი.“

30

ამ ტიალ წუთი სოფელში
ბევრი ამბები ყოფილა,—
ყველას ჰკლავს თითო რამ სევდა,
ვინც კი ამ ქვეყნათ შობილა!

31

ამილახვრიანთ ბიჭებსა
შორს შეეტყობათ ქულზედა

მხარზე უწყვიათ ჯოხები,
თვალი უჭირავთ ჩხუბზედა!

32

ბერი კაცი თვრესო,
ვაშკაცს ერთი ხედესო,
ყმაწვილს სუნი მიედინოს,
ღმერთს თაყვანი სცესო.

33

უკუღო ხარი კუდისთვის
საძებრათ იარებოდა,
მებაღემ ყური მოჰკვეთა,
არამც თუ კუდი რგებოდა!..

34

შენ სატიალო, სიკვდილო,
როდის მოგეცი პირობა?
ცხენ ფრენით ჩამომირბინე,
სულ დამიკარგე ზდილობა!..
შენზე ქრთამი ვერ გავყიდე,
ვერც დიდი კაცის შეილობა!..

35

წავიდა, აღარ მოვიდა
ის მეწიწილე ძერაო,

ერთი ისეთი წაიღო,
თავისი გულის ჯერაო.

36

დედა, ობლების დამყრელი,
კაცის მკვლელს ედარებოდა,
უბეში უჯდა გველები,
ძუძუებს ეტანებოდა.

37

ვაი, დედნიემის ღმერთსა,
ხმა აგვირია ხველამა,
ერთმანეთი შეგვაძულო
სხვა-და-სხვა მტრების ენამა,
ერთი წიწილა გაგვაჩნდა,
ისიც მოგვეტაცა ძერამა!

38

კაცი თუ ვარგა, ჯილაგი
ნეტა რა საქებარია?
თუ თვით არ ვარგა, —სუყველა
ფუჭი და საცინარია.

გაცხადებანი

ბელაჟონი № 444

ქართულთა სახლებ-მიცემო ამხანაგობა.

„უშაგაჟალი“

ამით აცხადებს საყოველთაოდ, რომ მან გამართა საბაკალეო და გასტრონომიული მაღაზიები, სადაც მსურველთ შეუძლიათ შეიძინონ პირიანათ სხვა და სხვა სანოვაგე, სანელი და ხილეული; ჩაი, შაქარი, კაკაო და შეკოლადი; ღვინო, არაყი, და სხვა და სხვა სასმელები ადგილობრივი, რუსეთისა და საზღვარ-გარეთისა; პაპიროზი და თამბაქო სხვა და სხვა ფირმებისა და ყოველ-გვარი საყოველღეო საქირო საგნები.

1 ენკენისთვიდან გაიხსნა აქვე საყასბო, ევრობიულად მოწყობილი, და გაიმართა მასთან საბაყლო და რძის ნაკეთობის განყოფილებები.

მაღაზიებში მკაცრად არის დაცული სისუფთავე და ზრდილობიანობა მუშტართან.

ამხანაგობა იღებს კომისიით და ყიდულობს ნაღდ ფულად სოფლის მწარმოებელთაგან ყოველსაჟე მათს ნაწარმოებს.

შემოსვლა ამხანაგათ შეუძლიათ ყველას განურჩევლად წოდებისა, სქესისა და სარწმუნოებისა. სრული საწევრო წილი არის მხოლოდ ერთი თუმანი; ამ წილის ფულის შემოტანა შეიძლება ნაწილ-ნაწილადაც. მსურველთ შეუძლიათ აიღონ რამდენიმე წილი (რაოდენობა წილისა განუსაზღვრელია).

აღრმისი კუთხე ბარონისა და ბაზრის ქუჩისა, სახლი თ. კ. ი. მუხრან-ბატონისა, № 8/1

სახელმწიფო, სამეცნიერო და სალიტერატურო
ნახატებიანი გაზეთი

„კ ვ ა ლ ი“

გამოვა 1898 წელს ყოველ კვირაში ერთხელ ერთიდან სამ
თამახამდე

„კვალის“ ხელმძღვანელობას და რედაქციის მარ-
თვა-გამგეობას I იანვრიდან 1898 წ. იკისრებს
ბ. ნოე შორაღანია.

გაზეთი წლიურათ ღირს გაუგზავნელათ 7 მანეთათ,
ხოლო გაგზავნით 8 მანეთ. ნახევარი წლით გაუგზავნე-
ლათ 3 მან. 50 კაპ. გაგზავნით 4 მანეთ. სამი თვით გა-
უგზავნელათ 2 მანეთ. გაგზავნით 2 მან. 50 კ. თითო
ნომერი—სამ შაურათ. ხელის მომწერლებს წლის ფული
შეუძლიათ ნაწილ-ნაწილათ გამოგზავნონ.

ამ წლის გასულს დაურეგდებათ ჰრები „ჩვენს
ძველი კბირები“ 1896 წლის იმ ხელის მომ-
წერლებს, რომელთაც წლის ფული სრულათ აქვთ
შემოტანილი.

„ივერია“

გამოვა 1898 წელსაც

იმავე პროგრამით, როგორც წინად.

ფასი გაზეთისა:

12 თვით	10 მ. — კ.	6 თვით	6 მ. — კ.
11 „	9 „ 50 „	5 „	5 „ 50 „
10 „	8 „ 75 „	4 „	4 „ 75 „
9 „	8 „ — „	3 „	3 „ 50 „
8 „	7 „ 25 „	2 „	2 „ 75 „
7 „	6 „ 50 „	1 „	1 „ 50 „

საზღვარ-გარეთ დაბარებული ეღირება 17 მან. მთელის წლით. ზოფლის მასწავლებელთ (ივერია) მთელის წლით დაეთმობა 8 მან.

თუ თფილისში დაბარებული გაზეთი თფილისს გარეშე ადრეს-ზედ შესცვალა ვინმემ, უნდა უნდა წარმოადგინოს რედაქციაში ერთი მანეთი; ხოლო თუ თფილისის გარეშე ხელის მომწერელი ერთის ადგილიდგან მეორეში გადავიდა, უნდა წარმოგზავნოს ორი აბაზი.

ფასი განცხადებისა:

მეოთხე გვერდზედ თითო-ჯერ სტრიქონი — 8 კ., პირველზედ — 16 კპ.

გაზეთის დაბარება შეიძლება შემდეგის ადრესით:

თ ფ ი ლ ი ს ი,

„ივერიის“ რედაქციას

ნიკოლოზის ქუჩ., 21.

და „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრც. საზოგადოების“ კანცელარ. სასახლის ქუჩ., ბანკის ქარვასლა.

„ივერიის“ ტელეფონი № 227.

საფოსტო ადრესი:

ТИФЛИСЬ. Редакция „ИВЕРΙΑ“.

რედაქტორ-გამომცემელი ილია ჭავჭავაძე.

„მ ლ ა მ ბ ე“

თ ვ ი ყ რ ი ჟ ყ რ ნ ა ლ ი

(წელიწადი მეოთხე)

მ ა მ რ ვ ა ი ბ ა ვ ე კ რ ო ზ რ ა მ ი თ

ფასა ჟურნალისა გავზავნით:

	1 წლით	6 თვით	3 თვით
რუსეთის და კავკასიის ქალაქებში.	10 მან.	6 მან.	4 მან.
საზღვარ გარეშად	13 მან.	7 მან.	5 მან.

ვისაც წლიური ფასის ერთად შემოტანა ეძნელება, შეუძლიან შემოიტანოს: 1 იანვრამდე—4 მან. 1 აპრილამდე—3 მან. და 1 სექტემბრამდე—3 მან.

ხელის-მოწერა მიიღება თფილისში, ჟურნალ „მოამბის“ რედაქციაში, რომელიც იმყოფება ლორის-მედიკოვის ქუჩაზე № 13.

წავნას ძალაზეს, რომელნიც იკისრებენ ჟურნალ „მოამბეზე“ ხელის-მოწერის მიღებას, შეუძლიანთ აიღონ მთელის წლის შემოსატანიდან კამისიისა და ფულის გამოგზავნისთვის 3000 რუბლი, ხოლო თუ ფულს ნაწილ-ნაწილ შემოიტანენ, ანაფერა დაეთმობათ.

შანიშნა: 1) ჟურნალის თავის დროზე მიღებისათვის რედაქცია პასუხს აგებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ფული გამოგზავნილ ან შემოტანილ იქნება რედაქციის კანტორაში. 2) ქალაქგარეშე ხელის-მოწერით ფულის მიღების კვიტანცია გავგზავნებათ მხოლოდ იმათ, ვინც ჟურნალის ფასთან ერთად წარმოადგენს 7 კპ. ფოსტის მარკას ყოველ კვიტანციაზე.

ქალაქ გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: *Tifliss, Redakcija „Moambe“.*

რედაქციამ მოსახერხებლადა სცნო სოფლის მღვდლებს, სოფლის მასწავლებლებს, ხელოსნებს და მოწაფეებს ჟურნალი დაუთმოს რვა მანეთად წელიწადში. ვისაც 8 მანეთის ერთად შემოტანა ეძნელება, შეუძლიან პირველში ოთხი მანეთი შემოიტანოს და ორ-ორი მანეთიც მარტში და აგვისტოში.

„**ცნობის ფურცელი**“

1898 წელს გამოვა უფრო **ზრცელის შინაარსით** და **მრავალის ცნობებით** საქართველოს ყველა კუთხიდან

„ცნობის ფურცელი ერთად-ერთი ყოველ-დღიური გაზეთია, რომელიც სიიათვის გამო ეკლასსათვის სელ-მისაწდომია.

 წლიურ ხელის-მომწერთა საყურადღებოთ:

ვინც გაზეთს წლიურად დაიკვეთავს, იმას უსასყიდლოდ გაეგზავნება

კედლის კალენდარი 1898 წლისათვის

სურათებანი და შკენიერს ქაღალ. დაბეჭ. სსკა-და-სს. ფერადებით..

სამაგალითო და ძვირფასი ნობათი

„ცნობის ფურცლის“ რედაქციამ შეიძინა უფლება და დამდეგს 1898 წელს გამოსცემს

ჩვენის ახალგაზდა ნაჭიერას მწერალის

შიო არაგვისპირელის

ს რ უ ლ ს თ ხ ზ უ ლ ე ბ ა თ ა

ავტორის სურათით, მოკლე ბიოგრაფიით და ბ-ნ ტასიაშვილის კრიტიკულის განხილვით

წიგნში მოთავსებული იქნება ოცზე მეტი სხვა-და-სხვა საუკეთესო მოთხრობები, დაწერილი 1898 წლამდე.

წიგნი იქნება მშკენიერს ქაღალდზე დასტამბული, დიდის ზომისა და 300 გვერდზე მეტი

გაზეთის ფასი: წლიურათ ყველა ნობათებით **6 მან.** ნახევარის წლით **4 მან.** ერთის თვით **60 კ.** ცალკე ნომერი **3 კაპ.**

იმ ხელის-მომწერთ, რომელთაც წლიურ ფასის სრულად შემოტანა გაუძნელდებათ, რედაქცია შელავადს აძლევს:

ხელის მოწერის დროს **2 მ.** წარმოადგინონ და მერე ყოველ თვე და თვე თვითო მანეთი, ვიდრე წლის ფასს შეასრულებდნენ.

საქმანწვილო ნახატებიანი ჟურნალი

„ჯეჯილი“

წელიწადი მცხრე

გამოვა 1898 წელს თვეში ერთხელ იმავე პროგრამით, როგორათაც აქამდის.

1898 წლის ხელის მომწერლებს საჩუქრათ დაურიგდებათ ნახატებიანი წიგნი „ალბომი“ ცხოველთა ცხოვრებიდან.

ჟურნალი „ჯეჯილი“ თფილისში დატარებით ღირს — 4 მან. თფილისს გარეშე გაგზავნით 5 მან.

ცალკე ნომრის ფასი თფილისში არის 50 კაპ.

ხელის-მოწერა შეიძლება მხოლოდ წლით და ნახევარი წლით.

ხელის-მოწერა მიიღება:

1) **თფილისში** — „წერა-კითხვის საზოგადოების“ კანცელარიაში (Дворцовая ул., д. Зем. Банка № 102), და თვით „ჯეჯილის“ რედაქციაში (Артиллер. ул. д. Тамамшева, возлѣ кадетскаго корпуса).

2) **ქუთაისში** — ვ. ბეჟანეიშვილთან.

3) **ზორში** — არ. კალანდაძესთან.

4) **ჭიათურაში** — ნიკო მთხმეზურთან.

5) **სიღნაღში** — ივან. ქიტიაშვილთან.

6) **სახხერაში** შარამან ჩხეიძესთან.

7) **ელისავეტოპოლში**: ა. მიქაბერიძესთან.

8) **თიონეთში** — ივ. ჩიბალაიშვილთან.

9) **ონში** — ღარია ივ. ქავთარაძისასთან.

10) **ფოთში** — ი. პოხრეიძესთან.

11) **ხაშურში** — ზენ. მესხისთან.

ფოსტის ადრესი: *Въ Тифлисѣ, въ редакцію грузинскаго дѣтскаго журнала „Джеджили“.*

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თუმანიშვილი-წერეთლისა.

სადღესასწაულო შგენიედა სანუქრება.

„აღმოსავლეთის მალაზია“

ძმათა პერკვილამეებისა

(ლორის-მელიქოვის ქუჩაზე, ზუბალოვის სახლებში, სემინარიის პირდაპირ, № 4)

იყიდება **კავკასიისა და იაკონიის** საუცხოვოთ დამზადებული ნაწარმოები — **სადღესასწაულოთ მისანთმევა შგენიედა სანუქრება**: ოქროთი მოვარაყებული **შუთები**, ძვლისა, რძისა, ბრინჯაოსი და ვერცხლის ნივთები; ნაბღები ქალისა და კაცისა, საბეჭურები (კამეირინები), ჩაბალახები, მათრახები, ქამარ-ხანჯლები, ხმლები, როგორც დიდებისა, ისე ყმაწვილებისა, კახური ფვნიერი ლეჩაძის არშიები.

აბრეშუმეულობა ჩინეთისა და იაკონიისა: დამზადებული ხალათები, ჯუბები, თავსაფრები, მრავალი ცხვირსახოცები, ფანჯა თეთრეულისათვის, ჩმსუნჩა და სხვა.

მალაზიას აქვს **სამაგალითო სამკერვალო სახელოვნო**, სადაც მზადდება ჩვენებური საუცხოვო ტანისამოსი.

აქვე იყიდება: **ივერული, მებრული, დიგორული**, და **ლეკური ფალები**, თივთიკები და სხვა და სხვა.

ფასები ყველა საქონელზე გადაქრილია. ვისაც სურს ზედ დადებილი ფასით საქონლის გამოწერა, წინ-და-წინ უნდა გამოგზავნოს საქონლის ღირებულობის ერთი მესამედი.